Stora Skuggan - då, nu och i framtiden

Moa Wik & Adrian Lindström

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Landskapsingenjörsprogrammet
Alnarp 2026

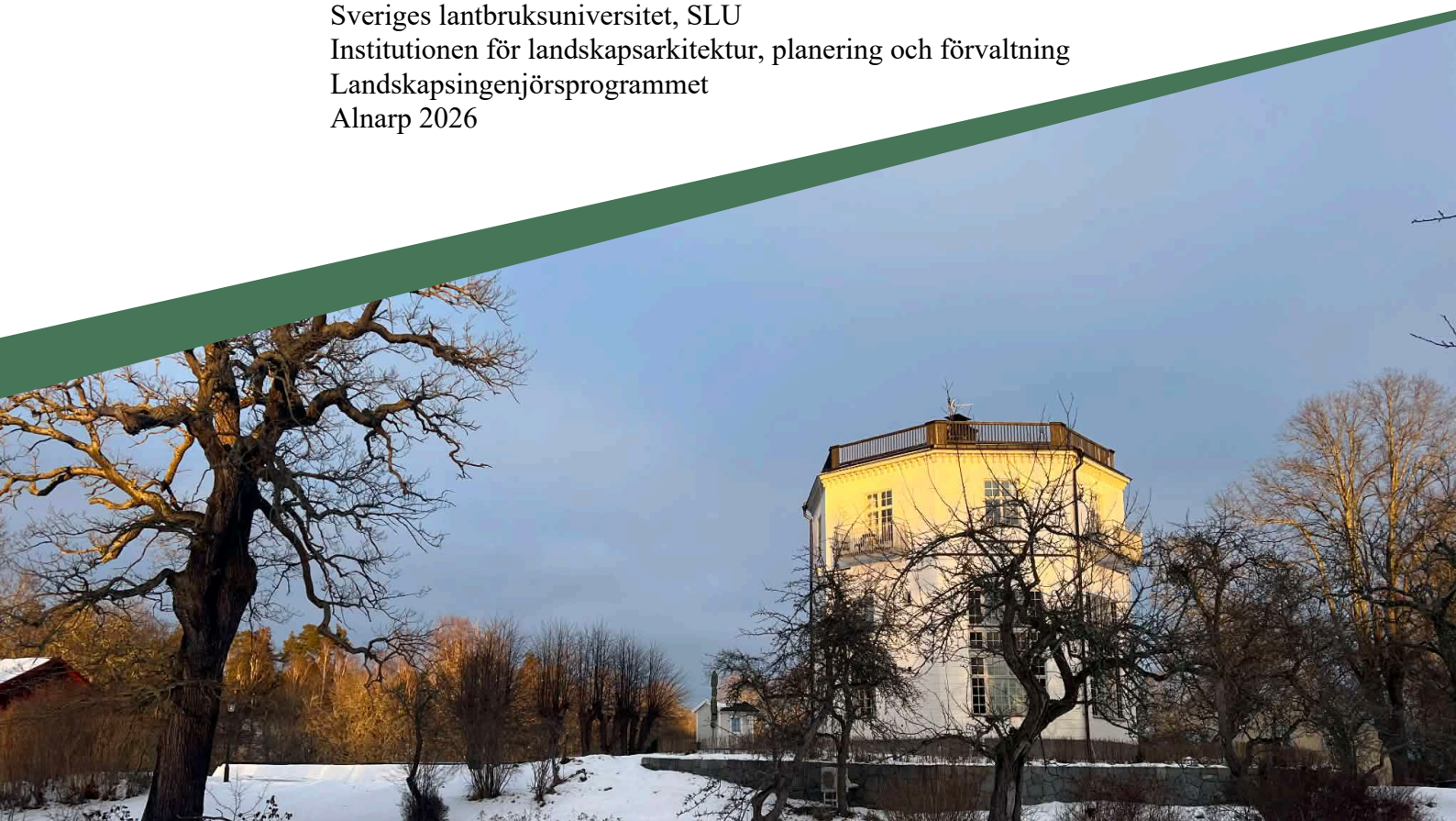

Stora Skuggan då, nu och i framtiden

Stora Skuggan - Then, Now, and In the Future

Moa Wik & Adrian Lindström

Handledare:	**Anna Jakobsson** Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.
Examinator:	**Patrik Olsson** Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Omfattning:	15 hp
Nivå och fördjupning:	Grundnivå, G2E
Kurstitel:	Självständigt arbete i Landskapsarkitektur
Kurskod:	EX1051
Program/utbildning:	Landskapsingenjörsprogrammet
Kursansvarig inst.:	Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Utgivningsort:	Alnarp
Utgivningsår:	2026
Omslagsbild:	Foto: Moa Wik, februari 2026.
Sidfotsillustration:	Gjord av Moa Wik, 2026
Upphovsrätt:	Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Nyckelord:	Norra Djurgården, Trädgårdshistoria, Stora Skuggan, Skuggan, Abraham Niclas Edelcrantz, Edelcrantz, Äppelträdgård, Engelska villan, Åttkanten, Kungl. Djurgården, Fiskartorpet, Laduviken, Nationalstadsparken, Experimentalfältet, Engelsk trädgård

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktion

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammanfattning

Historiska trädgårds- och gårdsmiljöer utgör en viktig del av kulturarvet och kräver kunskap om sin historiska utveckling för att kunna förvaltas på ett hållbart sätt. Gården Stora Skuggan, belägen på Norra Djurgården i Stockholm, har en lång historia och är en viktig men relativt outforskad del av kulturarvet på Djurgården. Området utgör en skyddad kulturmiljö som helhet och förvaltas idag av Kungl. Djurgårdsförvaltningen. I dagsläget finns begränsad dokumentation om platsens trädgårdshistoria, vilket försvårar arbetet med att förvalta miljön och välja lämpliga skötsel- och underhållsåtgärder.

Målet med detta arbete är att ta fram en trädgårdshistorisk dokumentation med huvudsaklig utgångspunkt i historiska dokument och dagens anläggning. Syftet är att den ska kunna fungera som en grund till framtida vårdprogram och skötselplaner för Stora Skuggan och för Djurgårdsförvaltningen. Ytterligare ett syfte är att bidra till att föreslå åtgärder för att göra området mer inbjudande för besökare. Studien bygger på flera metoder, bland annat arkivstudier, intervjuer, inventering, kartanalys och återfotograferingar av äldre fotografier.

Resultatet visar på hur gårdens funktion, utformning och växtmaterial förändrats under olika tidsperioder från 1794 fram till idag. Genom att identifiera historiska strukturer, komponenter och användningsområden har viktiga trädgårdshistoriska värden synliggjorts, exempel fruktträdgårdarnas ålder, viktiga gångstigar som funnits i anläggningen samt att det funnits plantskolor i området. Diskussionen tar upp hur Stora Skuggan kan utvecklas för att tydliggöra dess historia och göra platsen mer inbjudande.

Studien bidrar till en samlad trädgårdshistorisk bild av gården Stora Skuggans utveckling och tydliggör vilka delar av miljön som har särskilt kulturhistoriskt värde. Värdena bestående bland annat av spår från äldre gångstigar samt äldre vegetation. För framtiden föreslår arbetet att återskapa en del gångstigar, utföra återplanteringar samt gallringar av vegetation för att tydliggöra platsens trädgårdshistoriska ideal.

Abstract

Historic gardens and manors make up a great part of our cultural heritage. To manage these areas in a sustainable manner, knowledge of their historic development is required. The Stora Skuggan property and its surrounding areas are located on Norra Djurgården in the city of Stockholm. It has a long history and is an important but relatively uncharted part of the cultural heritage of Djurgården. Stora Skuggan is a protected cultural environment and is managed by Kungl. Djurgårdsförvaltningen.The knowledge and garden history of the area has not yet been properly summarized and reviewed which affects the ability to manage and protect the property's historic values.

The objective of this study is to produce summarized documentation describing the garden history of Stora Skuggan based on historic records and the property today. This documentation can then be used by the Djurgårdsförvaltningen as a foundation for future conservation plans and management programs. Another purpose of the study is to attempt to identify how Stora Skuggan and its surrounding areas could be more inviting for visitors. This study is based on several methods such as literature and archival studies, interviews, inventory of the Stora Skuggan property, map analysis and re-photography of old photographs.

The results show how the function, landscape design and vegetation of Stora Skuggan has changed throughout different time periods from 1794 up until today. By identifying historical structures, components and applications of the area, important values of garden history have been highlighted. Some examples are, the age of the orchards, traces of important old pathways and that plant-schools have been based in the area. Suggestions on how Stora Skuggan could be improved to shed light on its history and make the area more accessible for visitors are explored in the Discussion.

This study has thus contributed to a more collected view of the development of Stora Skuggan in a garden history aspect and has identified parts of the environment which are of special cultural historical interest such as traces of older pathways and older vegetation. In the future we suggest recreating some of the pathways, do replantations and thin out certain parts of the vegetation to shed light on Stora Skuggan's garden-history ideal.

Förord

Detta har arbete har utförts från vårt gemensamma intresse för trädgårdshistoria. Eftersom Adrian annars arbetar på Kungl. Djurgårdsförvaltningen så kändes det som en bra plats att utföra just ett examensarbete inom trädgårdshistoria. När vi förra sommaren vandrade på Djurgården och letade efter intressanta områden att skriva om så fastnade vi båda för just Stora Skuggan. Adrian hade arbetat på området tidigare och var väldigt nyfiken på det själv, och det kändes just spännande och outforskat ur ett trädgårdshistoriskt perspektiv.

Så Stora Skuggan blev valet och arbetet började skrivas och blev till sist klart efter många timmar i arkiven, sena kvällar i datasalen och ett gemensamt slit. Men under tiden har vi haft det väldigt kul, kvällar där vi tolkat gamla handskrifter från 1800-talet om växter och växtförökningsmetoder och tagit ett glas vin ihop. Detta arbete hade inte varit möjligt utan alla de personer vi mött under arbetets gång, och vi vill därför i detta förord rikta ett stort tack till dem.

Vi vill rikta ett stort tack till vår handledare **Anna Jakobsson** som med all din energi har guidat och stöttat oss genom detta arbete. Det har varit en ynnest att ha dig som handledare. Ett särskilt tack riktas till **Kungl. Djurgårdsförvaltningen** som varit mycket behjälpliga med information och material till vårt arbete. Det var mycket tacksamt att få vistas i era lokaler på Skuggan under våra veckor i Stockholm. Vi vill också tacka dig **Caroline Särnqvist**, byggnadsantikvarie på Kungl. Djurgårdsförvaltningen, tack för all hjälp med att få fram arkivmaterial och stöd under arbetets gång. Vi vill också särskilt tacka dig **Ylva Stockfors**, arkivarie vid Kungl. Slottsarkivet, för all din hjälp med framtagande av arkivmaterial.

Vi vill vidare tacka dig **Elisabeth Eriksson** som generöst delat med dig om din kunskap och dina erfarenheter om platsen från din yrkesverksamma tid vid Kungl. Djurgårdsförvaltningen. Vi vill också rikta ett stort tack till **Karl-Erik Johansson** och **Gunilla Hassellöf Johansson** som bidragit med värdefull kunskap om området samt äldre fotografier. **Barbro Rosenlöv**, tack för din hjälp med framtagande av privata fotografier över Stora Skuggan, det har varit till stor hjälp i vårt arbete.

Stort tack till min pojkvän **Melwin Zivkovic Rosendal** för boende och gästfrihet i samband med våra besök i Stockholm. Tack till min kära syster **Elin Wik** för din hjälp med textläsning och stöttning genom arbetet.

Vi vill också rikta ett stort tack till alla som på olika sätt bidragit med kunskap, material och stöd under arbetets genomförande. Slutligen vill vi rikta ett varmt och Stort tack till våra **familjer** för stöd, mat, uppmuntran och praktisk hjälp under arbetets gång.

Moa & Adrian, Alnarp 22 mars 2026

Innehåll

Sammanfattning **5**
Abstract **6**
Förord **7**
1. Inledning **10**
1.1 Bakgrund 11
1.2 Mål & Syfte 16
1.3 Frågeställningar 16
1.4 Material & Metod 17
2. Beskrivning och analys av Stora Skuggans historia **22**
2.1 Stora Skuggan före och under Edelcrantz tid 1792–1821 22
2.2 Stora Skuggan 1822–1900 37
2.3 Stora Skuggan 1900–1951 48
2.4 Stora Skuggan efter nedläggningen av gårdsverksamheten 58
3. Stora Skuggan idag- inventering och analys av historiska spår **75**
3.1 Analys och diskussion kring den historiska utvecklingen och olika historiska spår 75
3.2 Inventering och analyser 79
4. Fortsatt diskussion & slutsatser **119**
4.1 Övergripande värden 119
4.2 Förslag på åtgärder för att främja områdets historiska uttryck och ideal samt göra det mer inbjudande för besökare 121
5. Metodreflektion, avslutande kommentarer och fortsatt forskning **126**
5.1 Metodreflektion 126
5.2 Avslutande kommentarer 127
6. Referenser **128**

1. Inledning

Du kliver av tunnelbanan vid universitetet och känner hur du lämnar stadens brus och vimmel. Du går snart i de gamla ekarnas värld och du känner historiens vingslag. Du går över öppna gröna ytor som just nu i februari är frusna och kalla. Detta var en del av exprimentalfältet till Kungl. Skogs- och lantbruksakademin men nu finns endast några enstaka fruktträd kvar. Du är så nära staden men ändå mitt ute i naturen. Du fortsätter förbi ett gult kontor, en parkering och ett värdshus men snart är du där. Snart skymtar du en granhäck, en lada och ett unikt åttakantigt stenhus. Vad har det varit förut? Du är nyfiken men vågar du gå in? Du tvekar en stund men går sedan sakta in förbi ladan och ser nu en damm och flera hus, en minnessten som är rest en gång i tiden, en äppelträdgård med träd i prydliga rader.

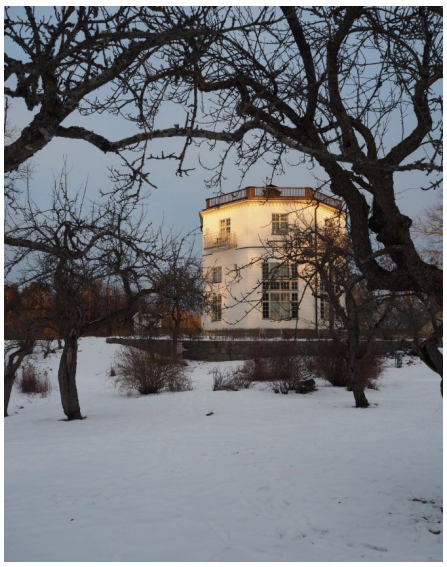

Figur 1:Det åttakantiga stenhuset även kallat Åttkanten. (Foto: Moa Wik, februari 2026)

Du vänder dig om och pulsar vidare i snön mot det åttkantiga huset (figur 1). Du passerar gamla fruktträd som står som i en allé. Har det varit en väg här förut och vilka har i så fall gått här? Trädgården är full av fruktträd av olika slag och du tänker hur underbart det skulle vara att vandra här på sommaren. Du ser nu två gula hus på varsin sida om en gårdsplan. De ser identiska ut, precis som det skulle vara flyglar till en herrgård men vart är i så fall huvudbyggnaden. Du passerar ut genom den vita grinden och blickar upp mot en kulle. Där ligger ett vitt hus på toppen. Det ser gammalt ut. Du ser en skylt och går fram och läser. Platsen kallas tydligen för Skuggan. Du står där en stund och funderar med solen i ditt ansikte vad Skuggan kan betyda innan du vandrar vidare ner mot Laduviken.

1.1 Bakgrund

1.1.1 Edelcrantz och Stora Skuggan

Gården Stora Skuggan är belägen på Norra Djurgården i Stockholm och är en del av Nationalstadsparken (figur 2). Dess historia började skrivas 1792 av en man som hette Abraham Niclas Edelcrantz (Lange, 2010, s.88–96). Innan dess bestod platsen av skog och åkerlandskap (figur 10).

Figur 2: Karta över nationalstadsparken med Stora Skuggan markerad med rött (Nationalstadsparken, 2019).

Abraham Niclas Edelcrantz (då Clewberg) föddes i Åbo 1754, figur 3 (Corin, 1949). Vid 18 års ålder disputerade han med två avhandlingar, en i litteraturhistoria och en i optik. I Åbo var han verksam som poet, bibliotekarie samt professor (Lange, 2010, s.88–96). Under Gustav III:s besök i Åbo våren 1775 gjorde Edelkranz ett gott intryck på kungen (Corin,1949).

Figur 3: Målning av Abraham Niclas Edelcrantz (Kungl. Skogs- och Lantbruksakademin, u.å.)

Efter några kortare besök i Stockholm flyttade han till sist dit 1783 (Corin,1949). Som en av de första ledamöterna inträdde Edelcrantz 1786 i Svenska Akademin (Corin,1949; Lange, 2010, s.88–96). Under sin verksamma tid hann han med att vara kunglig sekreterare, direktör för Kungliga teatrarna, poet, uppfinnare, naturvetenskapsman och mycket mer (Corin, 1949). År 1789 adlades Clewberg till Edelkranz och fick år 1792 besittningsrätten över lägenheten Ropslagsporten i 100 år för sig och sina arvingar, av Gustav III. Han kom att kalla platsen för Skuggan (Lange, 2010, s.88–96). Det är inte klarlagt vad namnet Skuggan kommer ifrån men eftersom Skuggan uppförts som sommarbostad skulle namnet kunna ha kopplingar till den enkla tillflyktsort som Skuggan förmodligen var (Lange 2010, s.88–96).

På platsen vid Ladugårdsviken uppfördes flera byggnader under olika perioder. Under första byggperioden 1792–1796 uppfördes gårdens huvudbyggnad, Engelska villan, som anlades på en enskild kulle (Lange, 2010, s.88–96). Två flygelbyggnader byggdes också nedanför kullen. I närheten anlades även grunden till ett torn (som sedan blev en åttakantig byggnad) samt en damm med en ö (ibid). Lange (2010, s.88–96) beskriver att Engelska villan omgärdades av barrträd 1794. Han beskriver också att flera gångstigar sträckte sig över området. De två olika flygelbyggnaderna hade lite olika funktioner. Den södra flygeln innehöll ett kök och tjänstebostäder medan den norra innehöll en ladugård (ibid).

Områdets mest framträdande byggnad, ett åttakantiga vitputsade stenhuset, började uppföras 1796. Denna något udda byggnad uppfördes i tre våningar. Husets funktion var i huvudsak att vara ett orangeri, men inhyste även flera rum samt en lägenhet på tredje våningen. Det platta taket skapade en terrass med utsikt över Laduviken (Lange, 2010, s.88–96).

Vem som är arkitekten bakom byggnaderna och utemiljön är idag ännu inte klarlagt. Lange (Lange, 2010, s.88–96) beskriver att kända arkitekter som Louis Jean Desprez eller Fredrik Magnus Piper har diskuterats som tänkbara upphovsmän. Själv resonerar han att det mycket möjligt kunde varit Edelcrantz själv som är upphovsmannen (ibid).

År 1801 fick Edelcrantz i uppdrag av kungen att åka ut i Europa (Lange, 2010, s.88–96). Han tog kunskap med sig hem när det gällde nya jordbruksmetoder såsom jordbearbetning och gödsling men han studerade också de nya moderna jordbruksredskapen. Under sin resa ska han också besökt exprimentalfarmen på slottet Rambouillet i Frankrike (Lange, 2010, s.88–96), vilket kan ha påverkat innehållet i hans senare odlingar. Utöver all kunskap han samlade på sig under sin resa tog han också med olika jordbruksredskap, ångmaskiner men också en hel del spännande fröer tillbaka till Sverige (ibid).

Det var efter denna resa som Edelkranz började experimentera med jordbruk hemma på gården Stora Skuggan. När han återvände började en hel del byggnader kopplade till lantbruket byggas. 1807 stod den nya laudugårdslängan klar, på samma plats som den nuvarande Vinkelladan är uppförd på idag, se figur 7. Norra flygeln som tidigare använts till Ladugård byggdes nu om till bostadshus (Lange, 2010, s.88–96).

På gården användes de nya redskapen, spännande träd, buskar, köksväxter så som krusbär och vinbär från olika platser i världen planterades (Lange, 2010, s.88–96). Karl XIII instiftade år 1811 Kungl. Svenska Lantbruksakademin där Edelcrantz blev den första direktören. Invid Skuggan anlades också de så kallade experimentalfälten 1816. Redskap och en hel del spännande växter som tidigare funnits på gården Stora Skuggan flyttades nu till experimentalfälten (ibid).

Efter Edelcrantz död 1821 ärvdes gården av hans syskonbarn som sedan sålde Skuggan vidare till Paul Edvin Filén. Gården drevs vidare av honom och hans arvingar fram till 1881 då den sedan gick tillbaka till Kungl. Djurgårdens ägor (Lange, 2010, s.88–96). Idag är en del av detta område tillsammans med byggnaderna klassat som byggnadsminne (Riksantikvarieämbetet, u.å.). Det är också en del av Nationalstadsparken, se figur 2.

1.1.2 Dagens förvaltning av Stora Skuggan

Idag är det Kungl. Djurgårdsförvaltningen som förvaltar Stora Skuggans grönområden och byggnader. Kungl. Djurgårdsförvaltningen ingår av en större organisation Kungl. Hovstaterna där kungliga slottet i Stockholm samt fler kungliga slott med parker ingår under. I dagsläget saknar Kungl. Djurgårdsförvaltningen ett trädgårdshistoriskt underlag över gårdsområdet Stora Skuggan att ha till underlag för att arbeta med dess gröna miljöer. Delar av

grönområdet idag ingår som byggnadsminne ihop med byggnader och Riksantikvarieämbetet rekommenderar att det tillfogas dokumentationer och värderingar för alla byggnadsminnen (Bonnier & Lundqvist, 1996, s.89)

I området idag finns två fruktträdgårdar där en innehåller nästan bara äpplen och kallas i detta arbete ”Äppelträdgården”. Den andra fruktträdgården innehåller fler blandade sorters fruktträd och kommer kallas ”Fruktträdgården”.

Figur 4: Engelska villan. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

I området finns bland annat fyra byggnader som var de som först uppfördes på Skuggan i slutet 1700 talet, dessa består bland annat av en huvudbyggnad kallad ”Engelska villan” (figur 4) samt två ”Flygelbyggnader” (figur 5) där den ena byggdes som köksbyggnad till gårdens hus och den andra byggdes som stall samt ladugård (Lange, 2010, s.88–96). En åttakantig orangeribyggnad finns även i området och benämns som ”Åttkanten” i detta arbete (figur 6). En översiktsbild visar området mer överskådligt med dess byggnader och delar (figur 7).

Figur 5: Flygelbyggnaderna. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 6: Åttkanten. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 7: Gården Stora Skuggan i sin helhet med nummerhänvisningar över de olika områdena och byggnaderna som finns på platsen idag. (© Lantmäteriet, ortofoto, 2026. Bearbetad av Moa Wik).

1. Äppelträdgården
2. Lilla Nyckelvikskrogen
3. 70-tals huset
4. Parkvillan
5. Vinkelladan
6. Dammen
7. Fruktträdgården
8. Den åttakantiga orangeribyggnaden ”Åttkanten”
9. Position för den tidigare Tempelladan med iskällare
10. Flygelbyggnaderna
11. Engelska villan

1.1.3 Problemställning

Djurgårdsförvaltningen har idag begränsad information och kunskap om när olika delar av anläggningen kom till, vad som finns kvar och vad som har försvunnit. I

saknad av historisk dokumentation kan skötsel- och underhållsåtgärder leda till att hänsyn ej tas till platsens historia. Området sköts idag av Kungl. Djurgårdsförvaltningen och målet är att besökare ska kunna ta del av den kulturhistoriska utemiljön men i dagsläget upplevs platsen som privat och inte så inbjudande. Detta tar även Lange (2010, s.88–96) upp i sin text om Skuggan.

1.2 Mål & Syfte

Målet med denna studie är att ta fram en trädgårdshistorisk dokumentation över området kring gården Stora Skuggan över åren 1790–2026 som påvisar hur området förändrats och utvecklas under denna tid. Målet är också att göra en övergripande kulturhistorisk-, upplevelse- samt rekreations värdering med utgångpunkt i den historiska dokumentationen.

Syftet är att dokumentationen kan användas av förvaltningen som grund till framtida vårdprogram och skötselplaner, för att kunna göra välmotiverade skötselinsatser och val med hänsyn till platsens historia.

Ett annat syfte är att bidra till att göra området runt gården Stora Skuggan mer inbjudande för besökare. Genom en diskussion som utgår från det historiska materialet och dagens förutsättningar är målet att föreslå åtgärder för gångstigar, vegetation och övriga strukturer som kan tydliggöra platsens historia och göra platsen mer inbjudande för besökare.

1.3 Frågeställningar

Arbetet har fyra frågeställningar där fråga 1 och 2 är huvudfrågor och 3 och 4 är underfrågor som diskuterar betydelsen av resultaten i fråga 1 och 2.

1. Hur kan Stora Skuggans historiska utveckling beskrivas?
2. Vilka spår finns från olika tidsperioder i dagens anläggning?
3. Vilka övergripande kulturhistoriska värden samt upplevelse- och rekreationsvärden finns på platsen?
4. Finns det strukturer som skulle kunna återskapas, bevaras och/eller framhävas för att främja grönområdets historiska uttryck och ideal?

1.4 Material & Metod

Detta arbete började vi gå igenom den litteratur kring platsen som kunde återfinnas. Detta gjordes genom en genomgång av litteratur av främst avhandlingar av Lange samt Olausson men också en rapport från Riksantikvarieämbetet. Övrig litteratur om Norra Djurgården, Nationalstadsparken och texter inom ämnet trädgårdshistoria med 1700-tal och tidigt 1800-tal i fokus gicks också igenom. Det material i form av litteratur gav ingen större inblick i Stora Skuggans trädgårdshistoria men fungerade dock som ett kompletterande material i arbetet.

I brist på litteratur valdes att använda ett empirinärt förhållningssätt med induktiv ansats (Patel & Davidsson, 2011, s.23–25) där data i form av primärkällor studerades som sedan ledde oss vidare till teorier om platsens historia. Primärkällorna i detta arbete består bland annat av handskrifter, kartor, fotografier från arkiv samt platsanalyser. Att utföra en studie av originalmaterial som primära källor från arkiv är en traditionell historisk analystradition som används inom kulturmiljövården och inom historieforskning (Riksantikvarieämbetet, 2015).

Flertalet arkiv besöktes fysiskt i Stockholm under januari och februari månad 2026. Eftersom Stora Skuggan ligger under kunglig dispositionsrätt kontaktades Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv samt Slottsarkivet först. Adrian Lindström är också anställd hos Kungl. Djurgårdsförvaltningen och har ett gott kontaktnät där sedan tidigare.

Det som studerades i Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv var kartor, fotografier samt enstaka texter från framför allt 1900-talet. I Slottsarkivet studerades kartor men mestadels texter och handskrifter från 1800- och 1900-talet. Efter dessa arkiv besökts saknades fortfarande mycket information. Därför kontaktades fler arkiv i Stockholm. En första sökning gjordes i Nationell Arkivdatabas för att få en översikt vilka handlingar de olika arkiven förvarade.

- Kungl. Skogs- och lantbruksakademins bibliotek och arkiv
  - Eftersom Edelcrantz var den första direktören
- Kungliga biblioteket i Stockholm
  - Eftersom Olausson (1993) nämner en Engelsk trädgård och refererar till handskriftssamlingen på Kungliga biblioteket

• Stockholms stadsarkiv	- Eftersom de förvarar många kartor över Stockholm.
• Uppsalas universitetsbibliotek	- Då vi sett kartor från deras digitala tjänst Alvin.
• Nordiska museets arkiv i Stockholm	- Då fotografier hittats i deras digitala arkiv
• Riksantikvarieämbetet arkiv i Stockholm	- Då delar av området är byggnadsminnesmärkt
• Riksarkivet	- Efter tips från arkivarien på Slottsarkivet

Av dessa arkiv besökte vi dem som hade relevant information om Stora Skuggan, som Kungliga biblioteket, Stockholms Stadsarkiv, Nordiska museets arkiv samt Riksantikvarieämbetets arkiv. De sökord som användes var bland annat Edelcrantz, Norra Djurgården och Stora Skuggan. På Kungliga biblioteket visste vi att vi ville leta i handskriftssamlingen. Där valdes brev gällande trädgård samt brev från Edelcrantz resa i Europa ut att studera närmre.

Arkiv	Innehåll	Ca Årtal
Riksantikvarieämbetets arkiv	Fotografier och ett fåtal texter samt en karta	1900-tal
Stockholms stadsarkiv	Kartor	1800-tal
Nordiska museet arkiv	Avfotograferade målningar och fotografier	1795 fram till 1972
Kungliga biblioteket	Fåtal kartor och avfotograferade målningar. Mestadels handskrifter i form av anteckningar och brev.	1780–1830

De arkiv där mycket svårläst handskriven text fanns användes Riksarkivets AI tjänst HTRflow (Riksarkivet, u.å.) för att få en uppfattning av textens innehåll och dess värde för denna uppsats. Denna AI tjänst är anpassad för att tyda svenska texter från 1650–1900 (ibid). De texter, fotografier och kartor som var värdefulla för detta arbete fotograferades av med mobilkamera. På Riksantikvarieämbetets arkiv, Stockholms stadsarkiv samt Nordiska museet fanns en skanningsmaskin tillgänglig. Här skannades en del material över till USB.

En del digitala arkiv har också använts. Här har sökord som djurgårdskartor, Stora Skuggan, Skuggan, Norra Djurgården, Djurgården och fiskartorpet använts.

Arkiv	Innehåll	Ca Årtal
Alvin	Kartor	1790-tal
Lantmäteriet	Kartor	Från 1669-idag
Digitala Stadsmuseet	Fotografier + inventering med fotografier + inskannade målningar/teckningar	Fotografier – 1930-tal Inventering – 1970-tal Målningar – 1800-tal
Nordiska museet (digitalt)	Fotografier	1930-tal
Stockholmskällan	Kartor	1800–1900-tal

Utöver den bildinsamling som skett via arkiven har vi även besökt personer med koppling till Stora Skuggan som äger fotografier över området. Dessa personer fanns i Adrians egna kontaktnät. Här fick personerna själva plocka fram de fotografier de tyckte var relevant. Därefter gjordes ett urval av de fotografier som visade utemiljön kring gården Stora Skuggan. Fotografierna är från början av 1900-talet samt från 1960- och 70-talen. Personerna som bidragit med fotografier har skriftligt samtycke till användning och publicering.

Efter insamling av material utfördes analyser av kartor, fotografier, målningar och texter. Detta material vägdes mot varandra för att skapa en så historiskt korrekt resultat som möjligt. Detta genom bland annat jämförelser av fotografier och kartor.

Analyser av kartor har även genomförts genom kartöverlägg där framför allt gångstigar och vägstrukturer markerats från ett urval av de historiska kartor som funnits över platsen (figur 69 & 70). Kartöverläggen har också använts för att

förtydliga historiska spår från olika tidsperioder. Detta har tillsammans skapat en översiktlig bild över områdets gångstrukturer. Dessa kartöverlägg har genomförts i Adobe Illustrator.

En översiktlig inventering gjordes på platsen en lördag samt en söndag februari 2026. För att inventeringen skulle utföras så strukturerat som möjligt jobbade vi från väster till öster i området. I samband med denna inventering noterades även besöksflödet genom området samt områdets grind. Adrian Lindström gjorde löpande anteckningar under inventeringen i kollegieblock medan Moa Wik fotograferade med en kompakt systemkamera. Det som inventerades var olika sorters vegetation så som träd, buskar och perennplanteringar men även övriga strukturer som kunde ge ledtrådar till tidigare strukturer så som gångstigar och sittplatser. Fruktträden på platsen artbestämdes och antalet yngre respektive äldre individer noterades. Fotografierna redigerades i Photoshop då det var dovt och mörkt ute under inventeringsdagen. Inventeringsanteckningarna sammanställdes och analyserades tillsammans med kartöverläggen vilket visade historiska strukturer som var från vilka tidsperioder.

Under samma tillfälle som inventeringen utfördes gjordes även en återfotografering av ett antal fotografier. Vid återfotograferingen ansvarade Moa för fotograferingen och Adrian tog fram originalbilder på telefonen för att hitta rätt fotovinkel, se figur 8. Återfotograferingarna analyserades sedan med originalfotografierna för att urskilja vilka historiska spår som kunde återfinnas på platsen idag men också vad som försvunnit sedan originalfotografiet togs. I en del av de originalfotografier där människor synts har dessa klippts ut och lagts in i de nya fotografierna till exempel i figur 95. Detta för att läsaren ska få ytterligare ett perspektiv och en tydligare bild av platsens historia.

Figur 8: Återfotografering vid gården Stora Skuggan. Foto: Moa Wik, februari 2026

Under besöket i Stockholm träffade vi också 2 personer med koppling till Stora Skuggan. Karl-Erik Johansson som är uppväxt och har bott på platsen under en längre tid, Gunilla Hassellöf Johansson som både bott på Stora Skuggan och arbetat på Djurgårdsförvaltningen. Senare skedde också ett digitalt samtal via zoom med Elisabeth Eriksson som arbetat på Djurgårdsförvaltningen under lång tid.

Dessa intervjuer utfördes i form av informella samtal som kan kallas för kvalitativa intervjuer eftersom syftet med dessa intervjuer var att få fram generell information och stor vikt skulle läggas på intervjupersonernas egen uppfattning och erfarenhet (Bryan, 2018, s.561–563). Denna metod ger också intervjupersonen utrymme att själv rikta in sig på det hen tycker är viktigt att berätta kring platsen (ibid). Vidare gjordes valet att göra just en ostrukturerad intervju där endast korta anteckningar kring samtalets teman fanns som stöd. Intervjupersonerna fick prata fritt om ämnet och här ställdes i stället följdfrågor till intervjupersonernas berättelse för att vi skulle få en större och djupare förståelse i vissa intressanta frågor (ibid). Enligt Bryman (2018, s.561–563) tenderar dessa intervjuer att mer likna ett naturligt samtal vilket var målet i dessa intervjuer.

Intervjun antecknades med papper och penna undertiden samtalet pågick. Dessa anteckningar skrevs sedan rent och sammanställdes. Intervjupersonerna har gett sitt medgivande att delta med namn genom ett skriftligt samtycke som skrevs på innan intervjun utfördes.

En analys av det material som samlats in via intervjuerna gjordes där de fungerade som ett komplement och ytterligare sätt att styrka det som kunnat utläsas från kartor, fotografier, texter samt övrigt material.

1.4.1 Arbetsfördelning

Vi har haft ett nära samarbete genom arbetets olika delar. Båda har gemensamt besökt samtliga arkiv, dock har Adrian haft ansvar för mejl och telefonkontakt med arkiven. Då Adrian är anställd hos Kungl. Djurgårdsförvaltningen har han även haft ansvar för kommunikationen med förvaltningen. Moa har haft ansvar för kartanalyser samt redigering och bearbetning av bild och kartmaterial.

All insamling av material har skett gemensamt. Av materialet har sedan vi gjort egna analyser som sedan sammanställts. Detta har också givit en mer nyanserad bild då vi ibland noterat olika saker.

2. Beskrivning och analys av Stora Skuggans historia

2.1 Stora Skuggan före och under Edelcrantz tid 1792–1821

2.1.1 De tidiga kartorna

Figur 9: Utsnitt av ”Charta övfer Kongl. Maijts Diurgård” Röd prick visar position för den framtida gården Stora Skuggan. (Lantmäteriet, 1696).

1696 är Stora Skuggan inte påtänkt än. En karta från Lantmäteriet 1696 visar området kring Laduviken som där benämns Stora Laduviken, se figur 9. På platsen där Stora Skuggan sedan kommer uppföras ligger ett område som kallas Sunds Backen. Området illustreras som ett backigt landskap med träd. I omkringliggande landskap finns det också ängar som visas i grönt, se figur 9.

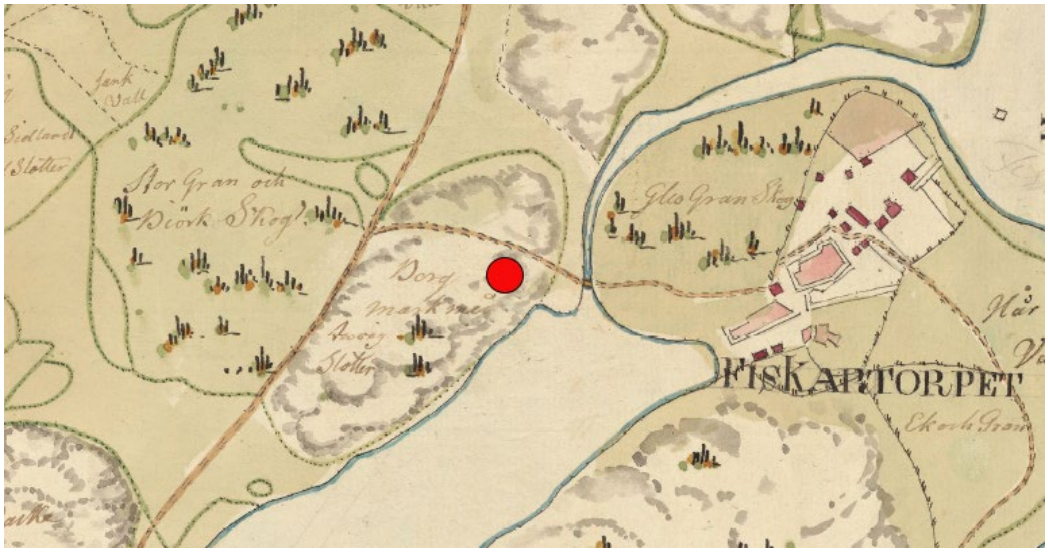

Figur 10: Utsnitt av ” Charta öfver Kongel. Diurgården” 1791, Röd prick visar position för den framtida gården Stora Skuggan. (Uppsala Universitetsbibliotek, 1791).

Nästan 100 år senare år 1791 beskrivs området där Stora Skuggan snart kommer uppföras som ”Berg mark med tuvig slåtter”. Områdena runt om beskrivs som ”Stor gran och björk skog” samt ”Gles gran skog” (figur 10).

Figur 11:Utsnitt av ” Sammandrag af Chartan öfver KONGL: DJURGÅRDEN VID STOCKHOLM” 1791, röd prick visar position för den framtida gården Stora Skuggan (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, 1791).

I en annan karta från 1791 visas också området vid Laduviken (figur 11). Här beskrivs inte marken med ord utan informationen redovisas illustrativt. Området

illustreras som ett kulligt landskap med träd eller skogsmark. Mitt i området syns också ett vitt område som skulle kunna vara något slags vatten eller våtmark. En väg som går från utloppet vid Laduviken ansluter sedan till ytterligare en väg (figur 11).

När Abraham Niclas Edelcrantz fick besittningsrätten till lägenheten Stora Skuggan på Norra Djurgården i Stockholm uppförde han flera byggnader under slutet av 1700-talet och början av 1800-talet (Lange, 2010, 88–96). Han anlade också en engelsk park som kom att kallas Skuggan 1792 (Olausson, 1993, s.225). Till detta projekt använde Edelcrantz sig av den tyska boken Hirchfelds Gartenkalender (ibid).

Figur 12: Utsnitt av ”SPECIELE = CHARTA öfver LADUGÅRDSGÄRDET och DJURGÅRDEN” med nummerhänvisningar, 1794. (Lantmäteriet, 1794).

I en karta från 1794 (figur 12) syns Engelska villan (nr.1) samt de två flygelbyggnaderna (nr.2). Vid nr.3 i denna karta syns rader av något som skulle kunna vara fruktträd eller övrig växtlighet. Dock är detta svårt att urskilja. Vid nr.4 syns också raka strukturer av något slag. Dessa är ifyllda med en brun/gulliknande färg. Detta skulle kunna vara gångstigar. Innanför dessa syns gröna fält med rader av något som skulle kunna vara odlingar. Dammen med en ö (nr.5) syns tydligt i denna karta. Enligt Lange (2010, s.88–96) anlades denna damm och ö någon gång mellan 1792–1796. Från dammen syns även ett utlopp

som mynnar ut i Laduviken. Dammen syns inte lika tydligt samt har en annan form i 1791 års karta (figur 11) vilket kan tyda på att den tillkommit efter 1791. I kartan från 1794 (figur 12) syns även ett utlopp från dammen.

Två gångstigar leder upp till Engelska villan (nr.1), dels en gångstig som går från flygelbyggnaderna (nr.2), och korsar en större väg som sedan övergår i en mindre (figur 12). Denna gångstig delar sig sedan för att gå upp till varsin gavel av Engelska villan. Vid Engelska villan syns ytterligare en hästskoformad gångstig som skapar som en gångrunda (nr.6). Denna gångstig syns endast i kartorna från 1794 och återkommer inte senare. I området kring Engelska villan syns även en del gröna strukturer som i denna karta är något diffusa. Detta skulle kunna vara en parkanläggning eller odlingar. Vid den övre korsningen i kartan (nr.7) syns en större plan, från den leds en gångstig upp bakom en av flygelbyggnaderna (figur 12).

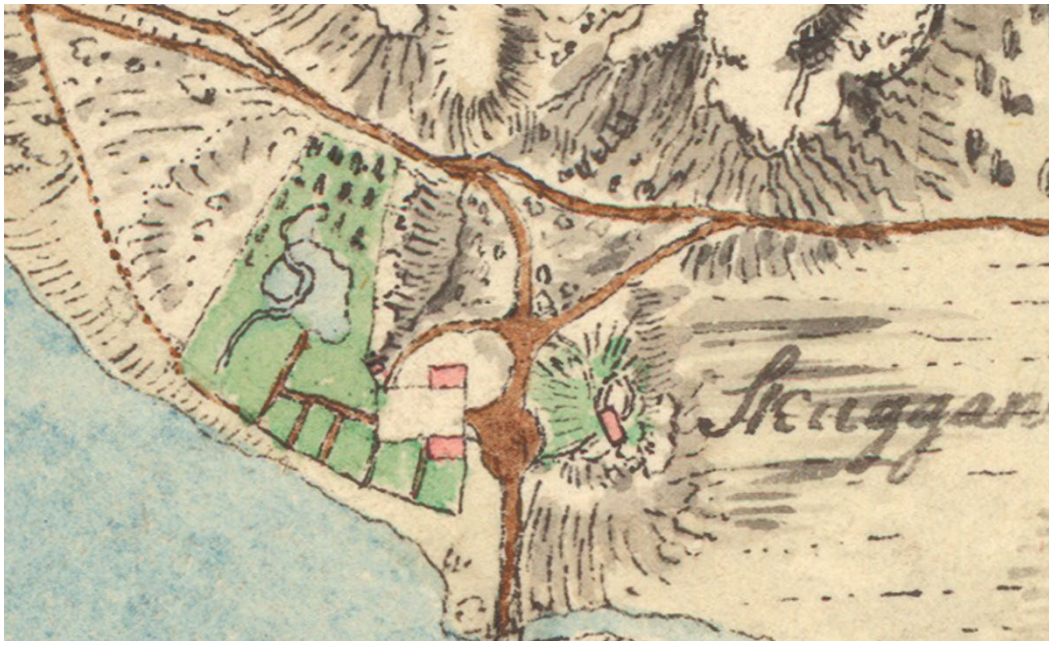

Figur 13: Utsnitt av ”Speciele charta öfver Ladugårdsgärdet och Djurgården.” (Uppsala universitetsbibliotek, 1794).

I ytterligare en karta från 1794 är området illustrerat på ett annat sätt (figur 13). Här är gångsystemen mer tydligt markerade och har en liknande struktur som i figur 12. Dammen syns, samt träd i området bredvid dammen (figur 13). Det som skiljer dessa kartor åt är att de trädliknande symbolerna i figur 12 syns tydligare än i figur 13. De gångstigar som leder upp till Engelska villans vardera gavel syns inte lika tydligt i figur 12 som i figur 13. I övrigt är dessa båda kartor från 1794 relativt lika varandra och kan rent av vara olika upplagor av samma karta.

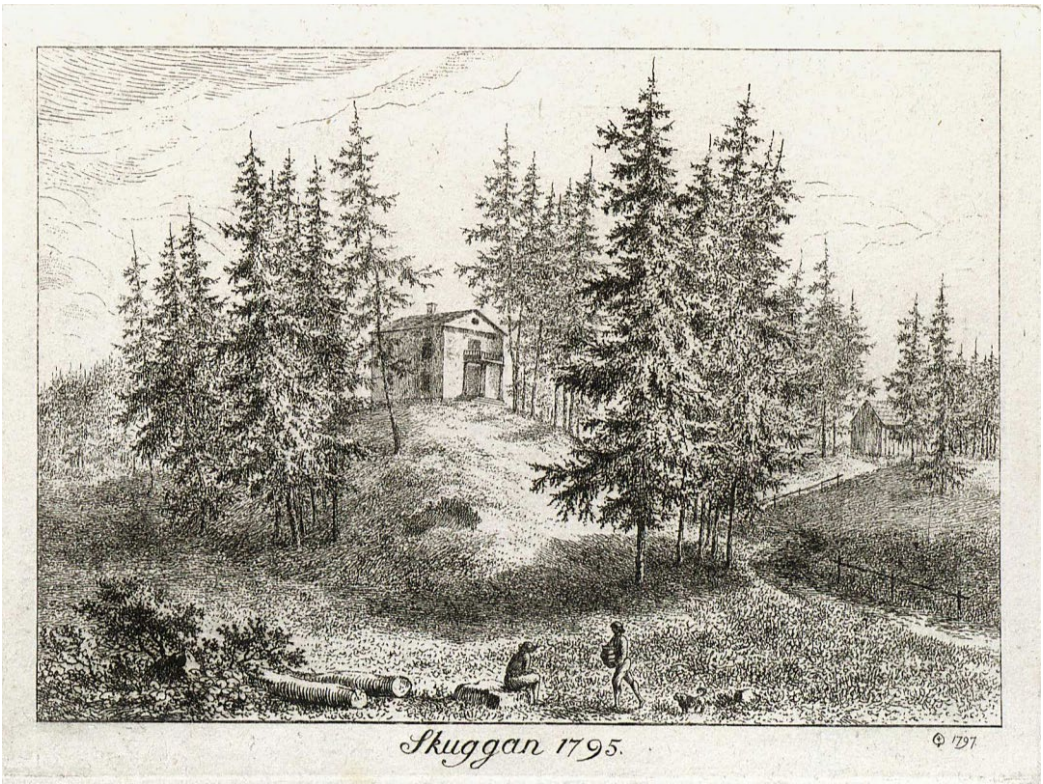

Figur 14: Teckning över Engelska villan ”Skuggan 1795” (Nordiska museet, konstnär: Linnerhjelm, J.C, 1795).

I denna teckning från 1795 (figur 14) syns Engelska villan uppe på kullen, även en byggnad syns till höger i bild som skulle kunna vara en av flygelbyggnaderna. En gångstig går ner mellan flygelbyggnaden och Engelska villan vilket stämmer överens med dagens situation på platsen (figur 14).

Längst ner i teckningen syns två personer och en hund intill ett nedhugget träd. Dessa personer skulle kunna arbeta på gården med just trädfällning och vedhuggning. En teori kan vara att dessa träd fällts för att skapa den Engelska park som Edelcrantz kom till att bygga (Olausson, 1993, s. 225). I en trädgårdsanteckning från 1802 (Kungliga biblioteket, Planterade trän, 1802.) beskrivs att en anställd hugger ner utkrönta granar i området. En mindre platå skymtas framför Engelska villan, i detta område går det en väg enligt det två kartorna från 1794 (figur 12 & 13).

I en trädgårdsanteckning skriven av Edelcrantz i Dublin 1794 listas korta anteckningar. Här beskrivs bland annat olika förökningsmetoder och skötsel av träd. Här nämns växter som avenbok, hagtorn, al, ek, bok, vildapel, mullbär och tysklönn (Kungliga biblioteket, Dublin ,1794). Tyvärr nämns inte något kring vart dessa träd finns, men i och med att Edelcrantz hade besittningsrätten till lägenheten Skuggan när han skev denna anteckning skulle dessa träd kunna vara

koppade till gården. I ytterligare en anteckning listas träd som al, alm, asp, björk, hägg, hassel, lind och rönn upp (Kungliga biblioteket, al mm, u.å.). Detta tyder på att även dessa växter var vanliga och kanske fanns planterade på Stora Skuggan.

Figur 15: Utsnitt av kartan ”Underständigt Project till TOMT PLAN För Lägenheten SKUGGAN.” (Stockholms Stadsarkiv, 1800).

Beskrivning

d. Sank äng

n. Backslåtter

k. Kärr

s. Stenbunden Skogsmark

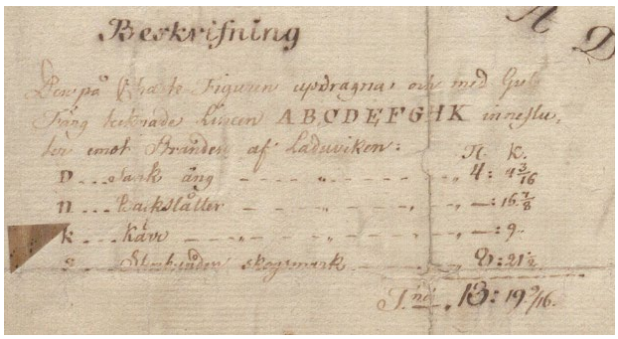

Figur 16: Beskrivning till kartan ”Underständigt Project till TOMT PLAN För Lägenheten SKUGGAN.” (Stockholms Stadsarkiv, 1800).

I en karta över lägenheten Skuggan tillverkad år 1800 syns gården Stora Skuggan (figur 15). Här syns Engelska villan och de två flygelbyggnaderna som är uppförda år 1792–1796. Men Åttkanten som började uppföras år 1796 syns inte (Lange, 2010, s.88-96). På denna karta beskrivs också den damm som syns i tidigare kartorna från 1794 (figur 12 & 13) som kärr. Dammen anlades någon gång mellan 1792 och 1796 (Lange, 2010, s.88–96), vilket kan tyda på att denna karta från 1800 kan vara tillverkad något tidigare men det kan också tyda på att dammen torkat ur till ett kärr under denna tid. De gångsystem som syns relativt tydligt i kartorna från 1794 (figur 12 & 13) syns inte heller här. Denna karta är ändå intressant i den mening att området kan ha beskrivits innan parken och trädgårdsanläggningarna uppfördes. På kartan finns en bokstavshänvisning över

de olika delarna av tomten (figur 16). I väster består området av en sankt äng följt av stenbunden skogsmark. I närheten av Engelska villan finns också något som beskrivs som backslåtter (figur 15).

Edelcrantz skickade hem frön till Skuggan från den omtalade parken i Göttingen runt åren 1801–1802 (Lange, 2000, s. 56). Några av dessa kom att odlas på Skuggan och snart fanns en stor mängd både krusbär, vinbär, träd och buskar (Lange, 2010, s. 88–96).

2.1.2 Trädgårdens arbetsbeskrivningar och skötsel enligt Edelcrantz

I ett brev som Edelcrantz skriver 1801 under sin resa i Europa hem till sina trädgårdsmästare Tillman och Rodin beskriver han tydligt och bestämt hur trädgården ska skötas (Kungliga biblioteket, Gimensam introduktion, 1801.). Inga köksväxter såsom gurkor, meloner, sallat, bönor, ärtor och potatis ska drivas upp eller planteras eftersom han inte kommer vara hemma under sommaren. Han är också tydlig med vad arbetstiden ska läggas på i stället. Han skriver följande i sitt brev ”I dess ställe kommer detta år trädskötseln att bli främsta ändamålet, som den alltid bort vara” (Kungliga biblioteket, Gimensam introduktion, 1801). Vilka sorts träd Edelcrantz syftar på här är svårt att veta men det skulle både kunna vara fruktträd och andra träd. Här fortsätter Edelcrantz att beskriva olika skötselmoment så som trädskärning, ympning, plantering med mera. Momenten för de olika träden gås igenom noggrant i brevet. Här nämns fruktträd som körsbär och plommon men också päron och äpple. Här beskrivs att ympkvistar av körsbär och plommon tas från bland annan Svingels vik (ibid).

I brevet beskriver Edelcrantz vidare att alla land i kökträdgården ska breddas samt gödslas i reserv (Kungliga biblioteket, Gimensam introduktion, 1801). Detta för att han till våren ska skicka hem träd och växter från sin resa ute i Europa. Han ger också order om att ”sängar” ska förberedas även i det han kallar för ”kronträdgården” och ”den nedre” trädgården. I brevet beskriver han att växter som kålrot och luzerne ska planteras. Luzerne skulle kunna vara en annan stavning av växten lucern som är en art av ärtväxtsläktet *Medicago* (Svenska Akademins ordbok, u.å. *lucern*).

Detta ska planteras bland annat i det som beskrivs som ”övre landet” (Kungliga biblioteket, Gimensam introduktion, 1801). I brevet beskrivs också frukt- och grönsakshandel där sparris, jordgubbar, kastanjer och övrig frukt ska säljas. I brevet är Edelcrantz tydlig med att Tillman och Rodin ska skriva journal över det arbete som utförs. Detta för att han vill veta vad som utförs på hans mark samt vad hans pengar används till (ibid).

En arbetsdagbok som skickats till Edelcrantz finns också på Kungliga biblioteket (Jornal. Fortsättning,1802). I den nämns att de arbetande på gården lossar 7000 ympplantor som sedan planteras. De arbetande var också behjälpliga att plantera ytterligare 4500 plantor. I arbetsdagboken nämns en trädskola belägen i det område som kallas ”academien” samt i ”Engelskan” (ibid). Vad som menas med Akademin här är något oklart eftersom Kungl. Skogs- och Lantbruksakademin inte instiftades förens 1811 (Lange, 2010, s.88–96).

I en av Edelcrantz trädgårdanateckningar angående förökning av växter nämner han olika förökningsmetoder samt när och hur de ska utföras (Kungliga biblioteket, Träd-uppdrifna. u.å.). Några av de metoder som nämns är ympning, ockulering och fröförökning. I en anteckning om första såningen nämns att 91 päronkärnor utsås på Skuggan. Ytterligare växter nämns mer specifikt som körsbär, plommon, stenfrukt, nötter, valnötter och kastanjer. Här beskrivs också att plantor som är tillräckligt stora flyttas till skola (ibid.). Även detta skulle kunna tyda på att det funnits plantskolor på gården.

I arbetsdagboken beskrivs flera moment så som att kålplantor planteras och orangeriväxter vattnas. Orangeriväxter återkommer flera gånger i dessa anteckningar (Kungliga biblioteket, Jornal. Fortsättning, 1802.). Genom dessa dagboksanteckningar går det påvisa att det funnits orangeriväxter på gården som antagligen är kopplade till det åttkantiga orangeriet. I en senare text från 1822 nämns också att bergamotter finns på platsen (Kungliga biblioteket, Skuggan 1822, 1822). När Bergamotter står i plural är det ofta en benämning av citrus eller sorter av arten pomerans (Anna Jakobsson, muntligen, 2026-02-09) . Dessa har förmodligen vinterförvarats i orangeriet.

I en annan anteckning kopplad till arbetsdagboken är området indelat i olika namn och bokstäver, bland annat trädgård A, B, C, D, Engelska parken samt Akademin (Kungliga biblioteket, Planterade trän, 1802). I arbetsdagboken benämns en del av området återkommande för ”Engelskan”, vilket skulle kunna syfta på den Engelska parken invid Engelska villan (Kungliga biblioteket, Jornal. Fortsättning, 1802). Eftersom Kungl. Skogs- och lantbruksakademin inte startat än skulle detta kunna tyda på att Edelcrantz hade en egen större växtsamling eller en typ av experimentalfält.

I arbetsdagboken beskrivs vilka arbetsmoment som utförts och ibland utav vem. Här beskrivs att två kannor jordgubbar plockats och att gräset i kärret nedanför ”Engelskan” har slagits (Kungliga biblioteket, Jornal. Fortsättning, 1802). I dagsläget, 2026, finns ett blötare område nedanför Engelska villan där Laduviken mynnar ut i en å som rinner mot havet. Detta kan vara det område som nämns i anteckningen. Fler exempel är att Berglund skördade kålrötter i trädgård A, Grönberg slog gräset som växte vid pilhäcken och en kulla räfsade ihop gräset

samt vattnade pilhäcken (ibid). Kullor kan syfta på de Dalkullor som vid denna tid arbetade i välbärgades trädgårdar i Stockholm (Nordgren & Olausson, 2023, s.29).

2.1.3 Levande pilhäckar och planterade träd

Flera anteckningar gällande just pilplanteringar och pilhäckar/pilstaket återfinns. I en av dessa anteckningar beskriver Edelcrantz hur pilplantering ska utföras (Kungliga biblioteket, Om pilplantering. u.å.). Här beskrivs hur marken ska förberedas, hur diken ska grävas och om hur ogräs ska förebyggas. Den bästa pilsorten är enligt Edelcrantz en sort som han benämner som ”Broad leaved redheart huntingdonshire Willow”. Kvistar från denna sort ska skäras i december till februari för att sedan stickas ner i jorden i januari till mars (ibid). Detta skapade förmodligen levande pilhäckar.

I ytterligare en av Edelcrantz trädgårdsanteckningar skriver han ännu mer om pilplantering i en anteckning med rubriken ”Om pil-plantering på sumpig mark”. Här beskrivs återigen hur pilplanteringar ska utföras. Här nämns sorten ”The broad leaved red hearted Huntingdonshire Willow” vilket måste vara samma sort som nämns i tidigare trädgårdsanteckning (Kungliga biblioteket, Pil-plantering sumpig mark. u.å.). I en annan anteckning beskrivs hur sälg används till att alternativa stängsel (Kungliga biblioteket, Plantering. u.å.). I denna anteckning återfinns också en enkel skiss över staketet (figur 17).

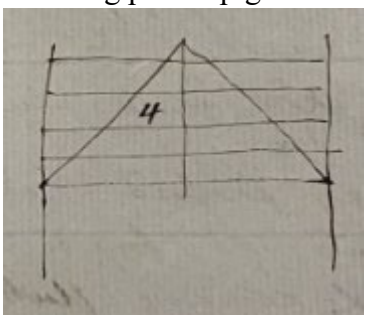

Figur 17: Edelcrantz skiss över staket gjort av sälg (Kungliga biblioteket, Plantering, u.å.).

I ett brev med rubriken ”planterade träd vid Skuggan förliden sommar” (Kungliga biblioteket, Planterade trän, 1802) förs anteckningar kring de träd som planterats på Skuggans olika områden sommaren 1802. Denna anteckning som är skriven av trädgårdsmästare Rodin kan kopplas samman till arbetsdagboken ovan. I listan nämns att träd planteras i vakanser (ibid). Enligt Svenska Akademins ordbok (2026, *Vakant*) betyder ordet vakant historiskt ”vara tom” eller ”ledig”. Detta kan då tolkas till att träd planteras i tomma luckor i anläggningen, där till exempel andra plantor dött.

I det som benämns trädgård A beskrivs att 15 träd har planterats i fruktvakanser samt 29 träd till spaljén omkring orangeri-muren (Kungliga biblioteket, Planterade trän, 1802). Detta kan tyda på att trädgård A är belägen i anslutning till Åttkanten. Vidare beskrivs att 13 träd planteras i vakanser i något som kallas körbärsbacken (ibid). Eftersom trädgård A ligger i anslutning till Åttkanten skulle denna backe eller sluttning kunna vara den som idag ligger ner mot Laduviken där det än idag

återfinns körsbärsträd. Detta betyder att det har vuxit körsbärsträd på platsen i ca 220 år. 379 träd beskrivs att de planterades ”vilda ut i parken” samt alar vid något som kallas ”sjöstrand” (ibid). Denna punkt står också under trädgård A vilket skulle kunna innebära att det är området nedanför körsbärsbacken längst ned mot Laduviken. Senare i anteckningen nämns bland annat att 14 barkympar uti stubbar utförts vid sjöträdgården, vilket skulle kunna vara en annan benämning för sjöstrand (ibid).

Anteckningen fortsätter med att beskriva att 25 träd planterats i trädgård B och 44 träd i trädgård C. Dessa har planterats i fruktvakanser (Kungliga biblioteket, Planterade trän, 1802). Det innebär att dessa trädgårdar var fruktträdgårdar. Även i trädgård D beskrivs att 23 utländska körsbärsträd har planterats i fruktvakanser i skola (ibid). Under samma punkt nämns även att vilda träd hämtats från Kungl. Sekreteraren och sedan planterats i skola (ibid). Detta tyder på att det även i trädgård D kunnat vara en trädskola av något slag. I trädgård D beskrivs också att 97 korgpilsvakanser planterats i rabatten. Detta kan återigen påvisa att det funnits levande pilhäckar i området. Slutligen beskrivs att 9 kastanjer planterats invid något som kallas för havrelandet (ibid). Idag återfinns 8 kastanjer stående på rad på gården. Om det är dem kastanjer som nämns i anteckningen betyder det att det låg en trädskola i detta område.

Under en ytterligare en rubrik som lyder ”Engelska parken” beskrivs att det finns diverse 30 vakanser. Detta kan tolkas som att dessa luckor fyllts i av diverse träd. Vidare nämns att 78 träd planterats vid klöverlandet, 19 träd i ”Prevet backen” och ett träd av lind på gården (Kungliga biblioteket, Planterade trän, 1802). Så antagligen har en lind planterats 1802 i närheten av Engelska villan. Enligt denna anteckning planterades totalt 895 träd i ovanstående områden 1802 (ibid). Detta är mycket träd som planterats under en sommar vilket tyder på att det funnits många träd planterade på Stora Skuggan under början av 1800-talet.

Efter denna summering fortsätter anteckningen att beröra området kallat för ”Academien” (Kungliga biblioteket, Planterade trän, 1802). Där hade 1503 korgpilskvistar planterats som häck omkring området. Här nämns pilhäckar återigen vilket tyder på att det åtminstone funnits levandepilhäckar i trädgård D och ”Academien”. I ”Academien” har även 137 träd planterats i fruktvakanser (ibid).

Vidare i anteckningen nämns olika slags ympar som utförts. Här nämns att 1162 skarvympar och 685 barkympar utförts. Här nämns också de 14 barkympar i stubbar vid sjöträdgården som tidigare nämnts (Kungliga biblioteket, Planterade trän, 1802). Fortsatt i samma anteckning skriver Rodin om de jobb som ska utföras under kommande vinter. Där nämner han att arbetet med att lägga ut sand i iskällarparkens gångar nästan är helt klart (ibid). Detta betyder att det har funnits gångstigar kring iskällaren, byggnaden som även kallas för Tempelladan, 1802.

Hela detta brev avslutas enligt följande ”Förbliver Herr cantzelirådets aldra ödmjukaste och Erpliktigaste tjenare. Skuggan den 16 December 1802// Samuel Rodin” (ibid).

2.1.4 Teckningar och målningar

Figur 18: Teckning över Engelska villan av A.F. Cederholm 1802 (Stadsmuseet i Stockholm, 1802. Licens: CC-BY).

I en teckning från 1802 (figur 18) syns tre gångstigar som leder upp till Engelska villan varav två leds upp till varsin gavel. Runt området syns ett staket med en grind. Detta ser dock inte ut att vara ett pilstaket. I flertalet kartor återfinns de två gångastigar som leder upp till varsin gavel av Engelska villan. De syns bland annat i kartan 1794 (figur 12). I teckningen syns mycket träd av bland annat gran men också en del lövträd kring Engelska villan (figur 18). Det stora lövträdet i teckningens förgrund skulle kunna vara en ek. Bakom detta träd står något som ser ut som en gles gran vilket skulle kunna vara en lärk. Dock introducerades inte lärk förens i slutet av 1700-talet, början av 1800-talet (Anna Jakobsson, muntligen, 2026-03-03) och det är svårt att tro att lärken skulle varit så stor redan 1802. Detta skulle kunna förklaras med att konstnären ville framhäva tidens ideal och därför tecknade detta träd större än vad det var i verkligheten. En del granar i denna teckning illustreras som något krokiga vilket kan tyda på att de 1802 var väldigt gamla. I teckningens bakgrund skymtas ett åker- eller ängslandskap (figur 18).

I en av Edelcrantz trädgårdsanteckningar nämns olika växtslag samt olika skötsel- och förökningsmetoder kopplade till dessa (Kungliga biblioteket, Plantering, u.å.). Här beskrivs att lärk ska planteras på våren från april till juni och övriga lövträd ska planteras mellan oktober och lövsprickningen. Han beskriver också en del undantag där ek ska planteras i början av maj. Ytterligare en växt som nämns är furu, som här skulle kunna tolkas som tall (ibid). Furu eller furuträd beskriver ofta äldre träd av tall (Svenska Akademins ordbok, 2026; *Furu*). I denna anteckning skissar Edelcrantz också upp en del konstruktionsritningar på bland annat en spade och en trädtransportsvagn (Kungliga biblioteket, Plantering, u.å.). Att lärk och ek nämns kan tyda på att dessa kan varit planterade på Skuggan vilket i så fall stärker teckningen i figur 18.

I en boken Svensk trädgårdshistoria nämns det att Johan Abraham Grill planterade flera amerikanska barrträd under slutet 1700-talet och början av 1800-talet på Godegård i Östergötland (Ahrland, 2025, s.333). Godegård var en anläggning ritad av Fredric Magnus Piper och räknas som en engelsk park (ibid). Lärkar och andra amerikanska barrträd verkar ha varit något som skulle finnas i en engelsk park.

Lärk fungerade troligen som en slags ”eyecatcher” vilket var en del den engelska parken och fungerade som ett exotiskt inslag i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet (Anna Jakobsson, muntligen, 2026-03-03).

Figur 19: Målning över dammen och Åttkanten i början av 1800-talet. (Stadsmuseet i Stockholm, Konstnär: A.F. Cederholm, 1800–1810. Licens. CC-BY).

I denna målning (figur 19) syns dammen tydligt och den lilla ön däri. Tydliga gångstigar syns också runt dammen. Dessa återfinns i senare kartor vilket kan styrka målningens trovärdighet. Tre stora träd syns i målningen. På grund av deras habitus tolkas dessa träd som ekar. Intill dammkantens högra sida syns ett sirligare träd som skulle kunna vara en hängpil. Bakom detta träd, längs gångstigen upp mot Åttkanten syns en rad med mindre lövträd. Dessa skulle kunna vara en rad av fruktträd. Även till vänster om dammen syns mindre träd. I målningen syns ytterligare en byggnad vilket troligen är Tempelladan med iskällare som byggdes efter 1804 (Lange, 2010, s. 88–96). I målningens bakgrund skymtas den ena flygelbyggnaden samt barrskog (figur 19). Vänster om Åttkanten syns ett antal barrträd där två urskiljer sig i deras växtsätt vilket liknar unga lärkar.

Figur 20: Skiss av ”Tornet och källaren Skuggan 1812” (Nordiska museets arkiv, konstnär J.C. Linnerhjelm 1812).

I denna skiss av dammen (figur 20) är avbildad i samma vinkel som målningen ovan (figur 19). I skissens mitt syns ett stort lövträd som kan vara den stora ek som står vid dammkanten än idag (figur 20). Även i denna teckning syns mindre lövträd som skulle kunna vara samma som i målningen ovan (figur 19) som nu vuxit till sig. Höger i bild syns ett träd som liknar en pil (figur 20).

2.1.5 Rekommenderade växter och beskrivning av Stora Skuggans park- och trädgårdsanläggningar

Ett flertal anteckningar kring goda trädgårdsböcker återfinns, men vilka är oklart. I en av dessa anteckningar skriver Edelcrantz om vad han anser vara odlingsvärda växter (Kungliga biblioteket, Trän rekommenderade. u.å.). Vi dessa återfinns också nummer vilket skulle kunna vara hänvisningar till sidnummer i hans samling med trädgårdsböcker. Här nämns bland annat ananasbänkar och melonbänkar. I denna anteckning nämner Edelcrantz ”trän rekommenderade uti plantering följande: 1. Juglas regia. 2. Fagus castanea. 3. Prunus avium. 4. Cornus mascula. 5. Pyrus baccata. 6. Morus alba. 7. Juglans nigra”(ibid). *Fagus castanea* är en tidigare benämning av *Castanea sativa,* vilket är äkta kastanj (International Plant Names Index, u.å.). Vad som Edelcrantz planterade av dessa arter är okänt men säkerligen fick han mycket inspiration av dåtidens trädgårdsböcker.

I en beskrivning över egendomen Skuggan på Kungl. Djurgården beskrivs omgivningen (Slottsarkivet, Beskrifning. u.å.). I beskrivningen framgår att 76 års arrende återstår. Eftersom Edelcrantz 1792 fick besittningsrätten över egendomen i 100 år (Lange, 2010, s.88–96) så borde denna text alltså vara skriven år 1816. Området beskrivs först övergripande där anläggningar av promenader i parken, skogen och efter något som kallas för ”sjöstrand” omger egendomen på tre sidor (Slottsarkivet, Beskrifning, u.å.). Detta innebär att det funnits promenadstråk runt hela egendomen.

Vidare beskrivs Skuggan mer ingående och delas in i 2 delar, där den första delen beskrivs som den del som inhyser nästan alla byggnader (Slottsarkivet, Beskrifning. u.å.). Det beskrivs också parkanläggningar i området där en landsväg delar parkområdena. Detta tyder på att det fanns tydliga parkanläggningar med promenader. Den andra delen som beskrivs innehåller äng, skog, åker och berg (ibid). Detta kan vara den omgivande marken som ligger utanför gården Stora Skuggans område men som ändå ingick i arrendet. Detta ligger dock utanför det studerade området.

Det första området beskrivs ytterligare i denna text (Slottsarkivet, Beskrifning, u.å.). Här beskriver författaren området efter hen passerat bron vid Laduviken och det beskrivs att området till höger respektive vänster om landsvägen innefattas av staket (ibid). Detta staket kan vara det som även syns i teckningen 1795 (figur 14) och teckningen 1802 (figur 18). Till höger om landsvägen beskrivs att ett hus med intill liggande park finns. Parken är bevuxen med ekar och planterade träd (Slottsarkivet, Beskrifning, u.å.). Parken till höger om landsvägen är troligen den runt Engelska villan (figur 21). Vänster om landsvägen beskrivs ett åttkantigt stenhus men omgivande trädgård (figur 21). Efter trädgården beskrivs en intilliggande skogspark som sedan övergår till en äng som är ”fullplanterad” med fruktträd (ibid). Detta kan kopplas till kartan utgiven 1800 (figur 15) där området till väster beskrivs som stenbunden skogsmark som sedan övergår till sank äng.

Figur 21: Här syns områdena höger respektive vänster om landsvägen (©Lantmäteriet, ortofoto, 2026. Bearbetad av Moa Wik).

Den 15 mars 1821 avlider Edelcrantz (Corin, 1949). Efter Edelcrantz död ärvs Stora Skuggan av hans två syskonbarn som sedan säljer området vidare till Paul Edvin Filén (Lange, 2010, s.88–96). Filén skänker i sin tur Skuggan till fosterbarnet Enander (Hasselblad, 1990, s.105–106). Filéns släktingar kom att behålla Skuggan fram till 1881 då den sedan hamnade i Kungl. Djurgårdens ägo. Skuggan disponerades efter detta av Stockholms stad som skötte arrenden av marken och hyror av områdets hus (Lange, 2010, s.88–96).

2.2 Stora Skuggan 1822–1900

Efter Edelcranz död 1821 gjordes flera värderingar och beskrivningar av Stora Skuggan och dess byggnader samt utemiljö. I en beskrivning beskrivs Stora Skuggans ”plantager”, hus och trädgårdsanläggningar (Kungliga biblioteket, Skuggan 1822, 1822). I en annan text från 1822 beskrivs trädgården och dess innehåll mer ingående. Här beskrivs att trädgården är försedd med alla möjliga sorters fruktträd som äpple, päron, hindbär, plommon, bergamotter, utländskt vin samt krusbär (Slottsarkivet i Stockholm, Trädgården, 1822).

2.2.1 1800-talets översiktliga kartor

Figur 22: Utsnitt av ” KARTA öfver Alla Ägorna till Konglig DJURGÅRDEN” 1824. (Lantmäteriet, 1824. Bearbetad av Moa Wik).

I en karta från Lantmäteriet 1824 över platsen syns tydliga uppdelningar av ytor i form av fält eller rader, se figur 22. Detta kan vara odlingsytor med gångstigar. Vid nr. 1 illustreras ytorna som gula och vid nr. 2 illustreras de som gröna. I dessa ytor kan använts för olika typ av odling. Nedanför en av flygelbyggnaderna syns en rak linje, markerat med gult i figur 22, detta kan vara någon form av staket som kanske delade de olika parkområdena. Vid området kring Engelska villan syns inga tydliga gångstigar eller planteringar, nr.3 figur 22. I denna karta illustreras området med mörkare färg vilket skulle kunna tolkas som skog eller tätare vegetation.

Figur 23: Utsnitt av ”Karta öfver Kongliga Djurgården”. (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, 1827. Bearbetad av Moa Wik).

I en karta från 1827 syns tydliga gångsystem över området (figur 23). Denna karta är mer utzoomad än kartan ovan (figur 22). Kartan från 1827 visar dock mer organiska gångsystem som löper över större områden (figur 23). Ett staket syns även i danna karta.

Lange (2011, s.96–97) beskriver i en bok att en ny ladugård anlades på gården 1831. Till denna tillverkades en vattenkonstruktion där vatten pumpades från ett närliggande kärr till foderbordets vattenledningar. Det som Lange (2011, s.96–97) beskriver som kärr kan vara dammen som ligger intill ladugården idag.

Figur 24: Utsnitt av kartan ” TRAKTEN OMKRING STOCKHOLM” uppmätt 1844–1845 och publicerades första gången 1860, (Stockholmskällan, 1844–1845. Bearbetad av Moa Wik)

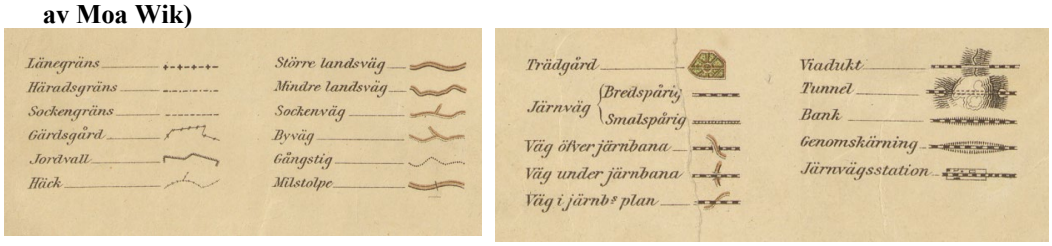

Figur 25: Utsnitt av teckenförklaring till kartan ” TRAKTEN OMKRING”, uppmätt 1844–1845 och publicerades första gången 1860, (Stockholmskällan, 1944-1945).

I en karta över trakten omkring Stockholm från 1844–1845 finns en teckenförklaring som noga beskriver de olika illustrationerna i kartan och dess betydelse (figur 25). Här illustreras barrträd som stjärnor och lövträd som runda cirklar. Detta tyder på att de träd som står i rad i figur 24 nr.1 är av exempelvis gran. Vid nr.2 (figur 24) syns tydliga gångstigar som går i ett strukturerat rutmönster. I de gröna fälten syns svaga prickar som enligt teckenförklaringen (figur 25) är det symbolen för trädgård (figur 24). Två gångslingor syns vid nr. 3 som ansluter till fler gångstigar som leder fram till de två flygelbyggnaderna (nr.4). Mellan flygelbyggnaderna och Engelska villan (nr.6) går en väg som enligt teckenförklaringen (figur 24) är en större landsväg (nr.5). I denna karta illustreras området kring Engelska villan lite otydligt. Detta kan bero på kartans detaljeringsnivå eller fokusområde.

2.2.2 1800-talets detaljerade kartor

Figur 26: Trädgårdar markerade med rött, Parkområde markerat med blått. Utsnitt av ”Karta öfver Stora och Lilla Skuggan”. (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv 1876. Bearbetad av Moa Wik).

64. Wäg
65. Trädgård
66. Tomt
68. Trädgård
69. Trädgård
70. Park
71. Trädgård
72. Gårdstomt
73. Damm
74. Park
75. Wägar
76. Trädgård
77. Gårdstomt
78. Park
79. Wägar

Del av ”Beskrivning till kartan öfver Stora och Lilla Skuggan” (Slottsarkivet, 1876).

I en karta från 1876 syns området noggrant illustrerat med sifferhänvisningar (figur 26). Denna karta har även en tillhörande beskrivning som syns ovan. Nr.65, 68, 71 och 76 beaktas som trädgårdar och markeras med rött i figur 26. Vid nr. 65 syns två gångstigar som korsar varandra (figur 26). Eftersom området betecknas trädgård skulle dessa kunna vara fruktträd eller köksodlingar. Dock är denna karta mycket detaljerad och visar endast Skuggan vilket kan stärka att det faktiskt stod träd längs dessa gångstigar. Runt område nr.65 syns två parallella linjer i fyllda med grönt. Detta kan vara en avgränsning i form av en barrhäck vilket kartan från 1844–1845 också styrker (figur 24). Vid nr.76 löper tre parallella gångstigar varav den högra leder vidare in till ett område nr.74, vilket är park. Här syns en cirkelformad gångstig nedanför den ena flygelbyggnaden (figur 26).

En bredare gångstig syns mellan trädgården nr.76 och nr.71. Detta kan tyda på att det är ett bredare huvudstråk. Detta huvudstråk binds sedan ihop med nr.77 som är en gårdstomt (figur 26). På gårdsplanen syns en liten cirkel markerad vilket kan vara någon slags plantering men det är mycket svårt att avgöra här. Från den nedre flygelbyggnaden syns en rak linje som fortsätter ner till Laduviken, detta kan vara samma staket som syns i kartan 1824 (figur 22).

Vid områden märkta med nr.70, 74 och 78, som betecknas som park, syns flera slingrande gångstigar som skapar olika gångsystem i området (figur 26). Nästan alla gångstigar i området kantas just av cirklar som kan tolkas som träd.

Mellan flygelbyggnaderna och Engelska villan ligger en större väg som sedan leder upp mot Engelska villan delar sig i tre, där två gångstigar leder direkt upp till Engelska villan och den tredje leder vidare ut i det som här betecknas som park, nr.78 (figur 26). Här syns också cirklar i rader men här förekommer även cirklarna mer utspritt. Detta kan tyda på att det både funnits träd i rader och utspritt i detta område.

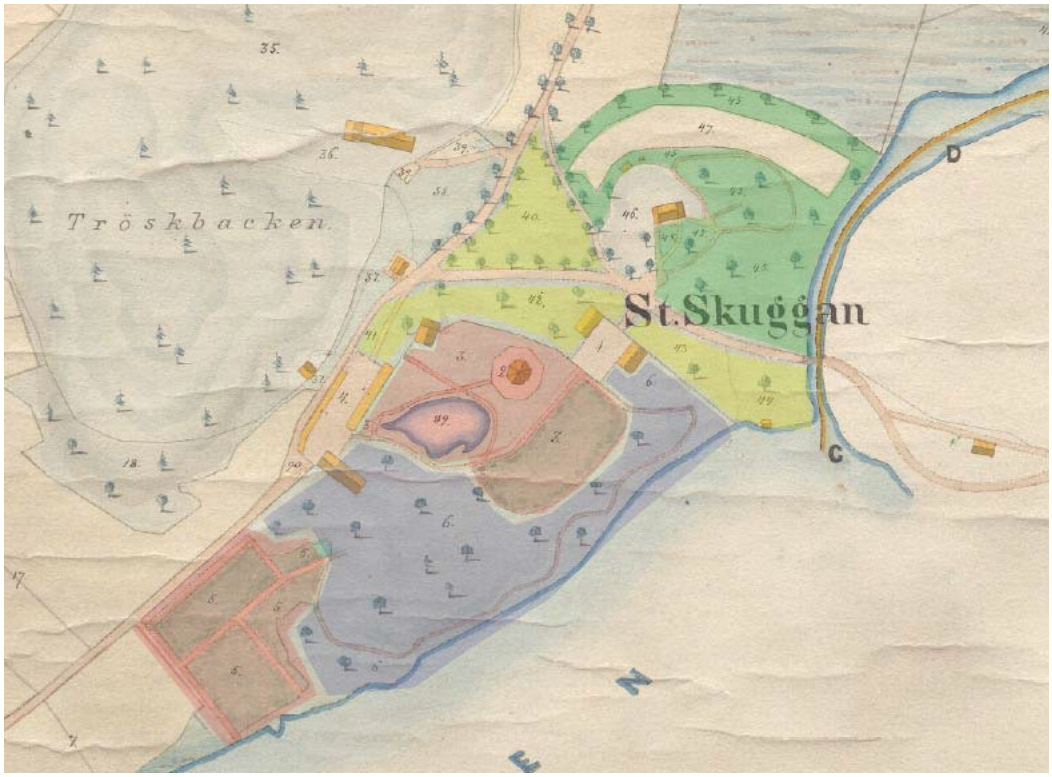

Figur 27: ”Karta öfver lägenheterna Skuggan, Ropsten, och Lugnet samt Hjorthagen” 1884. (Stockholms stadsarkiv, 1884. Bearbetad av Moa Wik).

1. Gårdsplan
2. Gårdsplan
3. Trädgård (röd)
5. Trädgård (röd)
6. Park med vägar därigenom (blå)
40. Äng (gul)
42. Äng (gul)
43. Äng (gul)
44. Äng (gul)
45. Äng med parkanläggningar och gångar (grön)
46. Bergbacke med husplan
47. Åker
89. Damm i St. Skuggans park

I en karta från 1884 (figur 27) syns området åter igen. En del av beskrivningen till denna karta syns ovan. Vid nr.5, som beskrivs som trädgård, visas återigen tydliga gångstrukturer. Varianter av denna gångstruktur återfinns i tidigare genomgångna kartor från 1824 (figur 22), 1844–1845 (figur 24) samt kartan från 1876 (figur 26). Det som dessa har gemensamt är det huvudstråk som går väster genom trädgården. I denna karta från 1884 (figur 27) syns svaga cirklar längs båda sidorna av gångstigarna (nr.5) som kan tolkas som någon form av plantering.

Nr. 3 beskrivs som trädgård vilket området även beskrevs som i den tidigare kartan från 1876 (figur 26). Nr. 6 på kartan beskrivs som ”Park med vägar därigenom” (figur 27). Här återfinns en gångstig som löper genom området längs med Laduviken. Varianter av denna gångstig återfinns i kartorna från 1827 (figur 23), 1844–1845 (figur 24) samt kartan från 1876 (figur 26).

Nr. 89 beskrivs som ”Damm i St. Skuggans park” (figur 27). Runt denna damm finns en gångstig som även den syns i kartorna 1827 (figur 23), 1844–1845 (figur 24) samt kartan från 1876 (figur 26). Vid Åttkanten (nr.2) syns 1884 (figur 27) en gårdsplan med endast en utgående gångstig. Denna yta var troligen inhägnad av staket likt målningen från 1800–1810 (figur 19).

Mellan flygelbyggnaderna ligger en gårdsplan (nr.1). Längs med flygelbyggnaderna ner mot Laduviken syns en rak linje (figur 27). Detta har illustrerats i tidigare kartor och kan även här vara ett staket. Gårdsplanen mellan flygelbyggnaderna ansluter sedan till den större landsvägen. Rakt över denna väg finns något som ser ut som en mindre plan som kunnat användas som vändplats för droskor (figur 27). Denna plan delas sedan i tre gångstigar, två som likt tidigare kartor leder upp till Engelska villan och en som leder vidare ut i parken.

En gångstig i parken ser ut att leda in till mitten av parken men sedan tvärt sluta. Denna struktur återfinns även i kartan från 1876 (figur 26). Området omkring Engelska villan betecknas som ”Äng med parkanläggningar och gångar”. Dessa gångsystem liknar de tidigare kartorna som studerats (figur 27). Övrig omgivande mark beskrivs som ” Bergbacke med husplan” (nr.46), ”Äng”(nr.40, 42,43,44,45) samt ”Åker”(nr.47). Område nr. 40, som beskrivs som äng, inringas av större vägar. Längs dessa illusteras tydliga trädrader som tolkas som allér eller trädrader (figur 27).

Det som skiljer kartan från 1876 (figur 26) och denna karta (figur 27) är att de olika parkerna beskrivs lite olika. Det som i kartan från 1876 (figur 26) endast beskrivs som park beskrivs här (figur 27) som antingen ”Park med vägar därigenom”, ”Äng med parkanläggningar och gångar” eller ”Äng” vilket visar att områdena haft olika funktioner även fast de använts som park på olika sätt.

2.2.3 Tidiga fotografier

Figur 28: Foto över Åttkanten 1884. (Stadsmuseet i Stockholm, foto av Löfman, C.P. 1884. Licens: CC-BY-NC-ND.)

I en bild från 1884 (figur 28) syns riklig vegetation runt Åttkanten. Närmast byggnaden syns en hög, tät häck. Det går dock inte urskilja vilken sort den är. Höger i bild syns två träd som kan vara fruktträd. Till vänster i bild syns ytterligare ett fruktträd. Barken här har en struktur som återfinns hos päronträd.

I ett svartvitt fotografi, troligen från sekelskiftet, syns två flickor på en bro framför Åttkanten (figur 29). Bron som flickorna står på kan vara över det dammutlopp som syns i kartorna från 1794 (figur 12 & 13) men också i kartan 1891–1894 (figur 30). En bro syns också i ett fotografi från början av 1900-talet (figur 37). I figur 29 syns också en rik växtlighet av buskar och träd.

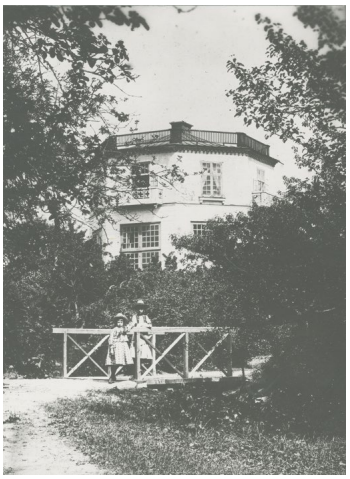

Figur 29: Flickor på bron framför Åttkanten (Stadsmuseet i Stockholm, fotograf okänd, ca 1890. Licens CC-BY-NC-ND).

Figur 30: Djurgårdskarta 1891–1894 (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, 1891–1894. Bearbetad av Moa Wik).

I denna karta från 1891–1894 finns det många olika strukturer i området (figur 30). Vid nr.1 i finns en vinkelformad struktur markerad med stjärnor vilket kan vara den barrhäck som återfinns i kartan 1844–1845 (figur 24). Här har dock ytterligare en häck längs den större landsvägen tillkommit.

Innanför denna struktur illustreras ett T-format gångstråk vid nr.2 i figur 30. Dessa gångstigar illustreras med dubbla respektive enkla rader av cirklar som är en symbol för lövträd och/eller odling, som tidigare kartor också visar.

En längre gångstig börjar vid nr.3 och går som i en runda, figur 30. Ytterligare en gångstig viker av och fortsätter sedan fram till nr.4 där gångstigen övergår till små prickar som troligen innebär att gångstigen övergår till en mindre stig (figur 30). Denna struktur redovisas också i teckenförklaringen i kartan från 1844–1845 (figur 25) som gångstig.

Vid dammen finns ytterligare gångstråk vid nr.5 i figur 30. Gångstigarna är på båda sidor försedda runda cirklar som innebär att området troligen innehållit träd. En stig eller annan struktur går från dammen ner mot Laduviken och avslutas i en större cirkel vid nr.6 i figur 30. Detta skulle kunna vara en utsiktsplats, sittplats eller ett utlopp från dammen liknande det som syns i kartan från 1794 (figur 13).

Vid nr.7 fortsätter ytterligare gångstigar och trädsymboler (figur 30). Området vid nr.7 består av tre parallella gångstråk samt en huvudstig som binder samman dessa. Runt dessa gångstigar finns trädsymboler som omringar området vilket kan symbolisera fruktträdgård eller annan kökträdgårdsodling. Gångstigen längst till höger delar sig så sedan till två gångstigar. En som fortsätter som en stig ner mot Laduviken och en som fortsätter in nedanför den ena flygelbyggnaden. Den gångstig som fortsätter in vid flygelbyggnaden bildar en cirkel med ytterligare en genomgående gångstig vid nr.8 i figur 30. Denna cirkelformade gångstig återfinns

även i kartan från 1876 (figur 26). Invid nr. 8 återfinns staketet igen och denna gångstig illustreras det tydlig med symbolen för staket.

Vid Åttkanten (nr.9) löper fem olika gångstigar till de omgivande områdena (figur 30). Mellan flygelbyggnaderna illustreras en större gårdsplan (nr.10) som sedan fortsätter vidare till en större vägkorsning där två av gångstigarna leder upp till Engelska villan (nr.11). Den andra gångstigen leder vidare ut i parken i en cirkelformad slinga för att sedan ansluta till gångstigen vid Engelska villan igen (nr.12). Dessa gångstigar skapar tillsammans sammankopplade gångsystem. I omgivande landskap syns cirklar i grupper (nr.13). Detta symboliserar att det fanns lövträd i området. Denna struktur återfinns även vid nr.14 invid Laduviken.

Vid nr.15 syns större vägar som bildar en triangel (figur 30). Dessa kantas av större cirklar med större avstånd än de andra som återfinns i övriga kartan. Detta skulle därför kunna vara lövträd som står i alléer vilket även återfinns i kartan från 1884 (figur 27).

2.3 Stora Skuggan 1900–1951

2.3.1 Kartor och fotografier

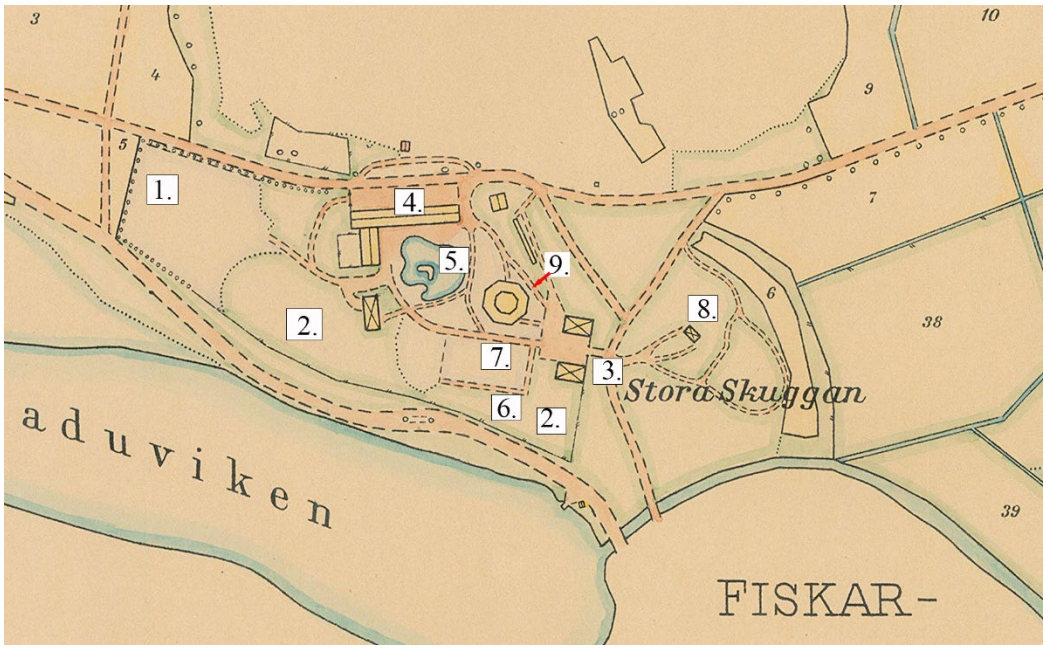

Figur 31: Utsnitt av ” KARTA över STORA och LILLA SKUGGAN” (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, 1909. Bearbetad av Moa Wik).

I en karta från år 1909 (figur 31) illustreras också området. Vid nr.1 i figur 31 syns en inramning illustrerad med små cirklar. Detta kan vara en illustration av den barrhäck som även syns i kartan från 1891–1894 (figur 30). Här fortsätter dock häcken i ytterligare en vinkel utmed Laduviken. Denna karta är dock inte detaljerad när det gäller övrig vegetation. Häcken som ligger parallellt med Laduviken övergår till ett staket (nr.2) som sedan viker av och avslutas vid flygelbyggnaderna (nr.3). Här symboliseras också en grind.

Vid nr. 4 i figur 31 syns en vinklad byggnad, vilket kan vara Vinkelladan som ligger på platsen idag. Den gångstig som tidigare illustrerats runt dammen (nr.5) har här bundits samman med en gårdsplan invid Vinkelladan. I övrigt har området flera gångsystem, både raka, som vid nr. 7 som var trädgård, och mer slingrande, som vid nr.8. Runt Åttkanten syns en gårdsplan.

Nedanför Åttkanten finns en rak gångstig som leder ner i trädgården (nr.7). Denna viker sedan av 90 grader åt väster och bildar som en inramning av området (nr.6, figur 31). Denna inramning syns även i kartan från 1891–1894 (figur 30) men där består den av fler gångsystem.

Gångstigen som ligger invid nr.7 i figur 31 verkar vara ett huvudstråk som binder ihop flera områden. Detta huvudstråk återfinns i flertalet kartor, den tidigaste från 1794 (figur 12). I kartan från 1909 (figur 31) syns de två gångstigar som leder upp till Engelska villan (nr.8). I backen finns också en liknande gångstig som finns i kartan från 1891–1894 (figur 30). Vid nr. 9 (figur 31) syns nu en gångstig som passerar Åttkanten och vidare direkt till flygelbyggnaderna. Detta är första gången denna syns i någon karta. I denna karta har också en större väg som går längs Laduviken anlagts.

Figur 32: ”Fam. Kronberg i Stora Skuggans Park 1909” (Stadsmuseet i Stockholm, foto av Ankert, G, 1909. Licens CC-BY-NC-ND).

Från år 1909 finns ett fotografi av familjen Kronberg som vandrar i Stora Skuggans park (figur 32). Här syns en tydlig allé av något som skulle kunna vara fruktträd. I bakgrunden syns de två flygelbyggnaderna. Gångstigen är belagd med grus och i kanterna växer lökväxter som liknar snödroppar eller pärlhyacinter. Bredvid gångstigen växer gräs och i bilden skymtas också ett antal buskar. Gångstigen där fotografiet är taget är troligen gångstigen som är markerat nr.7 i figur 31.

Figur 33: Fotografi taget med bron i ryggen. ”Vägparti från Stora Skuggan” (Stadsmuseet i Stockholm, foto av Ankert, G, 1904. Licens CC-BY-NC-ND)

I ett fotografi från 1904 (figur 33) syns vägen upp mot Stora Skuggan. Här syns de två flygelbyggnaderna i mitten av fotografiet. Fotografiet visar även omkringliggande växtlighet. Till vänster i fotografiet syns ett äppleträd med grov stam. Kanske är detta en rest av en annan fruktträdgård som tidigare funnits på platsen. I brevet ”planterade träd vid Skuggan förliden sommar” från 1802 nämns att ”fruktvakanser” fylls på i trädgård A, B, C och D (Kungliga biblioteket, Planterade trän, 1802). Detta styrker att 4 trädgårdar med fruktträd har funnits i området. Framför de två flygelbyggnaderna syns större träd som står i som en rad (figur 33). Gräset ser i detta fotografi vildvuxet ut vilket kan tyda på att området fortfarande hanterades som äng likt kartan 1884 (figur 27).

I ett arrendekontrakt från 1910 listas även ett antal regler som arrendatorn måste förhålla sig till (Slottsarkivet, Arrendekontrakt, 1910). Här beskrivs trädgården och hur parken ska skötas. Trädgården med tillhörande fruktträd, bärbuskar och övrig växtlighet ska skötas väl av arrendatorn. Om ett fruktträd rasat eller på annat sätt värderats som uttjänt ska Djurgårdsförvaltningen ersätta detta (ibid). Vidare beskrivs att de gångstigar som ligger belägna inom park och trädgårdsområdet ska underhållas genom att de skyfflas och grusas (ibid). Kontraktet är mycket tydlig när det gäller områdets träd. Ett tydligt exempel är texten under punkt 8 i arrendekontraktet ”I åker, äng, allé, trädgård eller park växande träd och buskar få icke vid ansvar enligt lag, utan Djurgårdsförvaltningens medgifvande

åverkas”(ibid). Genom detta arrendekontrakt ges en översiktlig bild över vad området innehöll samt hur det sköttes i början av 1900-talet.

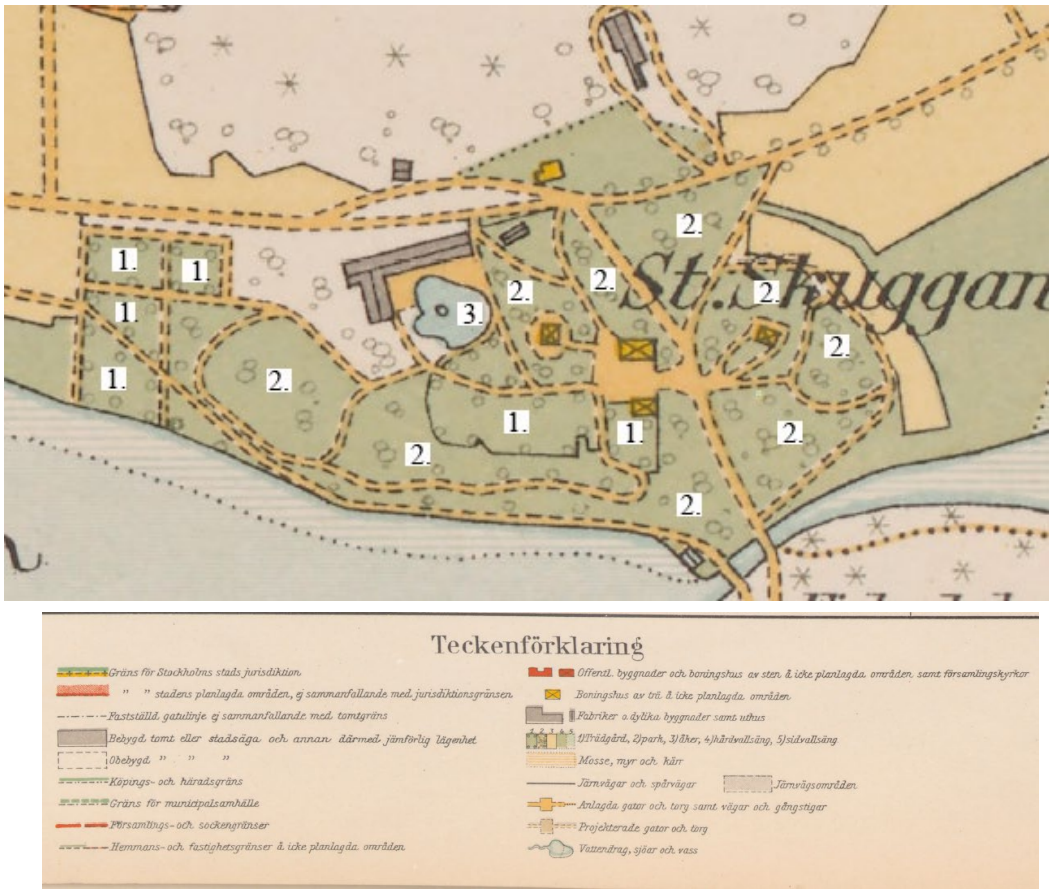

Figur 34: Utsnitt av ” Plankarta över Stockholms stad” (Stockholmskällan, 1917–1920. Bearbetad av Moa Wik).

Kartan från 1917–1920 (figur 34) är mer översiktlig och generella marktyper redovisas. I den tillhörande teckenförklaringen redovisas bland annat parkmark (nr 2), trädgård (nr.1), vatten (nr.3), gångstigar och vägar (figur 34). Beskrivningen var något svår att tolka vad i området som redovisas som parkmark respektive trädgård. Trädgård redovisas dock med enskilda träd i symmetriska rader medan parkmarken redovisas med utspridda träd som står enskilda eller grupperade.

Ca 1920 fanns två huvudsakliga trädgårdar på gården Stora Skuggan (figur 34). Den ena som är indelad i olika ”rutor” väster i figur 34 (nr.1) med gångstrukturer mellan och den andra mer sammanhängande nedanför Åttkanten (nr.1). Detta har också redovisats på olika sätt i kartorna 1891–1894 (figur 30) och 1909 (figur 31).

Trädgårdarna ligger på samma delar av Stora Skuggan men har andra utformningar gällande gångsystem och hur detaljerat träden syns.

Stora delar av områdets disposition har inte ändrats på 50 år. De områden som beskrivs som park i kartan 1876 (figur 26) beaktas fortfarande som park 1917–1920 (figur 34) dock har ett område norr om Åttkanten tillkommit som park. Samma gäller områdets trädgårdar som fortfarande liknar utsträckningen från 1876 (figur 26). Dock har det i både park- och trädgårdsområden skett mindre ändringar när det gäller gångstigar.

Figur 35: Fotografi över Åttkanten och dess omgivning (Privat samling, Barbro Rosenlöv, fotograf okänd, ca 1900).

Figur 36: Fotografi över Åttkanten och intilliggande trädgård (Privat samling, Barbro Rosenlöv, fotograf okänd, ca 1900).

I två fotografier tagna i början av 1900-talet syns Åttkanten och dess omgivning (figur 35 & 36). I figur 35 syns en rik vegetation av bommande fruktträd och tulpaner. Intill huset syns en häck som även syns i figur 36. I figur 36 syns huset från en annan vinkel. Här syns också blommande fruktträd men också öppen jord i fåror. Detta bekräftar ett det skett odling i denna del av trädgården vilket flertalet kartor visat, bland annat kartan från 1876 (figur 26), men även kartan från 1794 (figur 12) visar odling i detta område.

Figur 37: Fotografi över dammen på gården Stora Skuggan med utloppet i bakgrunden. (Privat samling, Barbro Rosenlöv, fotograf okänd, ca 1918).

Figur 38: Fotografi intill fruktträdgården på gården Stora Skuggan (Privat samling, Barbro Rosenlöv, fotograf okänd, ca 1918).

I två fotografier, även dem från början av 1900-talet, syns området kring dammen mer (figur 37 & 38). Dessa bilder är odaterade men den lilla killen är född 1914 och skulle kunna vara ca 4–5 år när fotot är taget. Runt dammen står ett enkelt stängsel. I bakgrunden skymtas en bro som kan vara samma bro som även syns i ett fotografi från slutet av 1800-talet (figur 29). Bron leder över ett utlopp från dammen.

I bakgrunden syns också en del träd där bland annat fyra lärkar kan urskiljas (figur 37). Detta är intressant då det i en målning från 1800–1810 (figur 19) illustreras något som kan tolkas som lärk i området. Även i ett flertal trädgårdsanteckningar från tidigt 1800-tal nämns just lärkar. I figur 38 syns lärkar igen men här skymtas ytterligare en vilket betyder att det funnits minst fem lärkar i detta område. Här syns också ett fruktträd intill bänken samt lökväxter.

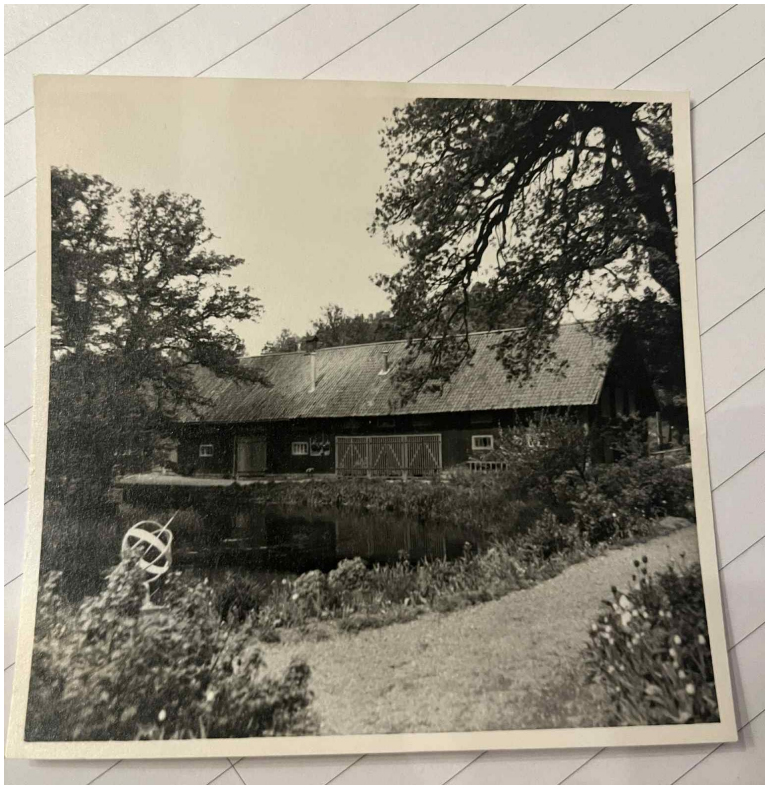

Figur 39: Fotografi över dammen och Vinkelladan på gården Stora Skuggan (Privat samling, Barbro Rosenlöv fotograf okänd, ca 1930).

I figur 39 syns dammen igen, här syns den byggnad som idag kallas för Vinkelladan. Här syns den gångstig som gick invid dammen som tidigare syns i flertalet kartor, första gången i kartan 1827 (figur 23). Dock syns denna gångstig redan i en målning från 1800–1810 (figur 19) och en teckning från 1812 (figur 20). I fotografiet (figur 39) syns tre ekar som idag återfinns på platsen. Runt dammen syns också annan växtlighet som ser ut som blommande rabatter.

Figur 40: Foto av flygelbyggnaderna 1929 (Stadsmuseet i Stockholm, foto: Selling 1929. Licens: CC-BY-NC-ND).

I ett fotografi från 1929 syns de två flygelbyggnaderna igen (figur 40). Här syns de träd som kunde anas i fotografiet från 1904 tydligare (figur 33). Här syns en häck vid den nedre flygelbyggnaden (figur 40). Gräset i figur 40 ser klippt ut vilket det inte gjorde i fotografiet från 1904 (figur 33), vilket tyder på att funktionen nu ändrats. Mellan de två flygelbyggnaderna syns en öppen grind (figur 40).

Figur 41: ”Skidhopp i Fisktorpsbacken 1934” (Stadsmuseet i Stockholm, foto: Sv. Dagbladet, 1934. Licens: CC-BY-NC-ND. Bearbetad av Moa Wik).

I ett fotografi som är taget från Fiskartorpsbacken 1934 får vi en bra överblick över gården (figur 41). Åskådarna till en skidhoppstävling står på den då frusna

Laduviken. I bakgrunden syns Åttkanten och dess omgivande häck. Det som är extra intressant med denna bild är att det syns en stor gran invid Engelska villan, inringad höger i bild. I tidiga teckningar över platsen syns just många granar illustrerade, bland annat i teckningen från 1802 (figur 18) vilket kan styrka att teckningarnas trovärdighet. Bredvid denna gran anas också en flaggstång. En flaggstång syns också nedanför den södra flygelbyggnaden in, inringad i figur 41.

Figur 42: ”Skidsport på Laduvikens is” (Stadsmuseet i Stockholm, foto av Nordberg, B, ca 1930-tal. Licens: CC-BY-NC-ND. Bearbetad av Moa Wik).

På 1930-talet verkar lärkarna finnas kvar (inringade i mitten av figur 42). Här syns också en stor ek i närheten av dammen (höger ring, figur 42).

Figur 43:Fotografi över Laduviken 1931 (Nordiska museet, fotograf okänd, 1931. Licens: CC-BY-NC-ND.)

Häcken som syns längts upp till vänster i figur 43 ser kompakt och mörk ut vilket kan tyda på att den är vintergrön såsom en granhäck. Denna häck verkar fortsätta fram till Vinkelladan, häcken syns i flertalet kartor varav en från 1909 (figur 31).

2.3.2 Beskrivning 1942

I en av- och tillträdessyning från 1942 med arrendatorn Eric Tiblom beskrivs bland annat områdets trädgårdsanläggningar (Slottsarkivet, Av- och tillträdessyning, 1942). Dock måste denna syning vara en försenad tillträdessyning då Tiblom tillträder i juni 1941 (Slottsarkivet, Arrendekontrakt, 1941). I syningen beskrivs området väster om det som kallades arrendatorsbostaden, troligen Engelska villan, som trädgård (Slottsarkivet, Av- och tillträdessyning, 1942). Därför skulle den trädgård syningen syftar på vara den som är belägen just väster om Engelska villan samt nedanför Åttkanten som syns i andra fotografier till exempel i figur 35 och 36.

I denna trädgård beskrivs att ca 18 gamla fruktträd finns. Där finns också ytterligare 7 fruktträd som arrendatorn planterat (Slottsarkivet, Av- och tillträdessyning, 1942). I denna trädgård finns också bärbuskar samt planteringsrader. I ett fotografi från början av 1900-talet (figur 36) syns öppen fårad jord i detta område. Vidare beskrivs ytterligare en trädgård väster om ekonomibyggnaden, vilket troligen är Vinkelladan. I denna trädgård fanns 34 äldre äppleträd. I denna trädgård har arrendatorn efter sitt tillträde 1941 planterat 35 nya fruktträd på egen bekostnad (Slottsarkivet, Av- och tillträdessyning, 1942). Detta innebär att det 1942 fanns 69 fruktträd i denna trädgård. Eftersom Tiblom tillträder i april 1941 (Slottsarkivet, Arrendekontrakt, 1941) måste han planterat 42 fruktträd mellan tillträdet och 10 juni 1942 då syningen utförs. Detta kan tyda på att de äldre fruktträd som återfinns på platsen idag kan vara några av de som

planterades av Tiblom. Stora Skuggan drevs som gård fram till 1951 då verksamheten lades ner (Karl-Erik Johansson, muntligen, 2026-02-13).

2.4 Stora Skuggan efter nedläggningen av gårdsverksamheten

Karl-Eriks Johansson som själv växte upp på Stora Skuggan berättar att hans morfar, Erik Olsson, var gårdskarl åt Tiblom efter att verksamhet lagts ner. Erik Olsson skötte då trädgården intill flygelbyggnaden som vetter ner mot Laduviken. Här skötte han gångar, rabatter och odlingar. Detta var ungefär under perioden 1950–1960 (Karl-Erik Johansson, muntligen, 2026-02-13). Det övriga området sköttes av Djurgårdsförvaltningen efter 1951 (ibid).

Karl-Erik Johansson beskriver att en bro fanns ut till ön på 50/60-talet (Karl-Erik Johansson, muntligen, 2026-02-13). I ett fotografi från ca 1950 syns denna bro (figur 44).

Figur 44: Fotografi av bro över till ön i dammen. (Privat samling, Karl-Erik Johansson & Gunilla Hassellöf Johansson, fotograf okänd, ca 1950/1960-tal).

2.4.1 Fotografier från 1900-talets andra hälft

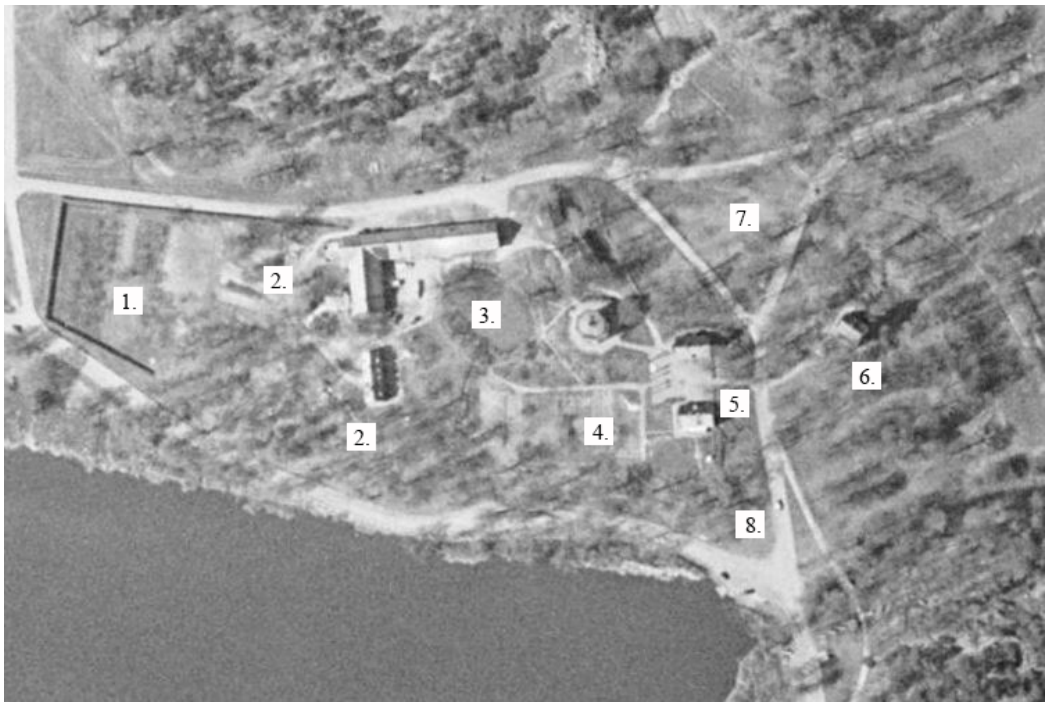

Figur 45: Flygfoto 1955–1967 (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, fotograf okänd, 1955–1966. Bearbetat av Moa Wik).

Det första flygfotot som återfinns över platsen är från 1955–1967 (figur 45). Vid nr.1 syns dagens granhäck som tidigare anats i flertalet kartor, första gången i kartan från 1844–1845 (figur 24). Innanför häcken syns träd i olika fält. Detta är troligen de äppleträd/fruktträd som nämns så tidigt som i en text från ca 1816 där området beskrivs att det är fullplanterat med fruktträd (Slottsarkivet, Beskrifning, u.å.). Även i anteckningen kring planterade träd 1802 nämns ett antal trädgårdar innehållande fruktträd (Slottsarkivet, Planterade trän, 1802) vilket styrker att denna trädgård tillkom tidigt i Stora Skuggans historia.

Vid områden markerade som nr.2 syns spridda större träd (figur 45). Detta kan tillhöra det som tidigare kartor och texter beskrivits som park eller skogspark. I detta område har nu ett hus tillkommit. Vid nr.3 syns dammen och dess omgivning, här syns en gårdsplan (figur 45).

Vid nr.4 syns det som i flertalet historiska kartor kallas för trädgård (figur 45). Detta område ser mer ordnat ut än de kringliggande och har formen av en rektangel. Dock är det svårt urskilja vegetation i detta foto men i figur 36 syns fruktträd samt öppen jord i fåror.

Mellan flygelbyggnaderna (nr.5) syns den gårdsplan som tidigast syns i kartan från 1794 (figur 12). På gårdsplanen syns en mörkare rund struktur som skulle kunna vara samma som återfinns i kartan från 1876 (figur 26). Detta skulle kunna vara någon slags plantering.

Upp till Engelska villan (nr.6) anas de två vägar som även dem återfinns i flertalet historiska kartor (figur 45). Dessa syns tidigast i kartan från 1794 (figur 12). Även området vid nr.7 (figur 45) har sett likande ut sedan 1794 (figur 12). Vid nr. 8 i figur 45 har nu en ny större väg som sluter samman den gamla och den nya landsvägen till den nya bron anlagts.

Figur 46: Fotografi framför Edelcrantz monument med körsbärsträd i bakgrunden till höger (Privat samling, Karl-Erik Johansson & Gunilla Hassellöf Johansson, fotograf okänd, 1956)

Figur 47: Fotografi framför Edelcrantz monument med Åttkanten i bakgrunden (Privat samling, Karl-Erik Johansson & Gunilla Hassellöf Johansson, fotograf okänd, 1956).

I två fotografier tagna framför Edelcrantz monument 1956 syns dels fyra slanka stammar (figur 46). Stammarna syns i ett ytterligare fotografi från 1950-talet (figur 103). Detta skulle kunna vara ett större fruktträd som körsbär eftersom den har relativt höga genomgående stammar. På platsen finns idag ett flerstammigt körsbärsträd som kan styrka att det är det som syns i figur 46. I det högra fotografiet (figur 47) syns Åttkanten och dess omgivning. Vänster i fotografiet syns ett större fruktträd och en gångstig till höger i fotografiet. Denna gångstig kan ha tillhört det huvudstråk som synts i flertalet kartor, tidigast i kartan 1794 (figur 12).

I ytterligare fotografi från 1956 syns mer av området (figur 48). Här anas ett flertal blommande fruktträd men även buskar. Gräset är relativt högväxt i detta fotografi, så det sköttes antagligen mer extensivt på 50-talet.

I ett tidigare fotografi från ca 1920 syns ett buskigt område nära dammens utlopp (figur 37), troligen är det samma som syns i figur 48.

Figur 48: Fotografi i Stora Skuggans trädgård invid Parkvillan (Privat samling, Karl-Erik Johansson & Gunilla Hassellöf Johansson, okänd fotograf, 1956).

Figur 49: Dam framför Åttkanten med lindar till höger (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, fotograf okänd, ca 1950.)

I detta fotografi som antas vara från 1900-talets andra hälft syns området kring Åttkanten mer (figur 49). Här syns en njurformad rabatt och en välkrattad grusgång. Det ser ut som en kejsarkrona i mitten av rabatten. Till vänster om huset syns den stora ek som avbildades i en målning i början av 1800-talet (figur 19). Till höger om huset syns ett antal slanka trädstammar som ser ut att stå i en rad (figur 49). Detta skulle kunna vara lind. I fotot syns också tre fruktträd (figur 49).

Figur 50: Lärkar framför den Åttkanten (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, fotograf okänd, 1961).

Figur 51: Åttkantens fasad (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, fotograf okänd, 1961).

1961 står två lärkar vid Åttkanten, vänster i figur 50. Dessa är ganska stora och en topp av en av lärkarna syns över Åttkantens tak i figur 51. Edelcrantz nämner lärk i flertalet av sina anteckningar (Kungliga biblioteket, Plantering, u.å.). Kanske planterades dessa lärkar på Stora Skuggan under Edelcrantz tid, precis som de lärkträd som syns i figur 37 och 38. Karl-Erik Johansson var 7 år 1961 och minns inte dessa lärkar under sin uppväxt på Stora Skuggan (Karl-Erik Johansson, muntligen, 2026-02-13). Detta tyder på att dessa måste tagits ner strax efter 1961.

Figur 52 : Gångstig framför Åttkanten (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, fotograf okänd, ca 1960).

Figur 53: Fotografi av Åttkanten och intilliggande fruktträdgård (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, fotograf okänd, ca 1960).

I ett fotografi som antas vara taget ca 1960-tal syns återigen en gångstig (figur 52). Denna gångstig kan vara den huvudstig som syns i olika utföranden i flera historiska kartor, de tidigaste från 1827 (figur 23) men gångstigen syns även i målningen från 1800–1810 (figur 19). I fotografiet till höger syns den fruktträdgård som idag är belägen invid Åttkanten (figur 53).

Figur 54: Fotografi av hamlade lindar vid Åttkanten. (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, fotograf okänd, ca 1965).

Till höger i bild syns ett flertal mindre fruktträd, detta visar på rikedomen av just fruktträd (figur 54). Till vänster i bild syns de träd som sågs som slanka stammar i ett tidigare fotografi (figur 49). Dessa är nu mycket kraftigare i stammen och är hamlade. Även de träd som syns bakom huset, framför flygelbyggnaderna ser hamlade ut.

Figur 55: Fotografi urgrävning av damm. (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, fotograf okänd, 1966).

Figur 56: Fotografi av toppkapning av ekar intill dammen. (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, fotograf okänd, 1966).

1966 kapades döda toppar på ekarna intill dammen (figur 55 & 56). Det ser också ut som dammen grävs ur samtidigt, se figur 55. På dammens ö syns här en pil och i bakgrunden i slänten en trädgårdsbänk (figur 55 & 56).

Figur 57: Ekonomisk karta över Sverige: Stockholms stad och län (Lantmäteriet, 1966. Bearbetad av Moa Wik).

Denna ekonomiska karta i figur 57 är från 1966. Ett hus som heter Lilla Nyckelvikskrogen flyttades till Stora Skuggan under 50-talet. Det syns dock inte kartan från 1966 (figur 57). Detta kan bero på att kartan kanske utgår från en äldre karta eller flygbild. I kartan syns rader av prickar som antagligen är fruktträd (nr.1 och 4, figur 57). Det ser ut som denna odlingsyta är uppdelad i två områden, en större och en mindre. Denna struktur har inte återfunnits i tidigare kartor. Detta är också den första kartan som inte visar gångstigar i denna trädgård, men det kan bero på att denna karta kanske är mer överskådlig och inte så detaljerad vilket kan betyda att gångstigarna kan ha funnits ändå. Större cirklar är markerade i det intilliggande området (nr.2). Detta är förmodligen större lövträd. Invid den större vägen syns lövträd och en rak linje som kan vara det staket som syns i tidigare kartor och fotografier (nr.3).

Vid nr.4 syns en gångstruktur som går genom trädgården till flygelbyggnaderna (figur 57). Odlingsområdena i denna karta är indelade i tre områden med det som förmodas vara fruktträdsrader. Ett gångstråk omringar den nedre fruktträdgården. Vid Engelska villan syns det huvudstråk som delar sig upp till varsin gavel av huset (nr.5). Utmed gångstigen syns stora ringar som förmodligen är lövträd.

Nedanför Engelska villan ner mot Laduviken syns en gångstig eller stigliknande struktur (nr.5). Denna gångstig fortsätter till något som liknar ytterligare två odlingsytor. Dessa är också markerade med punkter i rader vilket i så fall skulle kunna tyda på att det stått fruktträd även här. Dock är detta den enda kartan som visar detta.

Figur 58: En platå i marken framför Engelska villans västra gavel (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, fotograf okänd, 1971)

Figur 59: En stig syns vid Engelska villans östra gavel (Stadsmuseet i Stockholm, foto Mandén, K. 1971.)

År 1971 fanns stigar kvar runt Engelska villan, se figur 58 & 59 och något som liknar en platå, se figur 59. På östra sidan fans en stig ner i backen dock är detta inte jättetydligt, höger i bilden syns en flaggstång, se figur 59.

Figur 60: Fotografi från inventering Brunnsviken: Vinkelladan (Stadsmuseet i Stockholm, foto Mandén, K, 1971).

I en bild tagen i samband med en inventering 1971 syns Vinkelladan och gårdsplanen (figur 60). Här syns de ekar som beskars 1966, samt ett lågt vägräcke som sträcker sig en bit runt dammen. Till vänster i bild syns något som kan vara en del av ett fundament till den bro som ledde ut till ön. Dock är det svårt att avgöra om bron finns kvar när detta fotografi togs.

Figur 61: Flygelbyggnadernas västra gavlar och dess omgivning. (Stadsmuseet i Stockholm, foto Mandén, K. 1971. Bearbetat av Moa Wik)

Figur 62: Flygelbyggnadernas östra gavlar och dess omgivning. (Stadsmuseet i Stockholm, foto Mandén, K. 1971)

I inventeringen 1971 dokumenterades även flygelbyggnaderna och deras omgivning, bland annat en rad med träd som skulle kunna vara lindar på grund av dess knöliga stammar, se figur 61. Här syns också den gårdsplan som är belägen mellan flygelbyggnaderna. Vid den vänstra flygelbyggnadens fasad syns ett spaljéträd, se figur 61. Detta kan vara det spaljerade päron som Elisabeth som arbetat som trädgårdsmästare i området beskriver fanns vid fasaden på 90-talet (Elisabeth Eriksson, muntligen 2026-03-03). Vid inventeringen syntes också ett antal större träd framför områdets grind, se figur 62.

Figur 63: Södra flygelbyggnaden samt gårdsrundel. (Stadsmuseet i Stockholm, foto Mandén, K. 1971)

Figur 64: Södra flygelbyggnaden samt gårdsplan. (Stadsmuseet i Stockholm, foto Mandén, K. 1971)

I ytterligare fotografier från inventeringen syns gårdsplanen tydligare. I figur 63 syns en gårdsrundel med plantering. I planteringen står en stensockel med urna. Figur 64 visar också att det stått urnor på de båda grindstolparna. Staketet i figur 64 syns i flertalet kartor bland annat i karta från 1891–1894 (figur 30).

2.4.2 Flygfotografier

Figur 65: Utsnitt av fotografi över gården Stora Skuggan västra del, här syns bland annat två stora träd utmed Laduviken (Riksantikvarieämbetets arkiv, foto Bergström, L. 1971. Licens: PDM 1.0. Bearbetad av Moa Wik.)

När inventeringen gjordes togs även bilder från flygplan, se figur 65, 66, 67. I figur 65 syns äppelträdgården innanför granhäcken tydligt, utmed Laduviken är det inte så mycket vegetation utan väldigt öppet och luftigt, här syns bland annat två stora träd som hänger ut i vattnet.

Figur 66: Utsnitt av flygfoto över gården Stora Skuggans östra del, här syns gångstigar söder om Åttkanten i fruktträdgården. (Riksantikvarieämbetets arkiv, foto Bergström, L. 1971. Licens: PDM 1.0. Bearbetad av Moa Wik).

Vid den södra flygelbyggnaden syns två gångarstigar varav en kantas av fruktträd samt den huvudstig som återfinns i flera kartor och fotografier, se figur 66. Till

höger om Engelska villan syns träd med ljusare lövverk, detta skulle kunna vara silverpoppel eller silverpil (figur 66).

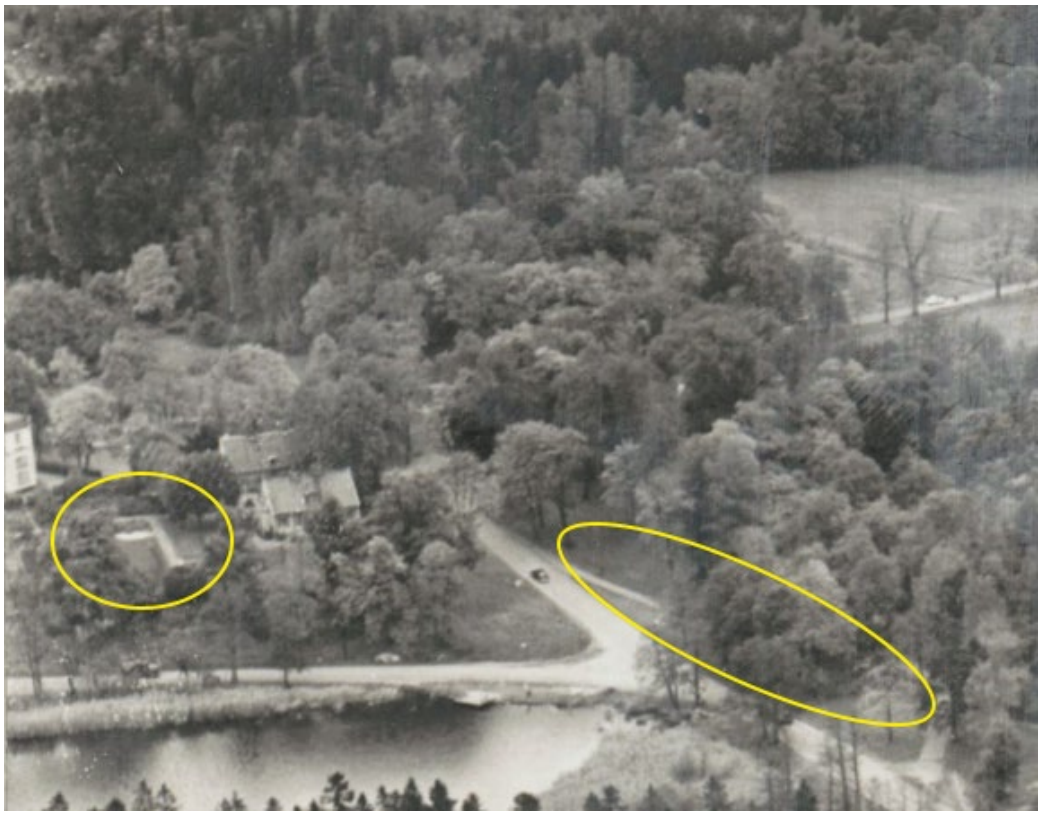

Figur 67: Utsnitt av flygfoto söder som flygelbyggnaderna. (Riksantikvarieämbetets arkiv, foto Bergström, L. 1971. Licens: PDM 1.0. Bearbetad av Moa Wik.)

Den vägsnutt som fortfarande är kvar från den gamla landsvägen syns till höger i bild, se figur 67.

Figur 68: Utsnitt av flygfoto 1986 (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, 1986. Bearbetad av Moa Wik.)

Den gårdsrundel som anades i flygfotot från 1955–1967 (figur 45) finns kvar 1986, se figur 68. Här börjar dock gångstigarna se lite mer otydliga ut vilket kan tyda på att de börjar växa igen.

Karl-Erik Johansson och Gunilla Hassellöf Johansson som bodde på gården Stora Skuggan under en längre tid beskriver att de boende till stor del skötte om rabatter och gångarstigar i området själva. Deras teori är att gångstigarna slutade skötas när dessa människor blev äldre eller i och med att nya hyresgäster flyttade in (Karl-Erik Johansson och Gunilla Hassellöf Johansson, muntligen, 2026-02-13).

Elisabeth som började arbeta på Kungl. Djurgårdsförvaltningen 1987 beskriver att allmänna direktiv från förvaltningen fanns kring att gångstigar som inte användes skulle tillåtas att växa igen. Själv har Elisabeth inte sett gångstigar i fruktträdgårdarna vilket tyder på att de måste växt igen innan 1987 (Elisabeth Eriksson, muntligen, 2026-03-03). Sammanslaget kan detta tolkas som att gångstigarna, varav många funnits kvar från originalanläggningen, växte igen så sent som på 1980/90-talet.

Karl-Erik Johansson och Gunilla Hassellöf Johansson berättar att varje hyresgäst hade en äppelträdsrad i trädgården närmast Åttkanten vilka de fick ta frukt ifrån. Under dessa träd fick hyresgästerna också odla. Varje höst hade hyresgästerna gemensam skörd av alla äpplen (Karl-Erik Johansson och Gunilla Hassellöf Johansson, muntligen, 2026-02-13).

Den nedre äppelträdgården innanför granhäcken beskrivs i ett planeringsförslag från 1994 (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, Stora Skuggans Apelgård, 1994.). Här gjordes också en inventering där 26 träd bedömdes vara ca 90 år gamla. Av dessa 26 bedömdes 12–13 vara i dåligt skick. Dessa önskade förvaltningen ta ner med motivering av deras kondition, att arbetstid i stället skulle läggas på yngre bestånd samt att dessa skulle öppna upp utrymme för att plantera 12 nya träd. Ett förslag på sorter från Mälardalen togs fram med sorter som Frösåker, Mälardalens Vitgylling, Äs Baron och Himmelstalund. Dock framgår inte om eller vilka av dessa sorter som faktiskt planterades (ibid).

Flera nya äppelträd återplanterades under 1990-talet av äldre sorter som ursprungligen kommer från Mälardalen och Uppland, detta för att de skulle passa en äldre äppelträdgård (Elisabeth Eriksson, muntligen, 2026-03-03). Alla träd fylldes på i de befintliga raderna av träd (ibid).

Flertalet äppelträd av landskapsäpplen planterades runt år 2008 och planterades dels i denna äppelträdgård samt i fruktträdgården nedanför Åttkanten (Elisabeth Eriksson, muntligen, 2026-03-03). Ett träd från varje landskap sattes förutom 3–4 landskap, dessa träd kom från pomologiska sällskapet (ibid). Vid planteringen av dessa äppelträd följdes de tidigare äppelraderna som fanns och de nya fyllde tomma luckor i raderna (ibid).

3. Stora Skuggan idag- inventering och analys av historiska spår

3.1 Analys och diskussion kring den historiska utvecklingen och olika historiska spår

Genom att sammanställa ett urval av de historiska kartorna i en kartanalys genom ett överlägg, kan en överblick av områdets utveckling när det gäller gångstigar tydas enklare. Eftersom ett större tidsspann analyserats har analysen delats upp i två. En för åren 1794–1876 (figur 69) och en för åren 1891–1966 (figur 70). Det som varit utmanande här är att passa in de historiska kartorna mot varandra, det vill säga rektifiera dem eftersom de inte har haft samma uppmätningsmetoder på 1700-talet som idag. Därför kan vissa strukturer verka lite skeva i förhållande till platsens byggnader som många funnits på samma plats sedan sent 1700-tal.

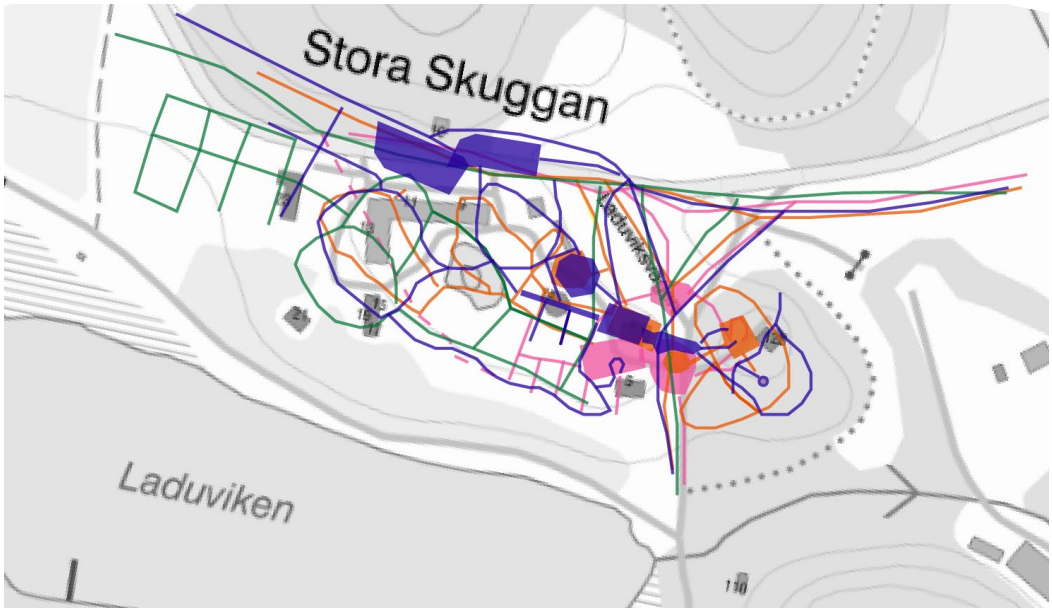

Figur 69: Kartöverlägg 1794–1876, Rosa: 1794, Orange, 1827, Mörk grön: 1844–1845, Mörk blå: 1876, (Utfört i Adobe Illustrator av Moa Wik, grundkarta © Lantmäteriets fastighetskarta, 2026).

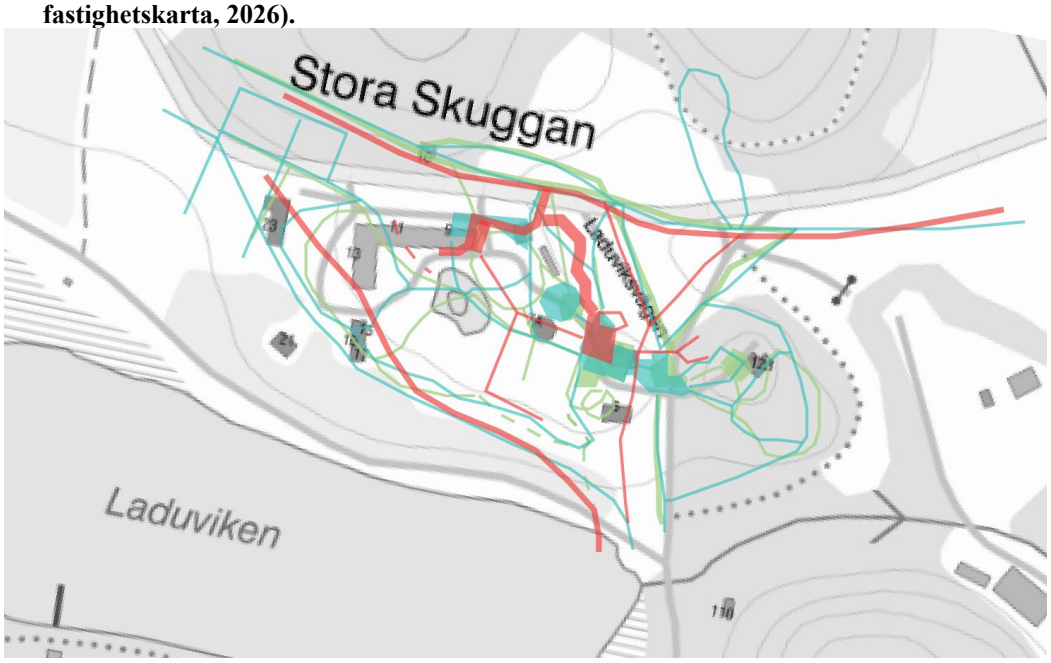

Figur 70: Karöverlägg 1891–1966, Ljus grön: 1891–1894, Ljus blå: 1917–1920, Röd: 1966, (utfört i Adobe Illustrator av Moa Wik, grundkarta © Lantmäteriets fastighetskarta, 2026)

Figur 71: Bearbetat ortofoto med nummerhänvisningar (©Lantmäteriet, ortofoto, 2026.)

I den nedre äppelträdgården innanför granhäcken som visas som nr.1 i figur 71 har det funnits ett antal varianter av gångstrukturer genom åren. De flesta kartor fram till kartan 1966 visar dessa. Det som alla dessa kartor har gemensamt är det huvudstråk som löper rakt igenom trädgården. En återkommande struktur som funnit i området är den cirkelformade slingan intill äppelträdgården. I övrigt har det funnits ett antal olika varianter på indelningar, se figur 69 och 70.

Vid nr.2 syntes tydliga gångstigar 1827. Dessa återkommer sedan i olika varianter. Den sista kartan vi ser dessa tydliga gångsystem är kartan från 1917–1920 (figur 34). Sedan i efterföljande flygfoto 1955–1967 (figur 45) kan dessa gångsystem inte urskiljas vilket tyder på att de vuxit igen eller tagits bort, kanske i samband när det nya huset uppfördes i området. Men allt detta tyder på att det under lång tid funnits ett gångsystem i detta område av gården.

Vid nr.3 i figur 71 är dammen belägen. Detta område har även det haft olika gångstrukturer genom historien, både kring Åttkanten och runt dammen. Det gångstråk som varit beständigt, med endast mindre förändringar från 1827–1920 är det som leder runt dammen. Detta gångstråk syns dock även i flygfotot från 1955–1967 (figur 45) samt det från 1986 (figur 68).

Vid nr.4 har det från 1794 funnits en huvudstig i trädgården. Detta syns även i kartan från 1966 vilket tyder på att denna gångstruktur varit bestående under en lång tid. Detta huvudstråk syns också i flygfotot från 1955–1967 (figur 45) och

1986 (figur 68). I övrigt har flera varianter av strukturer av gångstigar funnits i fruktträdgårdens nedre del sedan 1794, dock är det oklart när dessa mindre stigar helt försvann.

Gårdsplanen vid nr.5 ha funnits sedan 1794 och finns också kvar idag (figur 71). Det som förändrats är att i kartan från 1876 syns en liten gårdsrundel som även syns i flygfotot från 1886 (figur 68) vilket tyder på att den kom till under 1800-talets andra hälft.

Vid nr.6 syns en triangelformad vägstruktur kantad av större träd (figur 71). Denna vägstruktur har genom historien varit bestående med träd längs vägen med träd i dubbla och enkla alléer. Den första kartan då denna struktur i sin helhet syns här kartan från 1794.

Vid nr.7 i figur 71 syns Engelska villan och dess omgivande område. Från 1794 har gångstrukturer synts i form av två gångstigar som leder upp till vardera gaveln av huset. Dessa har setts i samtliga kartor som analyserats. Denna struktur anas också i flygfotot från 1955–1967 (figur 45) men syns inte i det från 1986 (figur 68). Historiskt har också andra gångsystem setts i detta område (figur 69 och 70). Denna gångstruktur syns på olika sätt illustrerade i kartor från 1827 fram till 1920 vilket tyder på att denna struktur också varit historiskt beständig.

I figur 72 visas en sammanställning av dagens kvarvarande gångstigar och vägar samt de som fortfarande kan urskiljas genom spår.

Figur 72: Hela linjer är vägar och gångstigar som finns kvar idag, streckade linjer spår av gångstigar som syns idag. Rosa: 1794, Orange: 1827, Mörkblå: 1876, Ljusblå: 1917–1920, Ljusgrön: 1909. (©Lantmäteriet, ortofoto, 2026. Bearbetat av Moa Wik).

3.2 Inventering och analyser

Figur 73: Karta över inventeringsområden (©Lantmäteriet, ortofoto, 2026. Bearbetad av Moa Wik).

Indelningen av området har skett efter hur området inventerades. De olika områdesindelningarna syns i figur 73.

3.2.1 Område 1, Äppelträdgården

Figur 74: Vägen ner till äppelträdgården och granhäcken. Till vänster syns den rad av kastanjer som finns på platsen. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

I äppelträdgården innanför granhäcken figur 74 står idag en stor mängd äppelträd i rader, totalt 47 stycken. Det är 24 äldre och ca 12 av dem är riktigt grova och gamla samt flera av dem har ihåligheter. Dessa träd är omringade av en stor gammal granhäck som är över 2 meter hög. Denna granhäck kan vara den som syns som en rad i kartan från 1844–1845 (figur 24). En häck av barrträd syns även i karta från 1891–1894 (figur 30), denna häck liknar mycket den som är där idag förutom att den då gick ända ner till Laduviken. Om denna häck är ursprunglig eller ej är svårt att påvisa men granhäcken är väldigt stor och hög med grova stammar vilket kan betyda att den har en hög ålder (figur 75 & 76).

Figur 75: Den granhäck som finns på platsen idag och omringar äppelträdgården, en barrhäck fanns på platsen redan 1844–1845. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 76: Översiktsbild över granhäcken. (Foto Adrian Lindström, februari 2026)

Nästan alla träd i område 1 står i tydliga rader men det är ett äppelträd som är mycket grovt, gammalt och ihåligt som uppskattningsvis är en av de absolut äldsta av äppelträden. Detta träd är av sorten Sörmlands Åkerö enligt trädets skylt som sitter i trädet.

Detta äppelträd passar inte in i någon rad och bryter symmetrin (figur 77 & 78).

Förmodligen är det en rest från den struktur som syns i flera kartor, bland annat i kartan från 1824 (figur 22) samt 1844–1845 (figur 24). Då skulle detta träd kunnat stått intill den mittgång som tidigare gått ner i äppelträdgården eller någon av de horisontella gångstigarna som fanns då. Dagens struktur med äppelrader syns i karta från 1824 (figur 22) fösta gången samt i karta från 1844–1845 (figur 24). Vid dessa år var det dock betydligt färre rader med träd då det endast rörde sig om 3–4 rader. Men i en karta från 1966 (figur 57) syns även en mindre yta med träd i tre rader, kanske togs den mindre ytan bort när lilla Nyckelvikskrogen flyttades dit på 1950-talet (Hasselblad, 1990, s.105–106).

Figur 77: Det gamla äppelträdet som inte passar in i någon struktur. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 78: Det gamla äppelträdet som inte passar in i någon struktur. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

3.2.2 Område 2, gångstigen väster ut mot äppelträdgården

Figur 79: Område 2 (©Lantmäteriet, ortofoto, 2026. Bearbetad av Moa Wik).

Till vänster på väg väster ut till äppelträdgården står 7 hästkastanjer på rad och de sista går in i ett litet skogsparti. I kartan från 1876 (figur 26) syns en gångstig som dessa kastanjer möjligen växt utefter. Stigens dragning stämmer bra överens med hur dessa hästkastanjer är placerade idag (figur 80) se även figur 72. Det finns även en stor stubbe som en ung kastanj växer ur. Denna stubbe som troligen varit en kastanj ser ut att ha tillhört denna trädrad (figur 82). I skogspartiet växer ett äldre buskage av syrener samt äldre schersminer (figur 81). Dessa står idag i ett område som tidigare benämnts som park enligt förtäckningen från 1876 års karta (figur 26). I detta område förekom även en blandad vegetation av hassel, körsbär samt hägg.

En tydlig struktur av en igenväxt gångstig syntes vid inventeringen i februari 2026 (figur 81), och skulle kunna vara den del av gångstrukturen som syns i 1876 års karta (figur 26).

Figur 80: Här syns fem kastanjer av totalt sju som skulle kunna vara träd som en gång under 1800-talet var planterade utmed en gångstig. (Foto: Moa Wik, februari 2026)

Figur 81: Här syns en äldre igenvuxen gångstig samt syrener och schersminbuskar. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 82: Här syns den stubbe som troligen en gång varit en av de kastanjer som stått på rad längs gångstigen i område 2. En mindre kastanj växer ur stubben. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

3.2.3 Område 3, Parkvillans och Vinkelladans gavel

Figur 83: Område 3 (©Lantmäteriet, ortofoto, 2026. Bearbetad av Moa Wik).

Vid gaveln av Parkvillan växer idag rododendron, på andra sidan vägen mot gaveln av vinkelladan växer det syrener. En del av syrenerna ser ut att vara bondsyrener som bildar ett buskage. Bakom dem växer mer uppstammade syrener som troligen är ädelsyrener (*Syringa vulgaris ssp*). I en planeringsplan gjord av Tore Asplund ca 1970-tal står det bland annat att den befintliga syrenhäcken skall beskäras och att luckor ska fyllas i med nya syrenplantor (Kungl. Djurgårdsförvaltningen, Planteringsplan, ca 1970-tal). Detta tyder på att en äldre syrenhäck redan fanns på platsen. Planteringsplanen visar även en avskärmande häck i linje vid gaveln som består av vresros, *Rosa rugosa* ’Regeliana’ (ibid). I dagsläget finns ett buskage kvar som skulle kunna vara denna sort som planterades runt 1970 (figur 84).

Figur 84: Här syns den del av en häck av Rosa rugosa som troligen är från planteringsplanen från ca 1970-tal. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

3.2.4 Område 4, Dammen

Figur 85: Område 4 (©Lantmäteriet, ortofoto, 2026. Bearbetad av Moa Wik).

Vid dammen växer 3 stora ekar, en vid dammkanten vid vinkelladan och en på andra sidan mot Åttkanten (figur 86). Dessa ekar syns redan i en målning från 1800–1810 (figur 19), ekarna var redan då stora i målningen vilken kan tyda på att de var stora redan när Edelcrantz kom till platsen. De två främre ekarna syns på två bilder från 1966 då de beskars väldigt hårt på grund av dess döda toppar (Figur 55 & 56). På dessa bilder skymtas även den pil som en gång stod på den lilla ön. I dagsläget står en nyare pil av sorten *Salix* x *sepulcralis* 'Chrysocoma' som är planterad på ön av Djurgårdsförvaltningen 2016 (figur 86, 87, 88) (Adrian Lindström, muntligen, 2026-02-05). Denna återplantering fick trädgårdsmästarna en idé genom att de sett ett äldre fotografi av den pil som en gång stått där (ibid).

I dagsläget syns inte den gångstig som tidigare gått runt dammen, idag är den övervuxen av gräs. I övrigt finns inga gångstigar kvar inom detta område, dock finns en körväg där idag. Denna väg tillkom troligtvis runt 1909 (figur 31), se även figur 72. Då var hela denna del mot ladugården en stor grusplan. I dagsläget är det endast vägen som finns kvar av grusplanen samt anslutande vägar ner mot parkvillan och i motsatt riktning mot Iskällaren. Mot Vinkelladan är det idag en gräsmatta. Vid inventeringen återfanns ett fundament invid dammen som skulle kunna höra till den bro som tidigare ledde ut till ön, se återfotografering i figur 89 & 90. Dock ser det ut som öns storlek eller position kan ha ändrats under åren.

Figur 86: Bild som visar de tre stora ekar som växer runt dammen idag. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 87: Den nyare pilen som planterades på ön 2016 (Foto: Moa Wik, februari 2026).

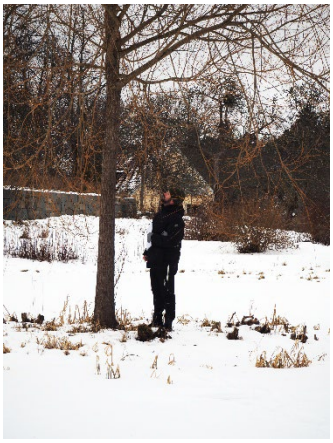

Figur 88: Den nyare pilen som planterades 2016. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

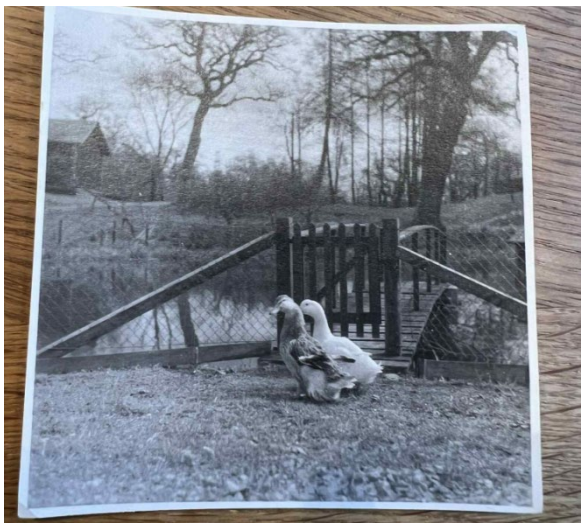

Figur 89: Fotografi av bro över till ön i dammen. (Privat samling, Karl-Erik Johansson & Gunilla Hassellöf Johansson, fotograf okänd, 1950/1960-tal).

Figur 90: Fundament som återfinns på platsen idag (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Ytterligare en återfotografering gjordes invid dammen (figur 91 & 92). I bilden från början av 1900-talet syns den bro som gått över dammens utlopp. Detta utlopp anas endast som en svacka i marken idag.

Figur 91: Fotografi över dammen på gården Stora Skuggan med utloppet i bakgrunden. (Privat samling, Barbro Rosenlöv, fotograf okänd, ca 1918.).

Figur 92: Foto över dammen idag (Bearbetat fotografifoto: Moa Wik, februari 2026).

3.2.5 Område 5, Fruktträdgården

I den fruktträdgård som idag ligger i området som ansluter nedanför Åttkanten finns det 50 fruktträd, 35 äppelträd varav 14 är påtagligt äldre.

Figur 93: Område 5 (©Lantmäteriet, ortofoto, 2026. Bearbetad av Moa Wik).

- 5 träd som troligen är någon sort av krikon *(Prunus domestica ssp).*
- 3 päronträd varav 2 är riktigt gamla,
- 1 plommonträd,
- 5 körsbärsträd, varav 4 är riktigt gamla,
- 3 vinbärsbuskar,
- Samt ett nyplanterat valnötsträd, *Juglans regia*.
  En del av dessa träd står även i område 6.

Valnötsträdet är uppodlat av en kärna från ett träd som står framför Naturhistoriska riksmuseet och planterades på denna plats 2016 av Kungl. Djurgårdsförvaltningen (Adrian Lindström, muntligen, 2026-02-05). I en av Edelcrantz trädgårdsanteckningar om planteringsvärda träd nämner han just *Juglans regia*, så arten har verkligen en koppling till platsen (Kungliga biblioteket, Träd-uppdrifna. u.å.).
Fruktträden som står ute på gräsmattan står i något som liknar rader likt den struktur som redan syns i 1794 års karta (figur 12). I kartan från 1876 (figur 96) syns även en rad av träd invid det staket som finns på platsen idag. Detta stämmer överens med dagens situation då det idag återfinns en fruktträdsrad på platsen. I denna rad växer det två körsbärsträd i en backe ner mot Laduviken. Kanske är det denna backe som nämns i ett brev ”planterade träd vid Skuggan förliden sommar” från 1802 att 13 vakanser planterats i det som tolkas som körbärsbacken, detta nämns under trädgård A (Kungliga biblioteket, Planterade trän, 1802). I samma brev skrivs att 29 fruktvakanser fylls på i spaljén runt orangerimuren i trädgård A. Denna mur finns i samma område idag som dessa körsbärsträd vilket gör det mer troligt att område A innefattar både det Åttkantiga orangeriet och körsbärsbacken (Kungliga biblioteket, Planterade trän, 1802). Även om dessa körsbärsträd kanske inte är från början av 1800 talet så kan det ändå tyda på att nya körsbärsträd planterats senare eftersom samma strukturer och växtslag kanske varit vägledande. I dagsläget finns det tre fruktträd som växer väldigt tätt intill orangerimuren, bland annat ett päronträd och två träd som skulle kunna vara krikon (*Prunus domestica ssp*). Dessa skulle kunna vara rester eller skott från vad som en gång varit en fruktspaljé runt orangerimuren, se figur 97. Det nämns även i samma brev att 15 ytterligare fruktvakanser har planterats i trädgård A (Kungliga biblioteket, Planterade trän, 1802).
Invid den mittgång som leder från flygelbyggnaderna bort mot Vinkelladan i 1876 års karta syns trädrader på båda sidor av gångstigen (figur 96). Detta stämmer väl överens med dagens situation gällande trädens placering. Även de rader som går ner i trädgården som utgår från huvudstigen i 1876 års karta (figur 96) stämmer överens med dagens situation (figur 95). I dagsläget kan man urskilja denna

mittgång genom en tydlig struktur i marken samt den tydliga frukträdsallén som syns i denna återfotografering i figur 94 & 95. Denna huvudstruktur syns även i (figur 72).

Figur 94: ”Fam. Kronberg i Stora Skuggans Park 1909” (Stadsmuseet i Stockholm, foto av Ankert, G, 1909)

Figur 95: Samma plats idag med två personer av familjen inklippt i bilden. (Fotograferad och bearbetad av: Moa Wik, februari 2026).

Elisabeth som arbetat på Kungl. Djurgårdsförvaltningen berättar att ett av de nyare äppelträden är av sorten Gravensteiner. Detta är en tidigare ymp som kommer från ett äppelträd i närheten av fjärilshuset i Hagaparken (Elisabeth Eriksson, muntligen, 2026-03-03). Detta blev Elisabeth Erikssons rekommenderad av en äppelkunnig person att ta ymp ifrån när det precis hade rasat i Hagaparken. Denna Gravensteiner i Hagaparken var ett mycket gammalt träd och hade överlevt två krigsvintrar (ibid).

Figur 96: Utsnitt av ”Karta öfver Stora och Lilla Skuggan” (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv 1876.)

Det finns även ett större buskage av hallon i trädgården vid åttkanten vilket kan vara en rest från en av hyresgästerna som fått odla där tidigare (Adrian Lindström, muntligen, 2026-02-05). Även i den en beskrivning från Slottsarkivet (Trädgården, 1822) gällande Stora Skuggans miljö efter Edelcrantz död 1821 nämns det att det finns hindbär i området. Hindbär är ett annat ord för hallon (Svenska Akademien ordbok, u.å. *hindbär*). Så hallon har funnits på platsen länge men kanske inte på samma plats.

Mellan Åttkanten och dammen finns en yta som varit mer som en rabatt. Denna yta sköttes av den tidigare hyresgästen som bodde där under 2000-talet, nu sköts den av Kungl. Djurgårdsförvaltningen (Adrian Lindström, muntligen, 2026-02-05). I detta område finns en pionrad (figur 97) som troligtvis funnits där länge då den återfinns på en fotografi från 1980/90-talet, se figur 99. Det finns en äldre buske av schersmin som troligen funnits på platsen i minst 50 år, samt en forsythia och spirea. I detta område finns även tre vinbärsbuskar som nämnts tidigare.

Området vid den grusväg som leder upp mot entrén till Åttkanten växer ett gammalt buskage med syrener. Intill ligger en flack berghäll som nästan liknar en uteplats/sittplats. Intill denna står även en privatskylt som visar man ej får fortsätta på den väg som leder till Åttkanten samt till flygelbyggnaderna. Bredvid växer ett körsbärsträd samt en rosbuske invid dammkanten som skulle kunna vara en multifloraros (*Rosa multiflora ssp)*. Det växer även trädpion samt krikon (*Prunus domestica ssp)* i denna del (figur 98). I ett odaterat fotografi i Djurgårdsförvaltningens arkiv som troligen är det taget runt 1960–70 tal syns

denna yta. Då är den växtligheten betydligt tätare med fruktträd som troligen är krikon, se figur 54.

Ett av krikonträden har rejält med rotskott runt stammen som liknar slån vilket det skulle kunna vara ympat på.

Figur 97: Päronträd och krikon vid orangerimuren. Ner till höger i bild syns en del av pionraden som finns där. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 98: Bergsplatå med syrenbuskage vid Åttkanten. I bakgrunden syns Vinkelladan samt källsortering för besökare. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 99: Fotografi över pionraden vid Åttkanten 80-tal (Privat samling, Barbro Rosenlöv, fotograf okänd, 1980/1990-tal).

I en återfotografering av området syns den rika vegetation som en gång fanns intill orangerimuren (figur 100 & 101).

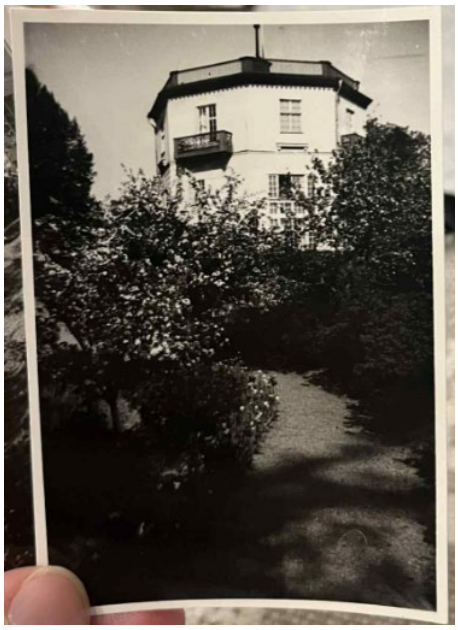

Figur 100: Fotografi över Åttkanten och dess omgivning, Barbro Rosenlöv, privat samling, fotograf okänd, ca 1900).

Figur 101: Vegetation kring Åttkanten idag, ett äppelträd till vänster somt en forsythiabuske rakt fram i bild. (Foto Moa Wik, februari 2026).

3.2.6 Område 6, intill parkvillan

Intill parkvillan växer flera större ekar vilket tyder på att de har funnits där under längre tid. Dessa ingick i den del som kallades park enligt beskrivningen till 1876 års karta (figur 26). In till parkvillan står en större björk som växer ur en större stubbe (figur 105 & 106). I ett fotografi från 1950 (figur 103) syns två lärkar som växer på samma plats som björken gör idag. Den stubbe björken växer ur har med stor sannolikhet tillhört den högra av de två lärkarna i fotografiet (figur 103 & 104). I bakgrunden i fotografiet från år 1950 (figur 103) syns de körsbärsträd

Figur 102: Område 6 (©Lantmäteriet, ortofoto, 2026. Bearbetad av Moa Wik).

som även finns på platsen idag (figur 104). 1950 hade trädet 3–4 stammar. Idag är det endast två av dessa som står kvar till höger i figur 104.

Figur 103: Fotografi vid lärkar 1950, (Privat samling, Karl-Erik Johansson & Gunilla Hassellöf Johansson, fotograf okänd, 1950).

Figur 104: Fotografi över den plats där lärkar funnits, till höger syns de två körsbärsträd som finns kvar på platsen och till vänster syns den björk som vuxit upp ur stubben som troligtvis tillhört en av lärkarna som stått på platsen. (Foto Moa Wik, februari 2026).

Figur 105: Här syns den del av lärkstubbe som finns kvar som björken växer upp ur. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 106: Bilden av den gamla lärkstubben björken vuxit upp ur. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 107: Bild av det gamla päronträdet med ett hängande växtsätt. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Nedanför denna björk ner mot Laduviken står ett gammalt päronträd med hängande växtsätt. Detta skulle kunna vara planterat 1800/ början av 1900-talet med tanke på dess storlek, se figur 107. Nedanför päronträdet växer ett äldre buskage av schersminer som troligen planterats för minst 50 år sedan.

3.2.7 Område 7, Flygelbyggnaderna

I närheten av den södra flygelbyggnadens gavel finns ett kvarnhjul med omslutande häck som skulle kunna varit en berså. Det går idag att tyda en

igenväxt gångstruktur som leder ner till detta kvarnhjul (figur 109) se även figur 72. Denna gångstig syns redan i en karta från 1794 (figur 13) men det är oklart hur länge kvarnhjulet funnits på platsen som ser ut att fungera som ett bord. Elisabeth Eriksson träffade en av hyresgästerna som bodde i den södra flygelbyggnaden i början av 90-talet och han sa att ”där kan herrar stå och dricka punsch” (Elisabeth Eriksson, muntligen, 2026-03-03). Elisabeth Eriksson fick ett intryck att det var denna hyresgäst som placerade kvarnhjulet där (ibid).

Figur 108: Område 7 (©Lantmäteriet, ortofoto, 2026. Bearbetad av Moa Wik).

Figur 109: Den struktur som syns i marken samt det kvarnhjul som skulle kunnat varit någon typ av uteplats. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

I ett fotografi (figur 111) syns en bergsrygg som idag är beklädd av något som skulle kunna vara krypoxbär. Samma bergsrygg syns i ett fotografi som uppskattningsvis är från 1960-talet (figur 110), så krypoxbäret har tillkommit efter 1960 talet.

I denna åter fotografering syns berghällen från två tidsperioder (figur 110 & 111).

Figur 110: Fotografi över bergsryggen framför den Åttkanten ca 1960 tal. (Privat samling, Barbro Rosenlöv, fotograf okänd, ca 1960).

Figur 111: Fotografi över bergsryggen och Åttkanten idag med krypoxbär. (Foto Moa Wik, februari 2026).

Invid grusplanen mellan flygelbyggnaderna växer 5 lindar varav 3 är yngre och 2 äldre (figur 112). I ett fotografi från 1971 (figur 113) syns tre äldre lindar på samma position där de 3 yngre står idag. Här har sedan stubbskott sparats som sedan fått växa upp till nya träd (Elisabeth Eriksson, muntligen, 2026-03-03). Två av de äldre lindarna som står kvar på platsen syns även i ett fotografi som troligen är taget under 1960/1970-talet. Där syns det att dessa lindar varit hamlade (figur 114).

Figur 112: Två gamla och tre yngre lindar intill grusplanen vid flyglarna. (Foto: Moa Wik, 2026).

Figur 113: Södra flygelbyggnaden samt gårdsrundel. (Stadsmuseet i Stockholm, foto av Mandén, K, 1971.).

Figur 114: Lindarna bakom det åttkantiga orangeriet syns i denna bild att de varit hamlade eller hårt beskurna och därefter släppts upp. Till höger om orangeribyggnaden syns tätt med fruktträd vilket är betydligt glesare idag. (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, fotograf okänd, ca 1965).

På grusplanen finns en rundel med perenner samt en gjutjärnsurna på en stensockel. Denna gårdsrundel anas första gången i kartan från 1876 (figur 26). Antingen har den funnits där sedan tidigare men inte illustrerats på tidigare kartor eller så tillkom denna gårdsrundel någon gång under 1800-talet. Gårdsrundeln syns även i ett flygfoto från 1986 (figur 68), då anas även den urna som syns i fotografiet i figur 116. Dagens placering av rundeln stämmer inte överens med fotografiet från 1971, se figur 115 och 116. Enligt Elisabeth Eriksson flyttades gårdsrundeln in mot flygelbyggnaderna under 90 talet (Elisabeth Eriksson, muntligen, 2026-03-03).

Figur 115: Fotografi av hur gårdsrundeln är placerad idag. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 116: Rundelns tidigare placering. (Stadsmuseet i Stockholm, foto av Mandén, K, 1971).

Elisabeth Eriksson har inte sett några urnor under sin arbetstid på Djurgårdsförvaltningen sedan hon fick sin anställning i oktober 1987, men har ett minne av att det funnits en stensockel i gårdsrundeln som togs bort i samband med flytten av gårdsrundeln (Elisabeth Eriksson, muntligen, 2026-03-03). Detta gjordes i samband med en upprustning av grusplanen som då höll på att växa igen under 90 talet (ibid). Detta tyder på att urnorna på stensockeln och på grindstolparna antagligen försvann mellan 1986–1987.

En likande urna med stensockel återinfördes av Kungl. Djurgårdsförvaltningen 2021 efter att trädgårdsmästaren Adrian hade sett detta i ett tidigare fotografi och ville återföra denna stensockel med gjutjärnsurnaurna (Adrian Lindström, muntligen, 2026-02-05), (figur 119). Tidigare under 2020 talet var det endast perenner i gårdsrundeln samt en syrenhortensia på stam (figur 118). Enligt Elisabeth Eriksson växte det tidigare rosor i gårdsrundeln under 90 talet men på grund av att de konstant blev uppätna av rådjur byttes dessa ut mot perenner (Elisabeth Eriksson, muntligen, 2026-03-03). Det stod även urnor på grindstolparna, som även de återfinns på gamla fotografier (figur 120) och som 2021 återinfördes (Adrian Lindström, muntligen, 2026-02-05) (figur 117). De nya urnorna på grindstolparna och i rundeln är nyproducerade kopior av urnor som pryder Fersenska palatset i Stockholm (ibid).

De två tujor som står vid entrén av den södra flygeln är planterade ca 1980 talet av Gunilla Hassellöf Johansson som tidigare arbetade som trädgårdsmästare på Kungl. Djurgårdsförvaltningen (Gunilla Hassellöf Johansson, muntligen, 2026-03-03) (figur 118). Vid grindarna mellan flygelbyggnaderna står idag två äldre lindar. Dessa syns även i ett fotografi från 1971, se figur 62.

Under inventeringen gick inga besökare in i området genom grinden som finns på platsen idag, detta kan bero på att området upplevs privat när grinden är stängd.

På platsen finns inte heller någon skylt som berättar att området är öppet för besökare.

Figur 117: Hur det ser ut idag med alla urnor. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 118: Hur rundeln såg ut innan urna och stensockel sattes dit. (Foto: Adrian Lindström, september 2020).

Figur 119: Södra flygelbyggnaden samt gårdsrundel. (Stadsmuseet i Stockholm, foto av Mandén, K. 1971)

Figur 120: Södra flygelbyggnaden samt gårdsplan. (Stadsmuseet i Stockholm, foto av Mandén, K, 1971)

3.2.8 Område 8, norr om Åttkantiga orangeriet, samt ner mot Laduviken

Vid entrén till Åttkanten växer 6 hamlade lindar (figur 122). Vad dessa haft för funktion är oklart men de är planterade i en bersåliknande form som en hästsko. Inga spår av dessa återfinns i tidigare kartor. I ett fotografi som troligen är från 50-talet syns dessa lindar men inte som hamlade så de har blivit kapade senare (figur 123). Ca 1950 såg de också relativt smala ut vilket kan tyda på att de kanske inte funnits så länge i anläggningen utan möjligtvis planterades på ca 1920 talet (figur 123). Denna rad har tidigare bestått av fler träd

som kan ses i figur 123 samt så syns det stubbar mellan träden vilket tyder på att fler plantor stått här. Dessa lindar syns även i en återfotografering av platsen (figur 124 & 125). En teori är att dessa från början planterats för att bli en klippt häck. Dessa förväxte sig sedan och därav blev de toppkapade när de väl hade blivit för stora.

Figur 121: Område 8 (©Lantmäteriet, ortofoto, 2026. Bearbetad av Moa Wik)

Intill dessa hamlade lindar finns idag en struktur av en bredare igenväxt gångstig som går ut med en förrådslänga som finns på platsen idag. Det skulle kunna vara den stig som syns tidigast i en karta från 1827 (figur 23). Detta spår av denna gångstig visas även i en karta över gångstigar och spår som finns på platsen idag (Figur 72).

Figur 122: De hamlade lindar som idag finns på platsen. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 123: Dam framför Åttkanten med lindar höger i bild (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, fotograf okänd, ca 1950).

Figur 124: Fotografi av hamlade lindar framför Åttkanten. (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, fotograf okänd, ca 1965).

Figur 125: Återfotografering av Åttkanten idag. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Vid den norra flygelbyggnaden står idag två hästkastanjer som ser riktigt gamla ut. Det har tidigare stått tre kastanjeträd men ett av dem blåste ned våren 2025 (Adrian Lindström, muntligen, 2026-02-05). Intill dessa träd syns en tydlig rest av en igenvuxen bredare gångstig som ser ut som den lett upp till grusplanen vid flygelbyggnaderna (figur 126). Denna rest har troligen varit en del av den gångstig som syns i två kartor från 1794, se figur 127 & 133, se även figur 72. Det är endast år 1794 som denna gångstig syns, efter 1794 års karta försvinner den. Kanske är hästkastanjerna planterade intill denna bredare gångstig och är från slutet av 1700-talet. Intill denna gångstig finns det en gräsmatta i slänten. I området finns också en större gräsmatta i formen av en triangel som är omgiven av vägar. På dessa två gräsmattor växer bland annat träd som lönn, rönn, en ädelgran, turkisk trädhassel, ek och lind. Utmed två vägar är träd planterade som alléer men det finns i dagsläget en del luckor i allén.

Vid gaveln av den norra flygelbyggnaden som är mot Engelska villan växer idag äldre buskar av schersmin och syren. Dessa buskar tror Elisabeth Eriksson har funnits där väldigt länge (Elisabeth Eriksson, muntligen, 2026-03-03). Elisabeth Eriksson berättade även att det funnits en grusväg som gått runt den norra flygelbyggnaden (ibid). Denna syns i ett flygfoto från 1986 (figur 68). Nedanför den asfalterade gången mellan flygelbyggnaderna finns idag en större gräsmatta, här växer bland annat två ärtbuskar som ser mycket gamla ut, även två lönnar, en äldre och en yngre.

Figur 126: Till höger syns de två kastanjeträden och mellan kastanjerna och trädet till vänster i bild syns en tydlig rest av en bredare gångstig i dagsläget. (Foto: Moa Wik februari 2026).

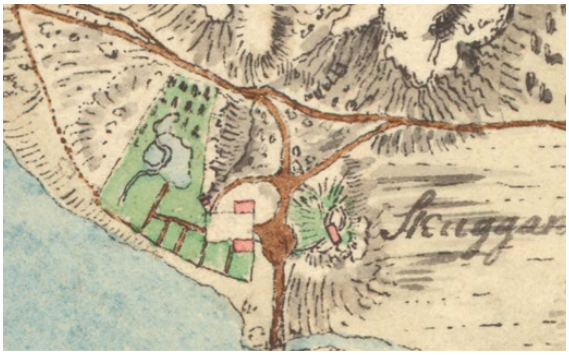

Figur 127: Utsnitt av ”Speciele charta öfver Ladugårdsgärdet och Djurgården” (Uppsala universitetsbibliotek, 1794).

I en återfotografering syns flygelbyggnadernas östra gavlar och dess omgivande vegetation tydligt (figur 128 & 129).

Figur 128: Flygelbyggnadernas östra gavlar och dess omgivning. (Stadsmuseet i Stockholm, foto av Mandén, K, 1971).

Figur 129: Flygelbyggnadernas östra gavlar idag. (Foto Moa Wik, februari 2026).

3.2.9 Område 9, Engelska villan

Idag finns det en gångstig upp till Engelska villan som leder till den västra gaveln (figur 131). Denna gångstig skulle kunna vara en av de ursprungliga enligt kartan från 1794 (figur 133). I området återfinns också en struktur av det som skulle kunnat vara den andra gångstigen som en gång lett upp till husets östra gavel (figur 132) se även figur 72.

Figur 130: Område 9 (©Lantmäteriet, ortofoto, 2026. Bearbetad av Moa Wik).

Figur 131: Den gångstig som går upp till Engelska villan idag. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 132 Ett spår av en gångstig som skulle kunna vara den som lett upp till den östra gaveln av huset. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 133: Utsnitt av ”SPECIELE = CHARTA öfver LADUGÅRDSGÄRDET och DJURGÅRDEN” (Lantmäteriet, 1794).

Runt Engelska villan finns idag många träd, bland annat lind, bok, ek, hästkastanj, björk, lönn, avenbok, hassel, sälg, guldregn, poppel, körsbärsplommon och krikon. Flera ekar är riktigt stora och har med stor sannolikhet funnits där under Edelcrantz tid. Det finns också 8 lindar som är riktigt stora och gamla varav 4 är planterade på ett väldigt tätt sätt precis som det tidigare gått en gångstig mellan dem. Träden kan därav kanske fungerat som en slags passage eller portal (figur 135 & 137). Två lönnar har även en liknande struktur (figur 136). Kanske är dessa en rest av den engelska park som anläggs 1792 av Edelcrantz enligt Olausson (1993, s.225). I en trädgårdsanteckning som Edelcrantz skrev från Dublin 1794 nämns bland annat förökningsmetoder av bok, ek samt avenbok (Kungliga biblioteket, Dublin ,1794). Detta skulle kunna tyda på att dessa arter planterades i parken under Edelcrantz tid och att han även hade plantor av dem i sin plantskola.

Figur 134: Här har de äldsta träden markerats i området, (©Lantmäteriet, ortofoto, 2026. Bearbetad av Moa Wik).

De äldsta träden runt Engelska villan som finns kvar på platsen idag syns markerade i figur 134.

Strukturer kan urskiljas i terrängen vilket skulle kunna vara äldre gångstigar (figur 137). I ett brev från 1802 gällande planterade träd på Skuggan, står det att en lind planterats i den Engelska parken på gården (Kungliga biblioteket, Planterade trän, 1802). Om denna finns kvar idag så kan det vara någon av de stora lindar som återfinns runt Engelska villan.

En stor rododendron finns också på södra sidan av Engelska villan, den syns som liten buske i en bild från 1971, se figur 146. Gunilla Hassellöf Johansson berättade att det var hennes svärmor som planterade den på platsen i början av 70-talet (Gunilla Hassellöf Johansson, muntligen, 2026-02-13.

Figur 135: Lindar med det speciella uttrycket tätt ihop (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 136: Lönnar med det speciella uttrycket. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 137: En tidigare gångstig kan anas i terrängen. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Vid den östra gaveln visade boende i Engelska villan ett fundament som de trodde tillhört ett flaggstångs fundament (figur 138). I ett fotografi från 1971 syns den flaggstång som tidigare stod där 1971, se figur 59. Flaggstången syns även i ett fotografi från 1934, se figur 41. Flaggstången kom kanske upp på platsen runt år 1900 och försvann sedan någon gång efter 1971. Ovanför detta fundament mot östra gaveln av huset växer några äldre schersminbuskar som troligtvis är planterade innan år 1970.

Det finns tre tydliga spår av gångstigar nedanför den östra gaveln vilket troligen har varit delar av två gångstigar (figur 139). Någon av dessa är troligen en rest från den gångväg som syns i 1876 års karta (figur 26) se även figur 72.

Nedanför dessa stigstrukturer i nordlig riktning växer en jättestor gammal lind som måste vara väldigt gammal. Denna kan kanske vara från Edelcrantz tid. Två stora popplar återfinns intill linden och skulle kunna vara silverpoppel. Dessa är stora men troligen inte jättegamla, kanske runt 100 år gamla. Poppel kan ha funnits i området under en längre tid. Även om dessa individer inte är jättegamla så skjuter poppel rikt med rotskott och kan därför komma upp med nya träd. Dessa popplar syns i ett fotografi från 1971 och ser då väldigt stora ut, se figur 66. I en arbetsdagbok som en av Edelcrantz trädgårdsmästare skriver nämns det att det finns en ”träskola i Engelskan” (Kungliga biblioteket, Jornal. Fortsättning, 1802.), troligtvis skulle det kunna gälla området runt Engelska villan. Spåren efter denna träskola skulle till exempel kunna vara en del av träden som står i området idag.

Ytterligare ett spår av en gångstig återfinns från östra gaveln av Engelska villan. Detta skulle kunna varit en gångstig som sedan slutar vid en plats med där det idag återfinns en slags stengrund, se figur 72. Denna plats skulle kunna vara en uteplats eller en husgrund (figur 141). Detta skulle kunna vara en rest av det som ser ut som en byggnad i 1827 års karta (figur 140).

Figur 138: Fundament som troligen varit till en flaggstång. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 139: Tre tydliga strukturer av gångstråk. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 140: Utsnitt av Karta öfver Kongliga Djurgården. (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv, 1827).

Figur 141: Rektangulär plats med stensatta kanter finns kvar idag. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Intill denna stengrund växer ett gammalt buskage av syrener. Intill syrenerna står krusbärsbuskar vilket kan vara en rest från en tidigare trädgårdsanläggning (figur 142). I en text som beskriver Stora Skuggan efter Edelcrantz död nämns det bland annat att det finns krusbär och plommon på platsen (Slottsarkivet, Trädgård, 1822).

Nedanför dessa krusbärsbuskar växer ett större bestånd av vad som skulle kunna vara krikon (*Prunus domestica ssp*) (figur 142). Detta kan vara de som benämns som plommon i texten från 1822 (Slottsarkivet, Trädgård, 1822).

Figur 142: Krusbär som finns på platsen samt beståndet av krikon. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Idag går det en ridväg runt Engelska villans tomt, denna slinga syns i sin helhet första gången i en karta från 1917–1920 (figur 34). En del av denna slinga går in i annan gångslinga som är betydligt äldre, detta syns i även kartan från 1917–1920 (figur 34). Den äldre slingan syns i sin helhet första gången 1827 (figur 140). Dock återfinns inte den äldre gångslingan på platsen idag utan bara den del som ingår i dagens ridväg.

Nedanför Engelska villan ner mot den bäck som mynnar ut från Laduviken finns en tydlig struktur av en större väg med planterade träd på båda sidor (figur 143). Denna struktur är troligen den ursprungliga större väg som syns första gången i karta från 1791 (figur 11) se även figur 72. I ett flygfoto från 1986 syns både den väg som finns idag samt den gamla vägen (figur 68). Någon gång efter 1986 försvinner denna väg.

Figur 143: Struktur av väg samt planterade träd på båda sidor. (Foto: Adrian Lindström, februari 2026).

Nedanför den västra gaveln av Engelska villan syns strukturer i marken (figur 144) som skulle kunna vara de gångstigar som syns i 1794 års karta (figur 133), där den ena gångstigen ledde ned till den större korsningen och den andra gick som en slinga från ena hörnet av husgaveln till den andra gaveln av huset. Denna struktur av en gångstig syns ännu tydligare i en bild från 1971 (figur 145) se även figur 72. Nedanför den västra gaveln av Engelska villan växer idag tre guldregn varav två verkar vara gamla. Troligtvis är de planterade ca 1970, även flertalet schersminer som troligtvis också skulle kunna vara planterade runt 1970. Även några häggmisplar växer i denna slänt men som troligtvis är planterade under 2000 talet.

Figur 144: Två spår som skulle kunna vara de gångstigar som fanns 1794. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 145: Fotografi av strukturer i marken framför Engelska villans västra gavel. (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv. Fotograf okänd, 1971.)

Här nedan kommer en återfotografering över området runt Engelska villan (figur 146,147,148,149,150,151).

Figur 146: Fotografi av Engelska villans södra sida, med nyplanterad rododendron. (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv. Fotograf okänd, 1971).

Figur 147: Engelska villans södra sida idag med en stor rododendron (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 148: Fotografi av Engelska villans östra gavel (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv. Fotograf okänd, 1971).

Figur 149: Engelska villans östra gavel idag här syns några schersminbuskar. (Foto: Moa Wik, februari 2026).

Figur 150: Fotografi av strukturer i marken framför Engelska villans västra gavel. (Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv. Fotograf okänd, 1971)

Figur 151: Engelska villans västra gavel idag Foto: Moa Wik, februari 2026).

3.2.10 Område 10, området mellan Laduviken och staketet

I en återfotografering syns platsen från bron invid Laduviken. Här syns de två flygelbyggnaderna och dess omgivning (figur 153 & 154).

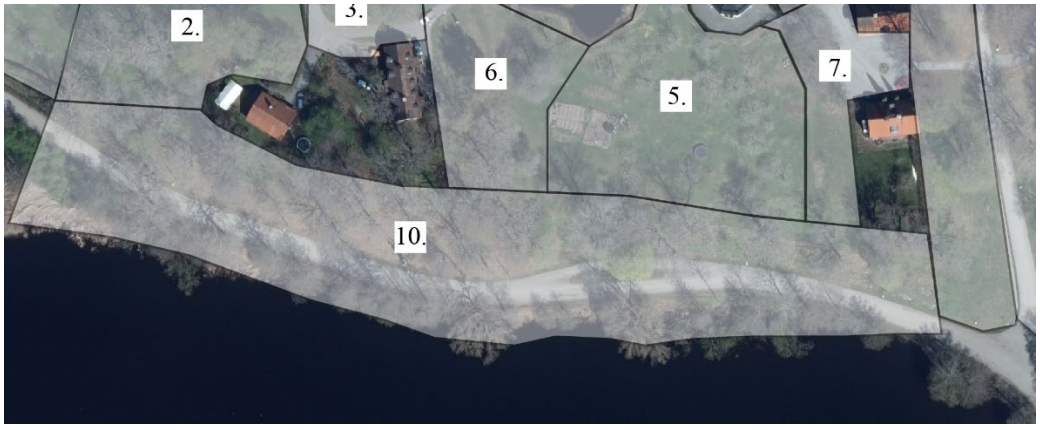

Figur 152: Område 10 (©Lantmäteriet, 2026. Bearbetad av Moa Wik).

Figur 153: Fotografi taget vid bron invid Laduviken. (Stadsmuseet i Stockholm, foto av Mandén, K, 1971)

Figur 154: Återfotografering av platsen idag. (Foto Adrian Lindström, 2026).

I slänten mellan Laduviken och staketet upp till trädgården vid Åttkanten växer idag ett flertal stora ekar som troligen funnits på platsen under en lång tid. Även två jättestora askar står intill staketet. Både ekarna och askarna har stora breda kronor vilket kan påvisa att de stått luftigt och fritt och kunnat utvecklats på det sättet. Enligt beskrivning till kartan från 1876 nämns denna slänt som park, se figur 26. I slänten förekommer även vegetation av hagtorn, krikon, slån, syrener, hassel, guldregn och lind. Det buskage av syrener som står i slänten invid den gångstig som går upp i slänten idag, kan vara en rest från det ursprungliga parkområdet (figur 155).

Figur 155: Buskage av syrener. (Foto Adrian Lindström, februari 2026).

I slänten precis där staketet är placerat syns sturkturer (figur 156) som skulle kunna vara den gångväg som syns i 1876 års karta (figur 26). Nedanför kvarnhjulet syns en struktur av en gångstig, denna stämmer överens med 1876 år karta då en gångstig gick ner uppifrån trädgården (figur 26).

Det finns även en stig som går upp till den grind som finns i höjd med parkvillan, detta skulle kunna vara en stig som tillkom efter parkvillan byggdes. En del av denna stig syns i figur 155, se även figur 72. Vid denna grind berättade Elisabeth att ett rör ska finnas som tillhör ett utlopp kopplat till dammen (Elisabeth Eriksson, muntligt, 2026-03-03). Detta återfanns dock inte under inventeringen av området.

Figur 156: Ett spår av en gångstig syns till höger i bild längs med staketet. (Foto: Adrian Lindström, februari 2026).

Den väg som idag finns utmed Laduviken syns första gången i kartan från 1909 (figur 31) se även figur 72. Utmed vattnet växer vegetation av bland annan pil, poppel, al, kastanj och hägg. De två popplar om står i vattenkanten är mycket stora och kan vara en rest från en tidigare plantering från början av 1800 talet. År 1802 nämns i ett brev att 14 stubbympar gjordes i sjöträdgården. Dessa popplar skulle kunna vara en rest från denna plantering (Kungliga biblioteket, Planterade trän, 1802). Popplarna syns i fotografier från 1931 (figur 157), samt i ett fotografi från 1971 (figur 158). I fotografiet från 1931 syns en stam till en av popplarna och den tycks vara stor redan då vilket skulle kunna tyda på att den planterades under 1800-talets början. Det nämns även att alar planterats utmed ”sjöstrand” som skulle kunna vara en annan benämning för ”sjöträdgården” (Kungliga biblioteket, Planterade trän, 1802).

Figur 157: En stam av de stora popplarna vid Laduvikens kant 1931 (Nordiska museet, fotograf okänd, 1931. Licens: CC-BY-NC-ND).

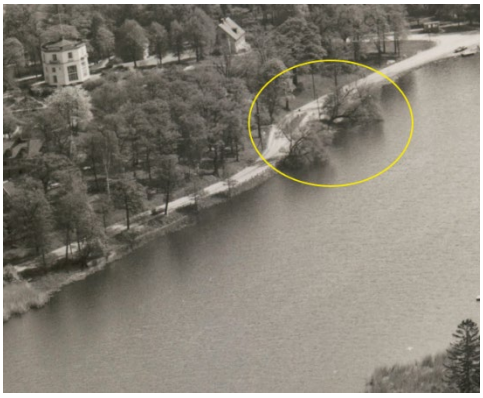

Figur 158: Utsnitt av fotografi över gården Stora Skuggan västra del, här syns bland annat två stora popplar utmed Laduviken (Riksantikvarieämbetets arkiv, foto Bergström, L. 1971. Licens: PDM 1.0. Bearbetad av Moa Wik.)

4. Fortsatt diskussion & slutsatser

4.1 Övergripande värden

Det finns flera historiska och kulturhistoriska värden på platsen idag utefter vad som benämns i Riksantikvarieämbetets plattform för kulturhistorisk värdering och urval (Riksantikvarieämbetet, 2015). I Riksantikvarieämbetets värderingsplattform har varit till hjälp att i denna del benämna flera aspekter som vägs in i en värdering (ibid). Bland annat tas kulturhistoriska aspekter upp vilket kan påvisa historiska skeenden, tidsperioder, verksamhet samt människors livsvillkor (ibid). En annan värderingsaspekt är estetiska aspekter, detta rör bland annat utseende, arkitektur, design, miljöer och anläggningar i landskapet samt hur något upplevs visuellt (ibid). Ytterligare en värderingsaspekt är sociala aspekter där bland annat människor relation till platsen som exempelvis minnen och användning analyseras (ibid).

De historiska och kulturhistoriska värdena består dels av alla gamla träd som finns i området bestående av äppelträd, ekar, askar och lindar, samt att det funnits en fruktodling på platsen sedan åtminstone 1802. De äldsta träden på platsen skulle kunna vara från åtminstone tidigt 1700 tal, då bland annat tre ekar som finns på platsen syns som stora redan i en målning från 1800–1810 (figur 19). De gamla träden ger besökaren en uppfattning om hur landskapet en gång sett ut och vad som funnits under lång tid.

Kunskapen om Edelcrantz och hans trädgårdskunskaper är också ett värde, ett dokumentvärde och ett historiskt värde som borde framhävas. Den stora mängd fotografier och kartmaterial är också ett historiskt värde.

De äldre träd som finns på platsen och som kan kopplas till platsen genom kartor, målningar, fotografier och handskrifter är historiskt viktiga och har ett högt värde. Bland annat fruktträd av päron, äpple, körsbär och krikon där flera individer är gamla idag samt stämmer in i äldre kartors planteringsmönster. Även övriga buskar och träd som står i de områden som tidigare beaktades som park respektive trädgård eller gårdsmiljö kan vara spår som påvisar 1700- och 1800-talets trädgårdsideal. Enligt den inventering vi utförde på platsen kan flera spår av planteringsstrukturer kopplas ihop med äldre kartor, målningar, fotografier och handskrifter.

Områdets granhäck är gammal idag bidrar med ett högt värde då kartan från 1844–1845 (figur 24) visar att en barrhäck funnits på platsen under en lång tid.

Områdets planteringsstrukturer i form av alléer, rader av fruktträd och häckar påvisar de historiska ideal som fanns i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet och utgör i sig ett historiskt värde. Allt detta blir även viktigt rent upplevelsemässigt, att besökarna kan bilda sig en uppfattning om en svunnen tid.

Den unika Åttkanten och Engelska villan har även de ett högt värde och är avbildade i flera teckningar och målningar under slutet 1700-talet och början av 1800-talet.

Platsen har höga rekreationsvärden eftersom det är unik historisk miljö där stora delar av området är intakt och har till stor del samma uttryck och känsla som förr. Området är trivsam att vistas i och under våren blommar alla vackra fruktträd, en picknick under dessa skulle passa perfekt som rekreation.

Alla dessa värden, de kulturhistoriska-, upplevelse- och rekreationsvärdena flyter till viss del samman på denna plats. Då exempelvis de gamla äppelträden bidrar både till att berätta platsens historia, visa på de ideal som fanns samt skapar ett mycket vackert landskap att vistas i. Genom att beskriva trädgårdshistorien för besökare kan värdet öka genom att besökarna får en större förståelse till platsens historia och vad den använts till.

4.2 Förslag på åtgärder för att främja områdets historiska uttryck och ideal samt göra det mer inbjudande för besökare

Figur 159: Förslag på återskapande av gångstigar samt plantering av träd. Orange: gångstigar, Gul: gran, Röd: lärk, Grön: Äkta kastanj och Rosa: lövträd. (© Lantmäteriet, 2026).

4.2.1 Området runt Engelska villan.

I området runt Engelska villan skulle en återplantering av svensk rödgran (*Picea abies*) eller någon sorts amerikansk gran ge området ett mer ursprungligt uttryck, se figur 159. Amerikanska barrträd förekom i planteringar runt gods under slutet 1700 och början på 1800-talet (Ahrland, 2025, s.333), de syns även i flertalet teckningar och målningar över området samt i ett fotografi.

Det skulle räcka med att plantera ca 3–4 nya granar för att skapa en känsla hur platsen troligen sett ut när platsen först anlades. I flera äldre teckningar och målningar syns ganar, i bland annat i en teckning från 1802 syns granar i området vid Engelska villan (figur 18).

Även att få tillbaka någon lärk vid Engelska villan skulle kunna ge ett tidstypiskt uttryck (figur 159). En lärk kan urskiljas i teckning från 1802 (figur 18). Det skulle räcka men att man återplanterade 1–2 stycken för att återfå liknande uttryck.

Parken runt Engelska villan skulle kunna framhävas mer genom att slå gräset med lie eller grästrimmer i augusti/september, eller ha betande djur under sensommaren. Detta skulle framhäva denna plats mer och de gamla stigarna kan bli mer synliga. Även att hålla området städat genom att ta bort nedfallna grenar.

Att kunna studera närmare vad det är för slags krikon och säkerställa att det är krikon nedanför Engelska villan vore önskvärt, liksom att värna om att detta buskage finns kvar genom att släppa upp nya rotskott eller eventuellt ta ympar.

Även de popplar som finns i området som skulle kunna vara silverpoppel vore önskvärt att kunna sortbestämma. Detta skulle kunna vara en rest från förr då de skjuter rotskott och kan därav kunnat finnas på platsen under lång tid.

Tidigare har det funnits ett flertal gångstigar runt Engelska villan. Idag finns en gångstig kvar som leder upp till huset. Här skulle en rekonstruktion av den andra gångstig som lett upp till den husets andra gavel förhöja det utryck platsen haft tidigare, se figur 159. Denna gångstig har enligt den kartanalys som gjorts varit beständig från 1790 fram till mitten av 1900 talet.

4.2.2 Flygelbyggnaderna

Grinden mellan flygelbyggnaderna, som idag är stängd, skulle i stället kunna ställas upp för att signalera att området är öppet för besökare. Under inventeringsdagarna gick inga besökare in i området då grinden var stängd. Genom att placera en skylt som berättar platsen historia i närheten av grinden samt beskriva att man får röra sig i området kan besökare känna sig mer välkomna att passera grinden

4.2.3 Området runt Åttkanten

En större skylt skulle även behöva sättas upp i närheten av den större väg som går intill Iskällaren och Vinkelladan. Detta skulle kunna locka besökare från gångvägen och in i området. Om förvaltningen vill ha ett ökat besöksflöde och intresse för platsen bör den skylt som det står privat på, och som idag är placerad på den väg som leder från Vinkelladan mot Åttkanten, tas bort eller flyttas. Denna upplevs idag något missvisande för besökare. Skylten skulle kunna flyttas till uppfarten till Åttkanten och ändras till privat uppfart eller privat väg. Detta blir mer förståeligt för besökarna men ändå tydligt att vägen upp huset är privat, dock inte hela området. Även den källsortering som står invid en av ingångarna till området vid gaveln av Vinkelladan bör flyttas för att få ett mer inbjudande uttryck och tidsenlig karaktär.

Vid Åttkanten skulle det vara värdefullt att få tillbaka någon av de lärkar som tidigare stått intill byggnaden. Runt skiftet 1700/1800 var det i modet att använda lärk som en typ av ”eyecatcher” (Anna Jakobsson, muntligen, 2026-03-03). Även att få tillbaka 2–4 lärkar i närheten av parkvillan skulle ge ett tidsenligt uttryck med tanke på platsens historia och ideal, se figur 159.

I område 8 i figur 73 behövs alléerna fyllas på med lövträd som skulle passa till platsen, idag står det bland annat ask, lind och lönn i allén , se figur 159. Denna allé syns i flertalet kartor, bland annat i kartan från 1884 (figur 27). Plantering av en ny hästkastanj eller ett annat lövträd nedanför norra flygelbyggnaden föreslås då det tidigare stått tre hästkastnajer i rad. Tyvärr är hästkastanj dabbat av flera sjukdomar i dagsläget och ett annan sorts lövträd kan istället vara aktuellt. Kanske kan en äkta kastanj (*Castanea sativa*) planteras då Edelcrantz nämner det i en anteckning om planteringsvärda träd som (*Fagus castanea)* vilket var ett äldre namn för äkta kastanj (Kungliga biblioteket, Trän rekommenderade u.å.)

Den huvudstig som gått från grusplanen vid flygelbyggnaderna och fram till Vinkelladan skulle kunna rekonstrueras för att påvisa platsens historia och främja besöksflödet genom området som idag upplevs privat. Denna huvudstig har enligt det kartöverlägg som utförts funnits på platsen från 1794–1966. Denna gångstig syns för sista gången i ett flygfoto från 1986 (figur 68). Detta påvisar att denna gångstig varit beständig genom historien, se figur 159.

Även den gångstig som gått runt dammen vore fint att få tillbaka, se figur 159. Idag kommer den kunna ansluta med den väg som går invid vinkelladan. Denna gångstig har enligt kartanalysen funnits från 1827–1920. Denna gångstig återfinns även i en målning från 1800–1810 (figur 19) och gångstigen syns sista gången i flygfotot från 1986 (figur 68). Denna har funnits länge och skulle bli ett stort rekreativt värde att få tillbaka.

I området runt Åttkanten växer ett stort antal fruktträd idag. För att säkerställa de äldre trädens ålder och fortlevnad bör ympar och sortbestämning göras, framför allt av de äldsta träden. Sortbestämning av de päronträd, körsbärsträd samt de krikonliknande träden som förvaltningen inte vet sortnamnen på idag bör göras. Nästan alla äppelträd har skyltar idag där sorten framgår vilket är positivt. Det är viktigt att fruktträden som finns i området idag fortsätts att skötas och bevaras.

Se till att det alltid står en pil på ön eller intill dammen, detta har synts på flera fotografier samt målningar och tidigast i en målning från 1800–1810 (figur 19).

4.2.4 Området runt äppelträdgården vid granhäcken

Intill äppelträdgården vid granhäcken kan en äldre gångstruktur tas tillbaka, som tillhört den parkslinga som funnits i området historiskt (figur 26), se även figur

159. Denna gångstig har troligen gått utmed de gamla hästkastanjer som finns på platsen idag. Om denna gångstig skulle rekonstrueras kan den kopplas ihop med den grind som idag finns vid staketet eller göra en ny mer inbjudande öppning som leder ut till vägen vid Laduviken. Under inventeringsdagarna framgick det att detta gångstråk längs Laduviken är mer använt av förbipasserande och skulle därför kunna vara ett mer naturligt sätt att leda in besökare i området. Detta skulle på så sätt kunna gynna besöksflödet och skapa mer naturlig rörelse runt området.

Den trädrad av hästkastanj som finns på platsen idag skulle behöva friläggas och framhävas mer. I denna rad kommer även en yngre hästkastanj upp ur en stubbe som troligen tillhört en gammal hästkastanj. Denna skulle kunna släppas upp och på så sätt fylla den lucka som finns i trädraden idag. En gallring av vegetationen runt om i området skulle behöva göras för att få platsen mer hävdad samt framhäva de buskar av schersmin och syren som kan vara en rest av den tidigare parkdelen som funnits här.

I äppelträdgården innanför granhäcken skulle ympar behövas tas från de äldsta träden för att säkra att de sorter finns kvar i anläggningen i framtiden. Här skulle det även vara intressant att göra en åldersbestämning av de äldsta träden för att påvisa hur länge de har stått på platsen. Här skulle det vara extra intressant att åldersbestämma det träd av sorten Sörmlands Åkerö som idag står i en annan formation än de övriga träden. Det är viktigt att samtliga äppelträd på platsen idag fortsätts skötas och bevaras. Detta skulle kunna vara en rest från en äldre struktur som funnits i trädgården. En åldersbestämning av granhäcken skulle också vara av intresse för att kunna se om det är den häck som fanns redan 1844–1845 (figur 24).

4.2.5 Slänten nedanför staketet samt området utmed Laduvikens vattenkant

Slänten ner mot Laduviken nedanför äppel- samt fruktträdgården bör fortsättningsvis hållas öppen och hävdad då den en gång tillhört den anslutande parken. Även området ut med Laduvikens vattenbryn behöver gallras för att få ett mer parkliknande uttryck likt det som syns i fotografier från 1934 (Figur 41) samt 1971 (figur 65). I dessa fotografier är slänten och vegetationen utmed vattenbrynet mer öppen än var den är idag.

De två stora popplar som står intill vattenkanten idag skulle vara intressant att kunna sortbestämma för att kunna få det dokumenterat och kunna bevara sorten på platsen. Dessa vore ur historisk synpunkt vara viktiga att ta skott ifrån och bevara eftersom dessa kan vara en rest från en plantering som nämns i brevet ”planterade trän vid Skuggan förliden sommar” 1802 (Kungliga biblioteket, Planterade trän, 1802). Dessa ympar/sticklingar skulle kunna generera till att två nya popplar kan

planteras i närheten av de ursprungliga och säkerställa artens fortlevnad på platsen.

Generellt är det viktigt att ta hänsyn till de spår av vegetation samt strukturer som finns kvar idag och i framtida arbeten inom området ta hänsyn till dessa.

5. Metodreflektion, avslutande kommentarer och fortsatt forskning

5.1 Metodreflektion

Flera metoder användes för att skapa en så tillförlitlig bild som möjligt av Stora Skuggans trädgårdshistoria och nuvarande tillstånd. Arkivstudier, kartanalyser och övrig bildinsamling gav möjlighet att identifiera förändringar i gångstrukturer och vegetation över tid. Intervjuer med personer med koppling till gården Stora Skuggan bidrog med kompletterande kunskap om hur platsen brukats och upplevts, vilket gav en mer nyanserad bild än vad som framgår i det skriftliga materialet. Platsbesök och inventering möjliggjorde dokumentation av bevarade strukturer och växtlighet, och återfotografering underlättade jämförelser med historiska fotografier. De olika metoderna kompletterar varandra genom att fylla luckor som enskilda metoder inte skulle kunna täcka.

Arkivstudierna krävde mycket tid och var utmanande då vi saknade tidigare erfarenhet. Flera arkiv ställde höga krav på detaljerade beställningar, vilket var svårt eftersom ämnet var brett och vår tidigare kunskap begränsad. Materialet var till stor del handskrivet och svårt att tyda, särskilt vid Kungliga biblioteket där omfattningen gjorde det omöjligt att analysera allt på den tid som fanns tillgänglig.

Intervjuerna speglar individers personliga erfarenheter, och eftersom de tidpunkter som diskuterades låg flera år tillbaka kan minnesbilderna ibland vara bristfälliga eller missvisande. Inventering och återfotografering genomfördes under vintern, vilket påverkade detaljnivån i dokumentationen. Markens snötäcke gjorde det svårt att urskilja spår av gångstigar, men samtidigt var ytan inte skymd av högt gräs.

Adrians kunskap och tidigare kännedom om platsen har varit en stor tillgång i arbetet. Hans kontakter inom Kungl. Djurgårdsförvaltningen har varit särskilt värdefulla, både genom att möjliggöra relevanta intervjuer och genom att bidra med viktiga insikter. Samtidigt har Moa, som den andra parten i arbetet, haft en central roll i att säkerställa ett objektivt förhållningssätt genom att kontinuerligt ifrågasätta och nyansera perspektiv, så att tidigare erfarenheter eller etablerade uppfattningar inte fått påverka analysen på ett ensidigt sätt.

Trots vissa begränsningar ger den kombinerade metodansatsen en gedigen bild av gårdens trädgårdshistoriska värden. Materialet kan användas som underlag för framtida vårdprogram, skötselplaner och restaureringsåtgärder, samtidigt som det

bidrar till en djupare förståelse för hur platsen brukas och upplevs idag. Genom att använda både historiska källor, intervjuer och fältobservationer kan en mer heltäckande bild av kulturhistoriska miljöer skapas.

5.2 Avslutande kommentarer

Detta arbete har varit komplext och omfattande, vilket vi trodde, men vi visste inte hur omfattande det skulle bli. Mycket tid har lagts i de fysiska arkiven i Stockholm för att få en så korrekt historisk bild av gården Stora Skuggans trädgårdshistoria som möjligt. Mycket tid har även spenderats fysiskt på gården Stora Skuggan för att just kunna studera hur platsen ser ut idag samt vilka historiska spår som kunnat utläsas.

Kombinationen av samtliga metoder har bidragit till en historisk dokumentation över gården Stora Skuggan. Det viktigaste vi kommit fram till i detta arbete och det som Djurgårdsförvaltningen främst kommer ha har nytta av är den trädgårdshistoria som vi kunnat redovisa samt de spår vi hittat som stämmer överens med handskrifter, fotografier samt kartmaterial. Vårt arbete kan nu fungera som ett underlag till förvaltningen för att utvärdera framtida skötsel-, underhåll- och eventuella restaurationsarbeten.

I Kungliga bibliotekets arkiv fanns ett mycket omfattande handskrivet material rörande Edelcrantz som bland annat bestod av brev och övriga anteckningar. Inom tidsramen för detta arbete kunde inte all text studeras. Där fanns bland annat information kring Edelcrantz resa i Europa där inspiration till trädgårds- och parkanläggningen på gården Stora Skuggan eventuellt kunnat hämtas. Här fanns även ett omfattande material kring förökning av växter samt odling där allt inte var av intresse för just detta arbete. Detta material skulle kunna användas för att vidare utreda gården Stora Skuggans historia men även kunna bidra med information om hur växter förökades i början av 1800-talet.

Vidare forskning skulle även kunna göras på de sorters fruktträd som ännu inte är identifierade på gården Stora Skuggan så som krikon och päron.

Även vidare forskning rörande kopplingar till den engelsk parken och vad som är karaktäristiskt för den skulle komplettera detta arbete, till exempel vilka kopplingar som fanns till Fredrik Magnus Pipers utformning av Haga. Detta skulle kunna kopplas till de områden på gården Stora Skuggan som benämndes som park enligt ett flertal beskrivningar till kartor.

6. Referenser

Otryckta

Muntliga:

Anna Jakobsson - universitetslektor i trädgårds-, park- och landskapshistoria och undervisar bland annat om landskapsparken.

2026-02-09 Fysiskt samtal

2026-03-03 Fysiskt samtal

Adrian Lindström – Förste trädgårdsmästare på Kungl. Djurgårdsförvaltningen

2026-02-05 Fysiskt samtal

Gunilla Hassellöf Johansson – tidigare boende Stora Skuggan och tidigare trädgårdsmästare på Kungl. Djurgårdsförvaltningen

2026-02-13 Intervjusamtal

Elisabeth Eriksson – tidigare trädgårdsmästare på Kungl.

Djurgårdsförvaltningen 2026-03-03 Intervjusamtal

Karl-Erik Johansson – uppväxt och tidigare boende på gården Stora Skuggan.

2026-02-13 Intervjusamtal

Arkiv:

Kungl. Djurgårdsförvaltningens arkiv i Stockholm:

Kartor:

1791. Sammandrag af Chartan öfver KONGL: DJURGÅRDEN VID STOCKHOLM Efter KONUNGENS Allernådigste Befallning, Afmätt År 1791, Under Tilsyn och Föranstaltande Af Erik af Wettersedt. (Original finns hos Kungliga biblioteket).

1827, (original finns hos krigsarkivet). Karta öfver Kongliga Djurgården RECOGNOSCERAD ÅR 1827.

1876. Karta öfver Stora och Lilla Skuggan å Kungl. Djurgården vid Stockholm upprättad år 1876 af S. Leczinsky.

1891–1894.(Original förvaras i Krigsarkivet, Topografiska kåren, vol. 6 d, del I och II).

Fotografier:

1955–1967. Flygfoto 1955–1967. Fotograf okänd. [Fotografi].

1961 Lärkar framför Åttkanten. Fotograf okänd. [Fotografi].

1961. Åttkantens fasad 1961. Fotograf okänd. [Fotografi].

1966. Fotografi toppkapning av ekar intill dammen. Fotograf okänd. [Fotografi].

1971. En platå i marken framför Engelska villans västra gavel. Fotograf okänd. [Fotografi].

1971. Fotografi av Engelska villans södra sida. Fotograf okänd. [Fotografi].

1971. Fotografi av Engelska villans östra gavel. Fotograf okänd. [Fotografi].

1986. Flygfoto 1986. Fotograf okänd. [Flygfoto].

Ca 1950. Dam framför Åttkanten med lindar till höger. Fotograf okänd. Fotografi].

Ca 1960. Fotografi av Åttkanten och intilliggande fruktträdgård. Fotograf okänd. [Fotografi].

Ca 1960. Gångstig framför Åttkanten. Fotograf okänd. [Fotografi].

Ca 1965. Fotografi av hamlade lindar framför Åttkanten. Fotograf okänd. [Fotografi].

Handlingar och skrifter:

Planteringsplan. ca 1970.

Stora Skuggans Apelgård.1994.

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademin:

Målningar:

Porträtt hängande i KSLA:s lokaler, Drottninggatan i Stockholm, konstnär okänd, u.å.

Kungliga biblioteket i Stockholm:

Handskrifter och handlingar:

Handskriftssamlingen, Autografsamlingen, CLEWBERG EDELCRANTZ Biografhicea Y: e.1. Planterade trän. 1802.

Handskriftssamlingen, Autografsamlingen, CLEWBERG EDELCRANTZ Biografhicea Y: e.1. Jornal. Fortsättning. 1802.

Handskriftssamlingen, Autografsamlingen, CLEWBERG EDELCRANTZ Biografhicea Y: e.1.Skuggan 1822. 1822.

Handskriftssamlingen, Autografsamlingen, Transportkapsel handskrifter. Dublin. 1794.

Handskriftssamlingen, Autografsamlingen, Transportkapsel handskrifter. Al mm. u.å.

Handskriftssamlingen, Autografsamlingen, Transportkapsel handskrifter. Gimensam introduktion. 1801

Handskriftssamlingen, Autografsamlingen, Transportkapsel handskrifter. Träd-uppdrifna. u.å.

Handskriftssamlingen, Autografsamlingen, Transportkapsel handskrifter. Om pilplantering. u.å.

Handskriftssamlingen, Autografsamlingen, Transportkapsel handskrifter. Pil-plantering sumpig mark. u.å.

Handskriftssamlingen, Autografsamlingen, Transportkapsel handskrifter. Plantering. u.å.

Handskriftssamlingen, Autografsamlingen, Transportkapsel handskrifter. 13. Trän rekommenderade. u.å.

Lantmäteriet:

Kartor:

1696, Charta öfver Kongl. Maijts Djurgård wid Stockholm upprättad år 1696. Tillgänglig på https://historiskakartor.lantmateriet.se/hk/viewer/internal/01-0116/0006d2zj/k01d/K01D/01-0116/Kungl%20djurg%C3%A5rden [Hämtad 2026-03-05]

1824. KARTA öfver Alla Ägorna till Konglig DJURGÅRDEN vid Stockholm Sammandragen år 1924 av Brandenburg Renoverad och kompletterad år 1857 ad Oscar von Sydow. Tillgänglig på: Historiska Kartor och Akter - Djurg https://historiskakartor.lantmateriet.se/hk/viewer/internal/01-1538/0007h2yu/k01d/K01D/01-1538/Djurg%C3%A5rden ården - 01-1538 [Hämtad 2026-03-08].

1966. Ekonomisk karta över Sverige: Stockholms stad och län. 1:10 000. Tillgänglig på https://historiskakartor.lantmateriet.se/hk/viewer/internal/J133-10I6f66/52414b5f4a3133332d31304936663636/rak2/RAK/Stockholm,%2010I6f66/Ekonomiska%20kartantor och Akter - Ekonomiska kartan - Stockholm, 10I6f66 [Hämtad 2026-03-08].

1974. SPECIELE = CHARTA öfver LADUGÅRDSGÄRDET och DJURGÅRDEN med däromkringliggande Situationer Recognoscherad i Maij Månad år 1794 På Nådigaste Befallning af O.C. von Fieandt. Tillgänglig på https://historiskakartor.lantmateriet.se/hk/viewer/internal/01-2657/0006d314/k01d/K01D/01-2657/Kungl%20djurg%C3%A5rden [Hämtad 2026-03-05].

Nordiska museet i Stockholm:

Fotografier:

1931. En stam av de stora popplarna vid Laduvikens kant 1931. Fotograf okänd. Bildnr. 30930 Fiskartorpet – Frescati. [Fotografi]. Tillgängligt på: https://digitaltmuseum.se/021016982415/motiv-fiskartorpet-haga-batar-ligger-upplagda-och-i-bakgrunden-manniskor. [Hämtad 2026-03-08].

1931. Fotografi över Laduviken 1931. Fotograf okänd. Bildnr. 59908. Fiskartorpet. [Fotografi]. Tillgänglig på https://digitaltmuseum.org/021016983072/motiv-fiskartorpet-manniskor-hoppar-skidor-i-en-hoppbacke-i-ett-snotackt. Hämtad 2026-02-25].

Målningar och teckningar:

Linnerhjelm, J.C, 1795. Topografiska bildarkivet, 2.1.94:2, Stockholm. Skuggan 1795.

Linnerhjelm, J.C, 1812. Topografiska bildarkivet, 2.1.94:2, Stockholm. Tornet och källaren Skuggan 1812.

Riksantikvarieämbetets arkiv:

Fotografier:

Fotografisamlingen, ARK4. K1 1971. Foto Bergström, L. F. Flygfoto söder om Flygelbyggnaderna. [Fotografi].

Fotografisamlingen, ARK4. K1 1971. Foto Bergström, L. Flygfoto över gården Stora Skuggan östra del. [Fotografi].

Fotografisamlingen, ARK4. K1. 1971. Flygfoto över gården Stora Skuggan västra del. Foto Bergström, L. 1 [Fotografi].

Slottsarkivet i Stockholm:

Handskrifter och handlingar:

Djurgårdsförvaltningen. F 1:21. Arrendekontrakt 1941. 1941.

Djurgårdsförvaltningen. F 1:21. Arrendekontrakt. 1910.

Djurgårdsförvaltningen. F 1:21. Av- och tillträdessyning. 1942.

Djurgårdsförvaltningen. F 1:21. Beskrifning öfver Egendomen Skuggan på Kongl. Djurgården. u.å.

Djurgårdsförvaltningen. F 1:21. Beskrivning till kartan öfver Stora och Lilla Skuggan. 1876.

Djurgårdsförvaltningen. F 1:21. Trädgården. 1822.

Stadsmuseet i Stockholm:

Fotografier:

1884. Foto över Åttkanten 1884. Foto av Löfman, C.P. [Fotografi].Tillgänglig på: https://digitalastadsmuseet.stockholm.se/fotoweb/archives/5013-S%C3%A4rskilda-samlingar-(Gr%C3%A5ark-

mm)/Gr%C3%A5ark/63/10073722.jpg.info#c=%2Ffotoweb%2Farchives%2F5013-S%25C3%25A4rskilda-samlingar-%28Gr%25C3%25A5ark-mm%29%2F%3Fq%3DStora%2520skuggan [Hämtad 2026-02-25]

1904. Vägparti från Stora Skuggan. Foto av Ankert G. [Fotografi]. Länk ej tillgänglig

1909. Fam. Kronberg i Stora Skuggans park 1909. Foto av Ankert G. [Fotografi]. Länk ej tillgänglig

1929. Foto av flygelbyggnaderna 1929. Foto av Selling. [Fotografi]. Länk ej tillgänglig

1934. Skidhopp i Fisktorpsbacken 1934. Stadsmuseet i Stockholm, 1934, foto Sv. Dagbladet. Skidhopp i Fisktorpsbacken 1934 [Fotografi]. Tillgänglig på: https://digitalastadsmuseet.stockholm.se/fotoweb/archives/5013-S%C3%A4rskilda-samlingar-(Gr%C3%A5ark-mm)/Gr%C3%A5ark/19/10018989.jpg.info. [Hämtad 2026-02-25]

1971. En stig syns vid Engelska villans östra gavel. Foto av Mandén, K. [Fotografi]. Länk ej tillgänglig.

1971. Flygelbyggnadernas västra gavlar och dess omgivning Foto av Mandén, K. [Fotografi]. Länk ej tillgänglig.

1971. Flygelbyggnadernas östra gavlar och dess omgivning. Foto av Mandén, K. [Fotografi]. Länk ej tillgänglig.

1971. Fotografi taget vid bron invid Laduviken. Foto av Mandén, K. [Fotografi]. Länk ej tillgänglig

1971. Rundelns tidigare placering. Foto av Mandén, K.[Fotografi]. Länk ej tillgänglig.

1971. Södra flygelbyggnaden samt gårdsplan. Foto av Mandén, K. [Fotografi]. Länk ej tillgänglig.

1971. Södra flygelbyggnaden samt gårdsrundel. Foto av Mandén, K. [Fotografi]. Länk ej tillgänglig.

1971. Vinkelladan. Foto av Mandén, K. [Fotografi]. Länk ej tillgänglig.

ca 1890, flickor på bron framför Åttkanten. Fotograf okänd. [Fotografi].Tillgänglig på: https://digitalastadsmuseet.stockholm.se/fotoweb/archives/5013-

S%C3%A4rskilda-samlingar-(Gr%C3%A5ark-mm)/Gr%C3%A5ark/63/10073722.jpg.info#c=%2Ffotoweb%2Farchives%2F5013-S%25C3%25A4rskilda-samlingar-%28Gr%25C3%25A5ark-mm%29%2F%3Fq%3DStora%2520skuggan [Hämtad 2026-02-25]

Ca 1930. Skidsport på Laduvikens is foto Nordberg, B. [Fotografi]. Tillgänglig på: https://digitalastadsmuseet.stockholm.se/fotoweb/archives/5013-S%C3%A4rskilda-samlingar-(Gr%C3%A5ark-mm)/Gr%C3%A5ark/19/10018986.jpg.info [Hämtad 2026-02-25].

Målningar och teckningar:

Cederholm, A.F. 1800–1810. Länk ej tillgänglig.

Cederholm, A.F. 1802. Länk ej tillgänglig.

Stockholms stadsarkiv:

Kartor:

Stadsingenjörskontoret. NS 18: L 208 a, c. H 9 b: 82. 1884. Beskrivning till kartan öfver lägenheterna Skuggan, Ropstan och Lugnet samt Hjorthagen, jemte närmast angränsande del af Kongl. Djurgården och Värtahamnen, upprättad år 1884.1884.

Stadsingenjörskontoret. NS 18: L 208 a, c. H 9 b: 82. 1884. KARTA ÖFVER LÄGENHETERNA SKUGGAN, ROPSTEN OCH LUGNET SAMT HJORTHAGEN jemte närmast angränsande del af Kongl. Djurgården och Värtahamnen.

Stadsingenjörskontoret. NS 18: L 211 a - 212 u. H 9a: 137. 1800. Stockholm. Underständigt Project till TOMT PLAN För Lägenheten SKUGGAN På Kongl. Djurgården vid Stockholm, Tillhörig Herr CancellieRådet och Arhitekten Edelcrantz.

Stockholmskällan:

Kartor:

1844–1845. TRAKTEN OMKRING STOCKHOLM I IX BLAD. Tillgänglig på: https://stockholmskallan.stockholm.se/post/34346 Stockholmskällan [Hämtad 2026-03-08].

1917–1920. NORRA DJURGÅRDEN: Plankarta över Stockholms stad med omnejd upprättad åren 1917-20 av H. Hellberg, A.E. Påhlman. Tillgänglig på: https://stockholmskallan.stockholm.se/post/31574 [Hämtad 2026-03-08].

Uppsala universitetsbibliotek:

Kartor:

1791. Charta öfver Kongel. Diurgården: På kongel. Maijstets allernådigste befallning till dätt General landtmäterie contor (år 1791 d. 17 febr.) afmätet och renoverad år 1791 af ingeneurerne Berndes, Wideman och Calmberg. Effter samma charta i mindre schala transporterad som i högbemälte contor förvaras copierad år 1802 af F. A. Wiblingen. Tillgänglig på https://www.alvin-portal.org/alvin/view.jsf?pid=alvin-record%3A112526&dswid=5350 [Hämtad 2026-03-05].

1794. Speciele charta öfver Ladugårdsgärdet och Djurgården med däromkring liggande situationer.: Recognocherad i maij månad år 1794 ... af O. C. von Fieandt. Originalet addresserat til generaladjutanten gen. maijoren baron Bror Cederström. https://www.alvin-portal.org/alvin/view.jsf?pid=alvin-record%3A96034&dswid=3888 [Hämtad 2026-03-05]

Privata samlingar:

Barbro Rosenlöv:

Fotografier:

Ca 1900. Fotografi över Åttkanten och dess omgivning. Fotograf okänd. [Fotografi]. Privat samling.

Ca 1900. Fotografi över Åttkanten och intilliggande trädgård. Fotograf okänd. [Fotografi]. Privat samling.

Ca 1918. Fotografi över dammen på gården Stora Skuggan med utloppet i bakgrunden. Fotograf okänd. [Fotografi]. Privat samling.

Ca 1918. Fotografi över fruktträdgården på gården Stora Skuggan. Fotograf okänd. [Fotografi]. Privat samling.

Ca 1930. Fotografi över dammen och Vinkelladan på gården Stora Skuggan. Fotograf okänd. [Fotografi]. Privat samling.

Ca 1960. Fotografi över bergsryggen framför Åttkanten ca 1960-tal. Fotograf okänd. [Fotografi]. Privat samling.

Ca 1980/90-tal. Fotografi över pionraden vid Åttkanten. Fotograf okänd. [Fotografi]. Privat samling.

Karl-Erik Johansson & Gunilla Hassellöf Johansson:

Fotografier:

1950. Fotografi vid lärkar 1950. Fotograf okänd. [Fotografi]. Privat samling.

1956.Fotografi framför Edelcrantz med Åttkanten i bakgrunden. Fotograf okänd. [Fotografi]. Privat samling.

1956.Fotografi framför Edelcrantz monument med körsbärsträd i bakgrunden till höger. Fotograf okänd. [Fotografi]. Privat samling.

1956.Fotografi i Stora Skuggans trädgård invid Parkvillan. Fotograf okänd. [Fotografi]. Privat samling.

Ca 1950/1960-tal. Fotografi av bro över till ön i dammen. Fotograf okänd. [Fotografi]. Privat samling.

Elektroniska:

Corin, C.F. (1949) Edelcrantz, Abraham Niclas. Svenskt biografiskt lexikon. Riksarkivet.https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=16590 [Hämtad 2026-02-05].

International Plant Names Index. u.å. Fagus castanea L. Tillgänglig på:https://www.ipni.org/n/295577-1dex [Hämtad: 2026-02-19]

Kungliga nationalstadsparken. (2019). Upptäck Nationalstadsparken med Naturkartan. Tillgänglig på https://www.nationalstadsparken.se/upptack-nationalstadsparken-med-naturkartan/ [Hämtad 2026-03-08].

Lantmäteriet. (2026) [Ortofoto] Tillgänglig på https://minkarta.lantmateriet.se/ [Hämtad 2026-03-08]

Lantmäteriet. 2026. [Fastighetskarta] Tillgänglig på https://minkarta.lantmateriet.se/. Hämtad [2026-03-08].

Riksantikvarieämbetet. (u.å.). Bebyggelseobjekt i Bebyggelseregistret. Tillgänglig på: https://app.raa.se/open/bebyggelse/bebyggelseobjekt/0b7bd0ae-8e3d-4698-89e9-cc7bb85f2d2a [Hämtad 2026-03-08].

Riksarkivet. u.å. Tillgänglig på https://riksarkivet.se/inlagg/ny-version-av-var-app-htrflow [Hämtad 2026-03-08].

Svenska Akademien ordbok. u.å. SAOB: Vakant. Tillgänglig på: https://www.saob.se/artikel/?seek=vakant&pz=1 [Hämtad 2026-03-08]

Svenska Akademiens ordbok. u.å. SAOB: Lucern. Tillgänglig på: https://www.saob.se/artikel/?seek=lucern&pz=6AOB [Hämtad 2026-03-08]

Svenska Akademin ordbok. u.å. SAOB: Furu. Tillgänglig på https://www.saob.se/artikel/?unik=H_0801-0210.19Ml&pz=3 [Hämtad 2026-03-08]

Svenska Akademin ordbok. u.å. SAOB: Hindbär. Tillgänglig på https://svenska.se/?q=hindb%C3%A4r&id=9309509&homografNr=0&highlightLabel=&exactMatch=true&activeTab=saob.[Hämtad 2026-03-08]

Tryckta

Ahrland, A. (2025). Kapitel. I: Gustavsson, E. Engeström, A (red). *Svensk trädgårdshistoria 1500 till 1800*. Kungl. Vitterhetsakademin.

Bonnier, A. C. & Lundquist, K. (red.) (1996). *Historiska parker och trädgårdar – ett arv att vårda och sköta*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet. Tillgänglig på: Historiska parker och trädgårdar - ett arv att vårda och https://pub.raa.se/dokumentation/a2c553bc-d877-4a38-bce9-52c9c436b8d8/original/1 sköta[hämtad 2026-03-21].

Bryman, A. (2018*). Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl. Liber.

Hasselblad, B. (1990). *Djurgårdsvandringar på Norra och Södra Djurgården*. 2: a upplagan. Kungl. Djurgårdsförvaltningen.

Lange, U. (2000). Experimentalfältet: Kungl. Lantbruksakademins experiment och försöksverksamhet på Norra Djurgården i Stockholm 1816–1907. Stockholm Kungl. Skogs- och lantbruksakademin.

Lange, U. (2010). Edelcrantz, Skuggan och Lantbruksvetenskapens landskap. I: Elg, M. Niklasson, H. Bråvander, L.G. Sporrong, U (red*), Kungliga nationalstadsparken. Historiska landskap i levande stad*. Paviljong Hugo Djurgårdsdistribution, s. 88-96.

Lange, U. (2011*). Ladugården: om lantbrukets bebyggelse och arkitektur* 1600–2000. Nordiska museets förlag.

Nordgren, B. Olausson, I. (2023). *Trädgårdsmästarinnor: hundra år av kamp för jämställd trädgårdsutbildning*. Bokförlaget Arena, Malmö.

Olausson, M. (1993*). Den Engelska parken i Sverige under gustaviansk tid*. Byggförlaget.

Patel, R. & Davidsson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Upplaga 4:9. Lund: Studentlitteratur.

Riksantikvarieämbetet (2015). *Plattform kulturhistorisk värdering och urval: Grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet: https://raa.divaportal.org/smash/get/diva2:1234521/FULLTEXT01.pdf. Hämtad: [2026-03-22].

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU kan publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver i sådana fall godkänna publiceringen. I samband med att du godkänner publicering kommer SLU även att behandla dina personuppgifter (namn) för att göra arbetet sökbart på internet. Du kan närsomhelst återkalla ditt godkännande genom att kontakta biblioteket.

Även om du väljer att inte publicera arbetet eller återkallar ditt godkännande så kommer det arkiveras digitalt enligt arkivlagstiftningen.

Du hittar länkar till SLU:s publiceringsavtal och SLU:s behandling av personuppgifter och dina rättigheter på den här sidan:

- https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316

☒ JA, jag, Moa Wik har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

☒ JA, jag, Adrian Lindström har läst och godkänner avtalet för publicering samt den personuppgiftsbehandling som sker i samband med detta

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse till att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.